

The Project Gutenberg eBook of Kreuzer-sonaatti, by graf Leo Tolstoy

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Kreuzer-sonaatti

Author: graf Leo Tolstoy

Translator: Vilho Elomaa

Release date: March 27, 2016 [EBook #51573]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KREUZER-SONAATTI ***

Produced by Juha Kiuru

KREUZER-SONAATTI

Kirj.

Leo Tolstoi

Venäjänkielestä suomensi Vilho Elomaa

Kustannusosakeyhtiö Ahjo, Helsinki, 1919.

Oy "Saarijärven Paavon" kirjapaino, Jyväskylä.

"Mutta minä sanon Teille: jokainen, joka katsoo naista himoiten häntä, on jo sydämessään tehnyt huorin hänen kanssaan".

(Matt. 5:22.)

Opetuslapset sanoivat hänelle: "Jos miehen suhde hänen vaimoonsa on sellainen, niin ei ole hyvä naida."

Mutta hän sanoi heille: "Eivät kaikki omista itselleen tätä sanaa, vaan ainoastaan ne, joille

se on suotua."

(Matt. XIX, 10).

I.

Tämä sattui aikaisin keväällä. Matkustimme toista vuorokautta. Vaunuun tuli ja siitä poistui lyhytmatkalaisia, mutta kolme matkustajaa oli, samoin kuin minäkin, ollut mukana junan lähtöpaikasta saakka: rumanlainen, iäkkäänpuoleinen, tupakoiva nainen, jolla oli kärsinyt ilme kasvoillaan, yllään puoleksi miestenkuosinen päällystakki ja päässään lakki, hänen tuttavansa, puhelias, nelikymmenvuotias mies, jolla oli tavanmukaiset uudet matkakapineet, sekä muista eristäytyvä, lyhyenlanta herra, jolla oli äkilliset liikkeet, nähtävästikin ennen aikojaan harmaantuneet kähärät hiukset, sillä hän ei ollut vielä vanha, ja oudon loistavat silmät, jotka nopeasti siirtyivät esineestä toiseen. Hän oli puettuna vanhaan, kalliin räätälin tekemään, lammasnahkakauluksella varustettuun päällystakkiin ja korkeaan lammasnahkalakkiin. Kun hän avasi päällystakin napit, näkyi sen alta hihatton alustakki ja venäläiskuosinen kirjailtu paita. Tämän herran erikoisuus ilmeni vielä siinäkin, että hän silloin tällöin päästi merkillisiä äännähdyksiä, jotka olivat kuin yskäisy tahi alotettu ja keskeytynyt naurahdus.

Hän oli koko matkan ajan tarkoin karttanut joutumasta kosketuksiin ja tekemästä tuttavuutta muiden matkustajien kanssa. Naapurien yrityksiin keskustelun alkamiseksi hän vastasi lyhyesti ja tönkeästi ja ainoastaan joko luki tahi, katsoen ikkunaan, tupakoi taikka, otettuaan vanhasta laukustaan esiin eväitään, joi teetä tahi haukkasi jotakin.

Minusta hän näytti kärsivän yksinäisyydestään, ja minä aioin muutaman kerran ryhtyä hänen kanssaan puheisiin, mutta joka kerta, kun katseemme kohtasivat toisensa, mikä tapahtui usein, koska istuimme viistoon vastapäätä toisiamme, hän kääntyi toisaalle ja alkoi lukea tahi katsoi ikkunaan.

Junan seisoessa toisena päivänä illansuussa suurella asemalla, kävi tämä hermostunut herra ottamassa kuumaa vettä ja valmisti itselleen teetä. Se herrasmies, jolla oli säännönmukaiset uudet matkakapineet, asianajaja, kuten jälkeensä kuulin, ja hänen naapurinsa tupakoiva nainen, jolla oli puoliksi miehenkuosinen päällystakki, menivät juomaan teetä asemalle.

Sill'aikaa kuin herra ja hänen naisensa olivat ulkona, tuli vaunuun muutamia uusia matkustajia, niiden joukossa kookas, sileäksiajeltu, kurttukasvoinen ukko, nähtävästi kauppias, hillerinnahkaisessa turkissa, päässään tavattoman suurilippuinen lakki. Kauppias istuutui vastapäätä naisen ja asianajajan paikkaa ja alkoi heti haastella nuoren, kauppapalvelijalta näyttävän miehen kanssa, joka niinkään oli noussut junaan tältä asemalta.

Minä istuin viistoon heihin, ja kun juna ei ollut liikkeellä, saatoin niinä hetkinä, jolloin ketään ei kulkenut ohitse, kuulla palasia heidän keskustelustaan. Kauppias selitti aluksi olevansa matkalla maatilalleen, jolle oli matkaa vain seuraava asemanväli; sitten siirtyi puhe, kuten tavallista, hintoihin, kauppa-asioihin, puhuttiin, kuten ainakin, siitä kuinka Moskovassa tingitään, haasteltiin Nishni-Nowgorodin markkinoista. Kauppapalvelija rupesi kertomaan erään tunnetun kauppiaspohatan juopotteluista markkinain aikana, mutta ukko ei antanut hänen puhua loppuun, vaan alkoi itse kertoa entisistä juomatilaisuuksista Kunavinissa, joissa hän oli ollut itse mukana. Hän nähtävästi ylpeili omasta osuudestaan niihin ja kertoi huomattavalla mielihyvällä, kuinka hän ja tuo sama tunnettu kauppias olivat kerran humalapäissään Kunavinissa tehneet sellaiset kepposet, että hänen täytyi kertoa se kuiskaten, jolloin kauppapalvelija nauroi niin että koko vaunu kaikui, ja niin ukko itsekkin naureskeli paljastaen kaksi keltaista hammasta.

Kun en odottanut saavani kuulla mitään mielenkiintoista, nousin ja aioin mennä asemasillalle kävelemään, kunnes juna lähtisi. Ovessa kohtasin asianajajan ja hänen naisensa, jotka olivat vilkkaasti keskustelleet käytävässä. "Ette ehdi enää", huomautti minulle seuraarakastava asianajaja, "kohta soittavat toisen kerran".

Ja tosiaankin, en ehtinyt käydä junan päähän, ennenkuin asemakelloa soitettiin. Tullessani takaisin jatkui vilkas keskustelu naisen ja asianajajan välillä. Vanha kauppias istui vaieten heitä vastapäätä, katsoen tuikeasti eteensä ja pureskellen silloin tällöin paheksuvasti hampaitaan.

"Sitten hän selitti miehelleen suoraan", puhui asianajaja hymyillen, kun menin ohitse, "ettei voi eikä tahdokaan enää jatkaa yhdyselämää hänen kanssaan, koska..."

Ja hän jatkoi edelleen jotakin, mitä en voinut kuulla. Minun jäljestäni meni vielä ohitse matkustajia, junailija, riensi kantaja; hyvän aikaa kesti kaikenlaista hälinää ja hyörinää, joka esti minua kuulemasta keskustelua. Kun taas tuli hiljaista ja kuulin uudelleen asianajajan äänen, oli keskustelu nähtävästi jo siirtynyt yksityisestä tapauksesta yleisluontoisiin seikkoihin.

Asianajaja puheli siitä, kuinka avioerokysymys nykyään oli yleisen mielenkiinnon esineenä Euroopassa ja kuinka meilläkin oli alkanut yhä useammin ilmestyä samanlaisia tapauksia. Huomatessaan, että ainoastaan hänen äänensä kuului, asianajaja keskeytti puheensa ja kääntyi vanhaan kauppiaaseen päin.

"Ennen vanhaan ei sellaista tapahtunut?" kysyi hän ystävällisesti hymyillen.

Ukko aikoi vastata jotakin, mutta juuri silloin lähti juna liikkeelle, ja hän otti lakin päästään, teki ristinmerkin ja luki supisten rukouksen. Asianajaja katsahti syrjään ja odotti kohteliaasti. Lopetettuaan rukouksensa ja tehtyään kolmesti ristinmerkin, ukko painoi lakin suoraan ja syvään päähänsä, istahti mukavammin ja alkoi puhua.

"Kyllä, herra, tapahtui sellaista ennenkin, mutta harvemmin", sanoi hän. "Nykyäänhän sellaiset seikat eivät ole vältettävissä. Ihmiset ovat kovasti sivistyneet".

Junan vauhti lisääntyi lisääntymistään, pyörät kolisivat kiskojen liitoksissa, ja minun kävi vaikeaksi kuulla, ja kun keskustelu kiinnitti mieltäni, siirryin istumaan lähemmäksi. Naapurinikin, hermostuneen, loistavasilmäisen herran, mielenkiinto näytti heränneen, ja hän alkoi kuunnella, nousematta paikaltaan.

"Mutta mitä pahaa sivistyksessä on?" kysyi nainen, tuskin huomattavasti hymyillen. "Onko sitten parempi mennä naimisiin entisen ajan tapan, jolloin sulhanen ja morsian eivät olleet edes nähneet toisiaan?" jatkoi hän, monien naisten tavoin jättäen vastaamatta puhetoverinsa sanoihin ja vastaten sensijaan niihin sanoihin, jotka hän ajatteli tämän aikovan sanoa. "Ei tiedetty, rakastettiinko, voidaanko rakastaa, vaan mentiin kenelle sattui ja sitten kärsittiin koko elämän aika; niinkö mielestänne on parempi?" sanoi nainen, nähtävästikin suunnaten puheensa minulle ja asianajajalle, mutta vähimmin kaikista ukolle, jonka kanssa puhui.

"Kovin ovat sivistyneet", toisti kauppias, silmäillen halveksivasti naista ja jättäen hänen kysymyksensä vastausta vaille.

"Olisi huvittavaa tietää, kuinka te selitätte sivistyksen ja aviollisen eripuraisuuden keskinäisen yhteyden", virkkoi asianajaja, tuskin huomattavasti hymyillen.

Kauppias aikoi sanoa jotakin, mutta nainen anasti häneltä suunvuoron.

"Ei, se aika on jo ollut ja mennyt", sanoi hän. Mutta asianajaja keskeytti:

"Ei, antaakaahan hänen lausua mielipiteensä."

"Tyhmyydet johtuvat sivistyksestä", sanoi ukko päättävästi.

"Naitetaan sellaisia, jotka eivät rakasta toisiaan, ja sitten ihmetellään, etteivät elä sovussa", ehätti nainen puhumaan, katsahtaen asianajajaan ja minuun sekä kauppapalvelijaankin, joka oli noussut paikaltaan ja kyynärpäät sohvan selustalla kuunteli hymyillen keskustelua.

"Vain eläimiähän voi parittaa isännän mielen mukaan, mutta ihmisillä on taipumuksensa, kiintymyksensä", jatkoi nainen, selvästikin haluten suututtaa kauppiasta.

"Suotta noin puhutte, rouva", sanoi ukko, "eläin on luontokappale, mutta ihmiselle on annettu laki".

"Mutta kuinka voi elää ihmisen kanssa kun ei ole rakkautta?" kiirehti nainen yhä ilmaisemaan mielipiteitään, jotka hänestä arvatenkin tuntuivat perin uusilta.

"Ennen ei huolehdittu sellaisista", vastasi ukko opettavalla äänensävyllä, "vasta nyt ne sellaiset ajatukset ovat alkaneet kierrellä. Mitäs, vaimo sanoo: 'nyt minä lähden luotasi'. Entä talonpojilla — sama asia heilläkin. 'Siin' on', tokaisee, 'paitasi ja housusi, minä lähden Vanjkan matkaan, hänellä on kiharampi tukka kuin sinulla'. On siinäkin järkeä! Ja naisella tulee ennen kaikkea olla pelko".

Kauppapalvelija katsahti asianajajaan, naiseen ja minuun, silminnähtävästi pidätellen hymyilyään ja valmiina sekä nauramaan kauppiaan sanoille että hyväksymään ne, sen mukaan, kuinka niihin suhtauduttaisiin.

"Mikä pelko?" kysäisi nainen.

"Tämä: vaimo peljätköön miestään! Kas sellainen pelko."

"Ohoh, ukko kulta, se aika on jo ollut ja mennyt", sanoi nainen jo hiukan närkästyneenä.

"Ei, rouva, se aika ei voi mennä. Sellainen kuin oli Eeva, vaimo, miehen kylkikuusta luotu, sellaisena hän pysyykin aikojen loppuun saakka", sanoi ukko, tehostaen sanojaan niin ankaralla ja voitollisella päännökyksellä, että kauppapalvelija heti vakuutautui siitä, että voitto oli kauppialla, ja rähähti äänekkääseen nauruun.

"Niin te miehet päättelette", vastasi nainen myöntymättä ja katsahtaen meihin, "itse suotte itsellenne vapauden, ja naisen tahdotte pitää naiskammioon suljettuna. Itsellenne te, Herra nähköön, kyllä sallitte mitä hyvänsä."

"Tässä ei ole mistään sallimisesta kysymys, vaan niin on asia, että miehen toimipaikka ei ole koti, ja nainen on heikko astia", jatkoi ukko opettamistaan. Kauppiaan vaikuttava äänensävy nähtävästi voitti kuulijat, ja nainenkin tunsi olevansa masennettu, mutta ei vain vielä kukaan antautunut.

"Vaikkapa niin; mutta myöntänettehän, luulisin, että nainenkin on ihminen, jolla on tunteet, samoin kuin miehellä. Mitä hänen on tekeminen, ellei hän rakasta miestä?"

"Ei rakasta!" toisti kauppias tuimasti, rypistäen kulmiaan ja huuliaan. "Mitäs muuta kuin rupeaa rakastamaan!"

Tämä odottamaton vastaus huvitti erikoisesti kauppapalvelijaa, ja hän äännähti hyväksyvästi.

"Ei rupea", intti nainen, "ja ellei ole rakkautta, ei siihen toki voi pakottaa".

"Mutta entä jos vaimo on uskonon miehelleen, mitä silloin?" kysyi asianajaja.

"Sellainen ei tule kysymykseen", sanoi ukko. "On pidettävä huolta, ettei niin tapahdu."

"Vaan jos sittenkin tapahtuu? Sattuuhan sellaista."

"Kenellä sattuu, mutta meillä ei", vastasi ukko.

Kaikki vaikenivat. Kauppapalvelija liikahti, ja jottei olisi ollut muita huonompi, alkoi hymyillen kertoa:

"Tässä sattui meidän kauppa-apulaisellemmekin ilkeä juttu. Vaikea tietää, mitä siitäkin ajattelisi. Hänellekin sattui vaimo, joka oli kevytkenkäinen. Rupesi tekemään pirujaan. Mies oli hyvinluontoinen ja sävyisä. Aluksi konttoristin kanssa. Mies koetti hyvällä saada hänet luopumaan tavoistaan. Ei taltunut. Teki kaikenlaisia ilkeitä kepposia. Rupesi näpistelemään miehensä rahoja. Mies löi häntä. Ei auttanut, paheni vain. Ryhtyi yksin juoniin kastamattoman juutalaisen kanssa. Mitäpä mies voi tehdä? Hän hylkäsi vaimonsa kokonaan. Nyt elää nuorenamiehenä, ja toinen maleksii kaduilla."

"Sepä vasta hölmö!" sanoi kauppias. "Jos hän olisi alunpitäen kiristänyt ohjaksia ja kunnollisesti kesyttänyt naisensa, niin tämä olisi elänyt kunnollisesti. Ei pidä antaa omaa tahtoa aluksikaan. Ei ole luotettava hevoseen pellolla eikä vaimoon kotona."

Junailija tuli kysymään pilettejä seuraavalle asemalle. Ukko antoi piletinsä.

"Niinpä niin, naiselta on leikattava siivet hyvissä ajoin, muutoin hukka perii".

"Mutta kuinka te itse äsken kerroitte, millä tavoin naineet miehet hupailivat Kunavinin markkinoilla?" kysäisin minä voimatta pidättäytyä.

"Se on eri juttu", vastasi kauppias ja vaipui sitten äänettömyyteen.

Kuului veturin vihellys. Kauppias nousi, haki istuimen alta pussinsa, kääräsi viitan ympärilleen ja meni, kohauttaen lakkiaan, vaunusillalle.

II.

Kohta ukon poistuttua puhkesivat useat kielet keskustelemaan.

"Vanhantestamentin aikuinen isäukko", huomautti kauppapalvelija.

"Oikea elävä Huoneentaulu", lisäsi nainen. "Mikä barbaarinen käsitys naisesta ja avioliitosta!"

"Kyllä saamme matkata, ennenkuin katsomme avioliittoa eurooppalaisten silmillä", sanoi asianajaja.

"Tärkein asiahan, mitä nuo tuollaiset ihmiset eivät ymmärrä", sanoi nainen, "on, että avioliitto ilman rakkautta ei ole mikään avioliitto, että vain rakkaus pyhittää avioliiton ja että ainoastaan sellainen avioliitto on todellinen, jonka rakkaus pyhittää".

Kauppapalvelija kuunteli ja hymyili, koettaen painaa mieleensä mahdollisimman paljon järkeviä keskusteluista vastaista käyttöä varten.

Naisen ehtiessä lauseensa keskipaikoille kuului takanani äännähdys, joka oli kuin keskeytetty nauru tahi itkunpurskahdus, ja kääntyessämme katsomaan näimme vierustoverini, harmaapäisen, yksinäisen, loistavasilmäisen herran, joka keskustelun aikana, nähtävästi sen huvittamana, oli huomaamattamme tullut lähemmäksi. Hän seisoi kädet istuimen selustalla ja näytti sangen liikutetulta: hänen kasvonsa olivat punaiset, ja poskessa nytkähteli lihas.

"Millainen rakkaus ... rakkaus ... pyhittää avioliiton?" kysäisi hän, tavoitellen sanoja.

Nähdessään kysyjän liikutetun mielentilan, nainen koetti vastata hänelle mahdollisimman leppeästi ja tarkoin.

"Todellinen rakkaus... Jos sellainen rakkaus on olemassa miehen ja naisen välillä, on avioliittokin mahdollinen", sanoi hän.

"Niin kyllä; mutta mitä on ymmärrettävä todellisella rakkaudella?" kysyi loistavasilmäinen herra hymyillen neuvottomasti ja ujosti.

"Jokainen ihminen tietää, mitä rakkaus on", vastasi nainen, nähtävästi haluten lopettaa keskustelun hänen kanssaan.

"Mutta minä en tiedä", sanoi herra. "Selittäkään, mitä te ymmärrätte..."

"Mitäkö? Se on perin yksinkertaista", vastasi nainen, mutta jäi hetkeksi miettimään. "Rakkaus? Rakkaus on yhden henkilön ehdotonta suosimista kaikkien muiden edellä", sanoi hän sitten.

"Suosimista kuinka pitkäksi aikaa: kuukaudeksi, kahdeksi päiväksi tahi puolituntiseksiko?" kysyi harmaapäinen herra ja nauroi.

"Ei, kuulkaahan, nyt te nähtävästi ette puhukaan siitä, mistä minä."

"Kyllä, juuri siitä."

"He sanovat", puuttui asianajaja puheeseen, osoittaen naista, "että, ensiksikin, avioliiton täytyy syntyä kiintymyksestä, rakkaudesta, jos niin haluatte, ja että jos sellainen on olemassa, niin ainoastaan siinä tapauksessa avioliitto on jotakin, niin sanoaksemme, pyhitettyä. Sitten, että jokainen avioliitto, joka ei ole perustettu luonnolliselle kiintymykselle, rakkaudelle, jos niin haluatte, on siveellisesti mihinkään velvoittamaton. Olenko ymmärtänyt ajatuksenne?" kysyi hän kääntyen naiseen.

Nainen ilmaisi päänliikkeellä asianajajan tulkinneen hänen ajatuksensa oikein.

"Sitten..." jatkoi asianajaja puhettaan, mutta hermostunut herra, jonka silmät nyt paloivat lieskana ja joka vain vaivoin kykeni hillitsemään itsensä, keskeytti asianajajan ja sanoi:

"Ei, siitä minä vain, yhden suosimisesta kaikkien muiden edellä, mutta kysyn vain: kuinka pitkäksi aikaa?"

"Kuinkako pitkäksi? Hyvin pitkäksi, toisinaan koko elämän ajaksi", vastasi nainen kohauttaen olkapäitään.

"Mutta sellaistaahan on vain romaaneissa, ei milloinkaan todellisessa elämässä. Elämässä yhden suosiminen ennen muita saattaa kestää jonkun vuoden, mikä on sangen harvinaista, useammissa tapauksissa muutaman kuukauden, mutta tavallisesti vain jonkun viikon, päivän, tunnin", puhui hän, selvästikin huomaten mielipiteensä hämmästyttävän kaikkia ja näyttäen olevan siitä tyytyväinen.

"Oh, mitä te nyt! Eihän toki... Ei, kuulkaahan..." huudahdimme kaikki kolme yhteen ääneen. Kauppapalvelijakin äännähti halveksivasti.

"Kyllä, minä tiedän sen", väitti harmaapäinen herra, koettaen vaientaa meidän äänemme. "Te puhutte siitä, mitä pidetään olevana, mutta minä puhun siitä, mikä on olemassa. Jokainen mies tuntee sitä, mitä te kutsutte rakkaudeksi, jokaista kaunista naista kohtaan."

"Jopa te puhutte kauheita asioita; mutta onhan ihmisten välillä olemassa tunne, jota kutsutaan rakkaudeksi ja joka ei kestä vain kuukausia ja vuosia, vaan koko elämän ajan!"

"Ei, ei ole. Jos vielä myönnämmekin, että mies suosisikin tiettyä naista koko elämänsä ajan, niin nainen, kaiken todennäköisyyden mukaan, siirtää suosionsa toiseen, ja niin on aina ollut ja on aina oleva tässä maailmassa", sanoi hän, ja ottaen taskustaan savukekotelon, sytytti savukkeen.

"Mutta voihan tunne olla molemminpuolinenkin", huomautti asianajaja.

"Ei, ei voi", väitti hän, "samoin kuin ei voi tapahtua, että hernekuormassa kaksi merkittyä hernettä joutuisivat vierekkäin. Eikä tässä sitäpaitsi ole pelkkä todennäköisyys, vaan sen todistaa kokemus täydellisesti. Rakastaa koko ikänsä samaa ihmistä — sehän on samaa kuin jos väittäisi yhden kynttilän voivan palaa koko ihmis-iän", puhui hän imien ahnaasti savukettaan.

"Mutta te puhutte koko ajan vain lihallisesta rakkaudesta. Ettekö lainkaan myönnä olevan rakkautta, joka perustuu ihanteiden yhtäläisyyteen, sielulliseen sukulaisuuteen?" kysyi nainen.

"Sielullinen sukulaisuus! Ihanteiden yhtäläisyys!" matki hän, päästäen ominaisen äännähdyksensä. "Mutta eihän siinä tapauksessa tarvitse nukkua yhdessä (suokaa anteeksi karkeuteni). Ihanteiden yhtäläisyys siis veisi ihmiset nukkumaan samassa vuoteessa", sanoi hän ja naurahti hermostuneesti.

"Mutta, sallikaahan", sanoi asianajaja. "Tosiasiat puhuvat teidän väitettänne vastaan. Näemmehän, että avioliittoja on olemassa, että koko ihmiskunta tahi suurin osa siitä elää aviossa ja että sangen useat elävät rehellisesti pitkäaikaisessakin avioliitossa".

Harmaapäinen herra naurahti taas.

"Äsken sanoitte, että avioliitot perustuvat rakkauteen, ja nyt, kun minä sanon epäileväni rakkauden, paitsi aistillisen, olemassa oloa, te todistatte rakkauden olemassaolon sillä, että on olemassa avioliittoja. Mutta avioliitto meidän päivinämme on — petosta!"

"Enhän toki", vastasi asianajaja, "Sanon vain, että avioliittoja on ollut ja on vieläkin olemassa".

"On kyllä! Mutta miksi ne ovat olemassa? Ne ovat olleet ja ovat vieläkin niillä ihmisillä, jotka näkevät avioliitossa jotakin salaperäistä, — sakramentin, joka velvoittaa Jumalan edessä. Sellaisilla ihmisillä avioliitto on olemassa, mutta ei meillä. Meillä ihmiset menevät naimisiin, näkemättä avioliitossa muuta kuin lihallisen yhtymisen, ja tuloksena on joko petos tahi väkivalta. Jos petos, on se helpompi kestää. Mies ja vaimo vain uskottelevat ihmisille elävänsä yksiavioisuudessa, mutta elävätkin moniavioisuudessa. Ilkeätä se on, mutta käy vielä laatuun; mutta kun mies ja vaimo, mikä on tavallisinta, ovat ulkonaisesti velvoittautuneet elämään yhdessä koko ikänsä ja kuukauden päästä jo vihaavat toisiaan ja halusivat erota, mutta kuitenkin pysyvät yhdessä, silloin syntyy siitä se hirvittävä helvetti, joka saa rupeamaan juomaan, ampumaan itsensä, murhaamaan ja myrkyttämään itsensä ja toisensa", puhui hän yhä nopeammin ja antamatta kenenkään pistää sanaansa väliin ja kiihtyen kiihtymistään. Kukaan ei puhunut mitään, kaikki tunsivat tilanteen tukalaksi.

"Niin, kyllähän avioelämässä epäilemättä sattuu kriittisiä välikohtauksiakin", sanoi asianajaja, haluten lopettaa sopimattoman kuumaksi käyneen keskustelun.

"Te, huomaa, tiedätte, kuka olen?" virkkoi harmaapäinen herra hiljaisella äänellä ja kuten näytti rauhallisesti.

"En, minulla ei ole sitä iloa."

"Eipä siitä suurta iloa. Olen Posdnishev, se, jolle sattui sellainen kriittinen välikohtaus, johon vihjasitte, sellainen välikohtaus, että hän surmasi vaimonsa", sanoi hän, luoden nopean katseen jokaiseen meistä.

Kukaan ei keksinyt, mitä sanoa, ja kaikki olivat vaii.

"Yhdentekevää", sanoi hän ja äännähti ominaisella tavallaan. "Muuten, suokaa anteeksi! En tahdo olla vaivaksi."

"Ettehän toki, Herra varjelkoon..." sanoi asianajaja.

Mutta Posdnishev, häntä kuulematta, kääntyi nopeasti ja meni omalle paikalleen. Asianajaja ja nainen puhuivat kuiskaten keskenään. Minä istuin Posdnishevia vastapäätä, keksimättä, mitä sanoa. Lukea ei enää nähnyt, ja senvuoksi ummistin silmäni, ollen tahtovinani nukkua. Seuraavalle asemalle saakka matkustimme hiljaisuuden vallitessa.

Sinne tultua asianajaja ja nainen siirtyivät toiseen vaunuun, puhuttuaan siitä jo aikaisemmin

junailijalle. Kauppapalvelija rupesi nukkumaan istuimelleen. Posdnishev tupakoi yhä ja joi edellisellä asemalla keittämänsä teetä.

Kun avasin silmäni ja katsahdin häneen, sanoi hän yht'äkkiä päättävästi ja ärtyisenä:

"Teillä varmaankin on vastenmielistä istua minun kanssani tietäessänne, kuka olen? Siinä tapauksessa menen tieheni".

"Ei mitenkään, olkaa huoletta!"

"No niin, saisiko olla teetä? Se on vain väkevää."

Hän kaatoi minulle teetä.

"He puhuvat ja puhuvat... Valhetta kaikki tyyni..." sanoi hän.

"Mistä puhutte?" kysyin.

"No siitä samasta: tuosta heidän rakkaudestaan ja siitä, mitä se on. Eikö teitä nukuta?"

"Ei ensinkään."

"Jos tahdotte, niin kerron teille, kuinka tuo rakkaus johti minut itseni siihen mitä tein."

"Tehkää niin, ellei se vaivaa teitä".

"Ei, äänettömyys minua vaivaa. Mutta juokaahan teetä ... vai onko se liian väkevää?"

Tee oli todellakin kuin olutta, mutta minä join lasillisen. Samassa tuli junailija vaunuun. Posdnishev seurasi häntä vaieten äkäisin katsein ja alotti vasta, kun tämä oli poistunut.

III.

"No niin, kerronpa siis... Mutta tahdotteko todella?"

Toistin, että mielelläni tahdoin. Hän oli hetkisen vaiti, hieraisi käsillään kasvojaan ja alotti:

"Minun täytyy alottaa kertomukseni alusta asti: kertoa, miten ja miksi menin naimisiin ja millainen sitä ennen olin.

"Elin ennen naimisiinmenoani samoin, kuin kaikki meidän piirissämme elävät. Olin tilanomistaja ja yliopiston kandidaatti ja aatelismarsalkka. Elin ennen naimisiinmenoani samoin kuin kaikki, t.s. siveettömästi, ja samoin kuin kaikki meidän piirimme ihmiset, uskoin eläessäni siveettömästi elävänä kuten tuleekin. Itsestäni ajattelin, että olin herttainen olento, että olin täysin siveellinen mies. En ollut viettelijä, minulla ei ollut luonnottomia haluja, en tehnyt siveettömyyttäni elämäni päätarkoitukseksi, kuten monet muut ikäiseni vaan antauduin siveettömyyteen kohtuullisesti, sopivaisuutta noudattaen, terveydekseni. Vältin sellaisia naisia, jotka saamalla lapsen tahi kiintymällä minuun olisivat voineet sitoa minua. Saattoi silti olla lapsia ja kiintymystäkin, mutta minä menettelin, ikäänkuin näin ei olisi ollut. Ja tätä en ainoastaan pitänyt siveellisenä, vaan olin siitä ylpeäkin..."

Hän vaikeni hetkeksi ja äännähti omalla tavallaan, kuten aina kun hän sai jonkin uuden ajatuksen.

"Ja sehän se kuitenkin on pahinta koko jutussa!" huudahti hän. "Siveettömyyshän ei ole mitään fyysillistä, — eihän mikään fyysillinen säädyttömyys ole siveettömyyttä: siveettömyys, todellinen siveettömyyshän on juuri sitä, että vapauttaa itsensä moraalisesta suhteesta naiseen, jonka kanssa ryhtyy lihalliseen yhteyteen. Ja tätä vapauttamista minä pidin ansionani. Muistan kuinka, kerran kärsin, kunnes olin maksanut naiselle, joka arvatenkin rakastuneena minuun oli antautunut minulle. Rauhoituin vasta, kun olin lähettänyt hänelle rahat, osoittaen sillä, ettei minua mielestäni mikään sitonut häneen moraalisesti... Älkää nyökyttäkö päätänne, ikäänkuin olisitte kanssani samaa mieltä", ärjäisi hän minulle. "Kyllä minä tuon asian tunnen. Teillä kaikilla, parhaassa tapauksessa teilläkin siinä, ellette ole usein sattuva poikkeus, teillä on samat ajatukset, kuin oli minulla. No, vähät siitä, suokaa anteeksi", jatkoi hän, "mutta se on kaikki niin kauheaa, kauheaa, kauheaa!"

"Mikä on kauheaa?"

"Se erehdysten lukinverkko, jossa me pyristelemme, ajattellessamme naista ja suhdettamme häneen. En voi puhua siitä rauhallisesti, ei siksi, että minulle sattui tuo *väliskohtaus*, kuten hän sanoi, vaan siksi, että vasta sen jälkeen silmäni avautuivat ja näin kaiken uudessa valaistuksessa, kaikki ylösalaisin!"

Hän sytytti savukkeen ja nojaten kyynärpäitään polviinsa alkoi puhua.

Pimeään tähden en voinut nähdä hänen kasvojaan, kuulin vaunun tärinän läpi vain hänen miellyttävän äänensä, joka teki minuun syvän vaikutuksen.

IV.

"Niin, vasta kärsittyäni, mitä olen kärsinyt, vasta sen vaikutuksesta tajusin, missä kaiken juuri on, käsitin, kuinka täytyy olla, ja näin olevaisen koko kauheuden.

"Kuulkaahan siis, kuinka ja koska alkoi se, mikä johti minulle sattuneeseen välikohtaukseen. Se alkoi silloin kuin en vielä ollut täyttänyt kuudettatoista ikävuottani. Olin silloin vielä lukiossa, ja vanhin veljeni oli ensimmäisen vuosiluokan ylioppilas. En vielä tuntenut naisia, mutta, kuten kaikki säätyimme onnettomat lapset, en enää ollut viaton poika; nainen, ei henkilö, vaan nainen, naisen alastomuus oli kiusannut jo minua. Yksinäiset hetket olivat epäpuhtaita. Minua vaivasi sama tuska kuin 99 prosenttia pojistamme. Minä kauhistuin, kärsin, rukoilin ja aina lankesin. Minä olin jo turmeltunut ajatuksissa ja teoissa, mutta viimeistä askelta en vielä ollut ottanut. Minä turmelluin yksin, satuttamatta kättäni toiseen ihmisolentoon. Mutta kerran veljeni toveri, ylioppilas, aika iloveikko, n.k. kunnan poika, t.s. pahin heittiö, joka oli opettanut meidät juomaan ja pelaamaan korttia, ehdotti juomingin jälkeen, että menisimme sinne. Me lähdimme. Veljenikin oli silloin vielä puhdas ja lankesi samana yönä. Ja minä, viidentoistavuotias poika saastutin itseni ja olin mukana naisen saastuttamisessa, lainkaan käsittämättä, mitä tein. Enhän ollut keneltäkään vanhemmalta ihmiseltä kuullut, että se, mitä tein, oli paha. Eikä kukaan sitä nytkään saa kuulla. Tosinhan se on käskyissä, mutta käskythän luetaan vain sitä varten, että voitaisiin tutkinnossa vastata papille, eikä niitä pidetä kovinkaan tärkeinä, ei läheskään niin tärkeinä kuin sääntöä *ut*-sanana käyttämisestä ehtolauseissa.

"En siis ollut kuullut niiltä vanhemmilta ihmisiltä, joiden mielipiteitä kunnioitin, ainoaltakaan, että tekoni olisi ollut paha. Päinvastoin, kuulin henkilöiltä, joita pidin arvossa, että se oli hyvä. Kuulin, että taisteluni ja kärsimykseni tyntyvät sen jälkeen, kuulin sen ja luin, kuulin vanhemmilta, että se oli terveydelle edullista; tovereiltani taas kuulin, että siinä oli jotakin ansiokasta, miehekästä. Siitä ei siis ollut odotettavissa muuta kuin hyvää. Sairastumisen vaara? Mutta sitäkään ei tarvitse pelätä. Isällinen hallitus pitää siitä huolen. Se valvoo porttolain toiminnan säännönmukaisuutta ja tekee epäsiiveellisuuden lukiolaisille turvallisiksi. Myöskin lääkärit valvovat sitä, saaden siitä palkkaa. Niinhän heidän täytyykin. He vakuuttavat, että siivettömyys on hyödyksi terveydelle ja niin he järjestävät säännöstellyn, säännöllisen siivettömyyden. Tunnen äitejä, jotka huolehtivat siinä mielessä poikiensa terveydestä. Ja tiede lähettää nämä porttoloihin".

"Miksi tiede?" kysyin minä.

"Mitäpä lääkärit ovat, elleivät tieteen palvelijoita? Kuka turmelee nuorukaiset vakuuttamalla, että siivettömyys on tarpeellinen terveyden pysyttämiseksi? He juuri. Ja sitten he suunnattoman tärkeinä parantavat kuppatautiä."

"Miksikä he eivät sitä parantaisi?"

"Siksi, että jos sadas osa niistä ponnistuksista, jotka on uhrattu kuppataudin parantamiseen, olisi käytetty siivettömyyden hävittämiseen, ei kuppataudista enää moniin aikoihin olisi tarvinnut puhuaakaan. Mutta ponnistuksia ei ole uhrattu siivettömyyden poistamiseen, vaan sen edistämiseen, siivettömyyden tekemiseen vaarattomaksi. Mutta siitä ei olekaan kysymys, vaan siitä, että minun, samoin kuin yhdeksän kymmenesosan, ellei vielä useammankin, ei ainoastaan meidän säätyimme poikien, vaan kaikkien, talonpoikaistenkin, on käynyt niin kauheasti, että lankeamiseni ei johtunut jonkun naisen sulojen luonnollisesta lumosta, — ei, minua ei vietellyt kukaan nainen, vaan minä lankesin siksi, että ympäristöni näki siinä, mihin lankesin, toiset — täysin luovallisen ja terveydelle hyödyllisen toimituksen, toiset — aivan luonnollisen, ei ainoastaan anteeksiannettavan, vaan kerrassaan viattoman huvituksen nuorelle miehelle. Minä en ymmärtänytkään sitä miksikään lankeemukseksi, antauduin yksinkertaisesti vain niihin nautintoihin ja niiden tarpeiden tyydyttämiseen, jotka, kuten minulle oli opetettu, olivat ominaisia määrättyssä iässä oleville, antauduin siivettömyyteen, samoin kuin olin alkanut juoda ja tupakoida. Mutta tässä ensimmäisessä lankeemuksessa oli kuitenkin jotakin

erikoista ja liikuttavaa.

"Hetä senjälkeen, ennenkuin vielä olin poistunut huoneestakaan, tuli mieleni alakuloiseksi, niin surulliseksi, että olisin tahtonut itkeä. Itkeä viattomuuteni kadottamista, iäksi turmeltua suhdettani naiseen. Luonnollinen, yksinkertainen suhde naiseen oli iäksi turmeltu. Sen jälkeen en ole ollut enkä ole voinut olla puhtaassa suhteessa naisen kanssa. Minusta oli tullut *irstailija*. Ja irstailijan tila on samankaltainen, fyysillinen kuin morfinistin, juomarin, tupakoitsijan. Samoin kuin morfinisti, juomari ja tupakoitsija jo on epänormaali, niin on sellainenkin mies, joka on etsinyt nautintoa useammista naisista, epänormaali, iäksi turmeltunut ihminen — irstailija. Samoin kuin juomarin ja morfinistin voi heti tuntee kasvoista, eleistä, aivan samoin voi tuntee irstailijankin. irstailija voi pidättäytyä, taistella; mutta hän ei voi enää milloinkaan olla yksinkertaisessa, selvässä, puhtaassa suhteessa naiseen. irstailijan voi heti tuntee tavasta, jolla hän katsahtaa nuoreen naiseen ja silmäilee häntä. Minusta tuli irstailija ja pysyin sellaisena, ja se minut tuhosi."

V.

"No, niin. Sitten menin yhä pidemmälle, yhä useammin poikkeilin oikealta tieltä. Hyvä Jumala! Kun muistelen kaikkia rivouksiani, niin aivan kauhistun! Muistelen, kuinka toverit minua pilkkasivat muka viattomuuteni tähden! Ja mitä kaikkea kuulumme 'kultaisesta nuorisosta', upseereista, pariisilaisista! Ja kaikki nuo herrat, minäkin, kun me kolmikymmenvuotiaat irstailijat, joilla oli tunnollamme satoja mitä erilaatuisimpia rikoksia naista vastaan, kun me kolmikymmenvuotiaat irstailijat astumme puhtaiksi pestyinä, posket silkoisina, hajuvesillä tuoksuvina, valkeissa paidoissamme, hännystakissa tahi virkapuvussa vierassuojaan tahi tanssisaliin, — kas siinä puhtauden tunnuskuva, ihastuttava näky!

"Sillä ajatelkaahan, kuinka pitäisi olla ja kuinka on. Pitäisi olla niin, että kun tuollainen herrasmies seurassa astuu sisareni, tyttärenti luo, minä tuntiessani hänen elämäntapansa menisin hänen luokseen, kutsuisin hänet syrjään ja hiljaa sanoisin: 'ystäväiseni, tiedänhän minä, kuinka sinä elät, kuinka ja keiden seurassa vietät yösi. Täällä ei ole sinun paikkasi. Täällä on puhtaita, viattomia nuoria tyttöjä. Poistu täältä!' Näin pitäisi olla; mutta sensijaan on niin, että kun sellainen herra tulee ja tanssittaa sisartani, tyttärenti, syleillen häntä, niin me iloitsemme, jos hän on rikas ja hänellä on vaikutusvaltaisia tuttavuuksia, vaikkapa taudinkin jälkiä, — vähät siitä, parantaminen käy nykyään helposti. Tiedän, kuinka monet ylhäisimpiin piireihin kuuluvat vanhemmat ovat naittaneet tyttäriään miehille, jotka potevat erästä tiettyä tautia. Oi,... iljettävää! Mutta on tuleva aika, jolloin kaikki tuo saastaisuus ja valhe paljastetaan!"

Hän äännähti jonkun kerran ominaisella tavallaan ja kävi juomaan teetä. Tee oli tavattoman väkevää, eikä ollut vettä, jolla laimentaa sitä. Minä tunsin kiihoittuneeni niistä kahdesta lasillisesta, jotka olin juonut. Häneenkin varmaan vaikutti tee, sillä hän kiihoittui kiihoittumistaan. Hänen äänensä kävi yhä laulavammaksi ja kuvailevammaksi. Hän muutti lakkaamatta asentoaan, milloin otti lakin päästään, milloin pani sen taas päähänsä ja hänen piirteensä muuttuivat omituisesti ympäröivässä puolipimeässä.

"No niin, sellaista elämää vietin kolmikymmenvuotiaaksi, heittävättä hetkeksikään mielestäni ajatusta mennä naimisiin ja perustaa mitä ihanteellisinta, puhdas perhe-elämä, ja siinä mielessä katselin itselleni tarkoitukseen sopivaa tyttöä", jatkoi hän. "Minä ryvin siveettömyyden saastassa ja samall'aikaa etsin tyttöjä, jotka olisivat olleet kyllin puhtaita soveltuakseen minulle.

"Usein hylkäsin juuri siksi, etteivät olleet tarpeeksi puhtaita, minulle kelvataksseen; vihdoinkin löysin sellaisen, jota pidin itselleni ansiokkaana. Hän oli toinen erään aikoinaan sangen rikkaan, mutta sitten köyhtyneen pensalaisen tilanomistajan kahdesta tyttärestä.

"Eräänä iltana, kun olimme olleet soutelemassa ja palasimme yöllä kuutamossa kotiin, ja minä istuin hänen vieressään ihailen hänen siromuotoista, tiukasti kiinnivedetyn Jersey-takin verhoamaa vartaloaan ja suortuviaan, — päätin yht'äkkiä, että hän se on. Minusta tuntui sinä iltana, että hän ymmärsi kaiken, kaiken, ja että tunsin ja ajattelin mitä ylevimpiä asioita. Mutta todellisesti oli kaikki vain sitä, että Jersey-takki sopi hänelle erikoisesti, samoin suortuvat, ja että hänen läheisyydessään vietetyn päivän jälkeen halusin päästä häntä vieläkin lähemmäksi.

"On ihmeellistä, kuinka täydellisesti ihminen on sen harhaluulon vallassa, että kauneus on samaa kuin hyvä. Kaunis nainen puhuu tyhmyyksiä, kuuntelet etkä kuule tyhmyyksiä, vaan jotakin viisasta. Hän puhuu, tekee mitä ilkeyttä tahansa, ja näet jotakin suloista. Ja milloin hän ei puhu tyhmyyksiä eikä rivouksia, mutta on kaunis, niin olet heti varma siitä, että hän on ihmeteltävän kaunis, älykäs ja

siveellinen.

"Palasin kotiin haltioissani ja päätin mielessäni, että hän oli siveellisen täydellisyyden huippu ja siksi kyllin ansiokas tulemaan vaimokseni, ja seuraavana päivänä menin ja kosin häntä.

"Selvittämätön käsitteiden sekaannus! Tuhannesta naimisiin menevästä miehestä, ei yksin meidän säädyssämme, vaan kaikeksi onnettomuudeksi kansankin keskuudessa, on tuskin yhtä, joka ei ennen avioliittoon astumistaan olisi ollut naimisissa jo kymmenesti, ehkäpä sadasti, tuhannestikin, kuin mikä Don Juan.

"Nykyään, totta kyllä, on, — olen kuullut ja nähnyt, — puhtaita nuoria miehiä, jotka tuntevat ja tietävät, ettei se ole leikkiä vaan suuri asia.

"Jumala heitä auttakoon! Mutta minun aikani ei ollut ainoatakaan sellaista kymmenestä tuhannesta. Ja kaikki tietävät sen, mutta tekeytyvät tietämättömiksi. Kaikissa romaaneissa kuvaillaan yksityiskohtia myöten sankarien tunteet, lammikot ja pensaat, joiden luona he kulkevat; mutta kun kuvaillaan heidän suurta rakkauttaan johonkin neitoon, ei sanallakaan mainita siitä, mitä ihailun sankarin elämässä aikaisemmin on tapahtunut: ei sanaakaan hänen käynneistään porttoloissa, kamarineidoista, keittiöpalvelijattarista, toisten miesten vaimoista. Jos onkin niin säädyttömiä romaaneja, niin niitä ei anneta lukea, ei ainakaan niiden, joiden ennen kaikkea tarvitsisi tämä tietää, — nuorten tyttöjen.

"Aluksi neidoille näytetään sellaista naamaa, kuin sitä siveettömyyttä, mikä täyttää puolet kaupunkiemme, maakyliemme elämästä, ei olisi lainkaan olemassa. Sitten totutaan tähän teeskentelyyn siinä määrin, että vihdoinkin aletaan itse vilpittömästi uskoa, että kaikki olemme perin siveellisiä ihmisiä ja elämme täysin siveellisessä maailmassa. Tytöt, poloiset, uskovat siihen aivan todenteolla. Niin uskoi minunkin onneton vaimoni. Muistan vielä, kuinka sulhasena ollessani näytin hänelle päiväkirjani, josta hän sai tietää, vaikkakin vähäisessä määrässä, entisyyteni, ennen kaikkea — viimeisen suhteeni, jonka hän olisi voinut saada tietää muilta ja jonka senvuoksi katsoin välttämättömäksi saattaa hänen tietoonsa. Muistan hänen kauhistuksensa, epätoivonsa, hämminkinsä, kun hän sai sen tietää ja käsitti kaiken. Näin, että hän silloin olisi tahtonut purkaa välimme. Ja miksi hän ei sitä tehnytkin!..."

Posdnishev päästi taas omituisen äännähdyksensä, otti kulauksen teetä ja istui hetkisen äänettömänä.

VI.

"Mutta ei, näin on sittenkin parempi, näin on parempi!" huudahti hän. "Sain ansioni mukaan! Mutta siitä ei ole kysymys. Tarkoitukseni oli sanoa, että petettyjä ovat ainoastaan onnettomat tyttöparat.

"Äidit kyllä tietävät asian, varsinkin ne äidit, jotka heidän miehensä ovat kasvattaneet, tietävät sen mainiosti. Ja teeskennellen uskovansa miesten puhtauteen toimivat tosiasiallisesti aivan toisin. He tietävät, millä koukulla pyydystävät miehiä itselleen ja tyttärilleen.

"Sillä me miehethän vain emme tiedä, koska emme tahdo tietää, mutta naiset sensijaan tietävät sangen hyvin, että ylevin, runollisin, kuten sitä nimitämme, rakkaus ei riipu siveellisistä ansioista, vaan fyysillisestä läheisyydestä ja sen ohessa hiuslaitteista, puvun väristä ja laadusta. Kysykää tottuneelta kiemilijattarelta, joka on asettanut päämääräkseen miehen kahlehtimisen, kumpaan vaaraan hän uskaltautuisi ennemmin: siihenkö, että hänet sen läsnäollessa, jota hän koettaa hurmata, saataisiin kiinni valheesta, julmuudesta, vieläpä siveettömyydestä, vai siihen, että hän esiintyisi tälle miehelle huonosti tehdyissä ja rumissa vaatteissa, — jokainen heistä epäröimättä valitsisi edellisen. Hän tietää, että meidän puheemme ylevistä tunteista on valhetta, — että meille on tarpeen vain ruumis, — ja senvuoksi annamme anteeksi kaikki halpamaiset teot, mutta emme epämuotoista, mautonta, rumaa pukeutumista.

"Kiemilijatar tietää sen, jokainen viaton tyttö tuntee sen vaistomaisesti, kuten sen tajuavat eläimetkin.

"Siksi ovat inhottavia nuo Jersey-takit, nuo paljaat olkapäät, käsivarret, milt'ei täysin paljaat rinnat. Naiset, erittäinkin ne, jotka ovat käyneet miehen koulussa, tietävät varsin hyvin, että keskustelut ylevistä asioista ovat — keskusteluja, ja että miehelle on merkityksellistä vain ruumis ja kaikki se, mikä saa sen esiintymään petteilyssä, mutta samalla houkuttelevassa valossa; ja toiminta on sen

mukainen. Sillä jos heitämme syrjään toiseksi luonnoksemme käyneen tottumuksemme tuohon iljettävyYTEEN ja tarkastamme ylempien luokkiemme elämää, sellaisena kuin se todella on, kaikkine häpeämättömine julkeuksineen, niin eihän se ole muuta kuin yksi ainoa haureuslaitos... Ette myönnä sitä? Odottakaahan, niin todistan", sanoi hän estäen minut puhumasta. "Te sanotte, että meidän yhteiskuntamme naisilla on toiset harrastukset kuin porttolain asukkailla, mutta minä väitän ja todistan, ettei niin ole. Jos ihmiset ovat erilaisia elämäntarkoitukseen, elämän henkiseen sisällykseen nähden, niin se erilaisuus kuvastuu ehdottomasti heidän ulkokuoressaankin, ulkokuorikin on erilainen. Mutta katsokaa heitä, noita onnettomia ja halveksittuja, ja ylhäisimpiä säätyläisnaisiamme: sama vaateparsa, sama ulkonainen esiintymistapa, sama hajuvesien käyttö, käsivarsien, olkapäiden, rinnan paljastaminen, samalla tavalla pingoitetaan vaate esiintyönnetyn istuinseudun kohdalla, sama himo jalokiviin, kalliisiin, kiiltäviin helyihin, samat huvitukset, tanssit ja musiikki ja laulu. Samoin kuin nämä houkuttelevat kaikin keinoin, samoin nuo toisetkin. Ei minkäänlaista erotusta. Tarkoin määriteltäessä on vain sanottava, että lyhytaikaisia prostituoituja tavallisesti halveksitaan, pitkäaikaisia — tavallisesti kunnioitetaan".

VII.

"Niinpä minäkin jouduin Jersey-takin ja kiharain muodostamaan ansaan.

"Minut oli helppo pyydystää, koska minut oli kasvatettu sellaisissa olosuhteissa, jotka kasvattavat rakastuvia nuoria miehiä kuin kurkkuja höyrylavoissa. Sillä eihän meidän kiihoittava, ylellinen ravintomme, samalla kuin kulutamme elämämme täydellisessä ruumiillisessa joutilaisuudessa, ole mitään muuta kuin järjestelmällinen himon lietsoja. Kummastelkaa, tahi olkaa kummastelematta, niin on asia. Enhän itsekään aivan viime aikoihin saakka sitä lainkaan tajunnut. Mutta nyt sen olen nähnyt. Siksipä minua kiduttaakin, ettei kukaan sitä tiedä vaan puhuvat sellaista pötyä kuin tuo äskeinenkin rouva.

"Tilani läheisyydessä työskenteli keväällä talonpoikia rautatietöissä. Vähäisen talonpojan tavallisena ravintona on leipä, kalja ja sipuli; hän elää, on reipas ja terve, tekee helppoa peltotyötä. Hän tulee rautatielle, saa päivälliseksi ruuakseen suurimopuuroa ja naulan lihaa. Mutta hän kuluttaakin tämän lihamäärän 16-tuntisessa työssä kantaen tavaraa 30 puudan painosta. Ja hänen vointinsa on sama kuin sitä ennen maalla. Mutta meillä, jotka syömme kaksi naulaa lihaa, lintua ja kalaa ja kaikenlaatuisia lämmittäviä ruokia ja juomia, — mihin se meillä menee? Aistillisiin hurjisteluihin. Ja vaikka se meneekin niihin, niin, jos varaläppä on auki, on kaikki hyvin; mutta sulkekaa läppä, kuten minä tein silloin tällöin, niin heti syntyy kiihoitus, joka keinotekoisena elämämme särmiön läpi kuljettuaan ilmenee rakastumisena puhtaimpaan veteen, joskus platoonisenakin. Ja minä rakastuin, kuten kaikki rakastuvat.

"Kaikki oli käsillä: ihastus, sulontunne, runollisuus. Mutta tosiasiallisesti oli rakkauteni yhdeltä puolen äitikullan ja ompelijattarien ponnistusten ja toiselta puolen liiallisen ravintoni ja joutilaan elämäni tulos. Ellei olisi ollut yhtäältä, veneretkiä, ompelijattaria vartalosääntöineen j.m.s. vaan vaimoni olisi ollut puettuna laskoksettomaan kapottiin ja istunut kotonaan, ja jos, toisaalta, minä olisin viettänyt säännöllistä elämää syöden vain sen verran kuin työnteko vaatii, ja jos varaläppäni olisi ollut avoinna, sensijaan että se juuri siihen aikaan sattui olemaan suljettuna, — niin en olisi rakastunut, eikä koko asiasta olisi tullut mitään".

VIII.

"Mutta nyt tulikin kaikki avukseni: oma tilani, kauniit vaatteet, onnistunut veneretki. Parikymmentä kertaa epäonnistunut, nyt onnistui. Jouduin kuin kettu rautoihin. En puhu pilaa. Sillä nykyäänhän avioliittoihin joudutaan kuin ketunrautoihin. Sillä miten on luonnollista? Tyttö on kypsynyt, hänet on siis naitettava. Sehän on sangen yksinkertaista, kun tyttö ei ole rujo, ja on naimahaluisia miehiä. Sitenhän ennen tehtiinkin. Tyttö tuli sopivaan ikään, vanhemmat järjestivät avioliiton. Siten tehtiin ja tehdään vieläkin koko ihmiskunnassa: niin tekevät kiinalaiset, hindut, muhamettilaiset, niin tekee meidän rahvaamme; niin tekee vähintään yhdeksänkymmentäyhdeksän prosenttia koko ihmiskunnasta. Vain yksi sadasta, me irstailijat, havaitsimme, että niin ei ole hyvä, ja keksimme uuden tavan. Ja minkä? Sen, että

neidot istuvat ja miehet kulkevat ohitse ja valitsevat kuin myymälässä. Ja neidot odottavat ja ajattelevat, rohkenematta sanoa ääneen: 'ystäväiseni, ota minut! ei, ota minut! älä häntä, vaan minut: katso millaiset minulla on olkapäät ja muut.' Ja me miehet kävelemme, katselemme ja olemme sangen tyytyväiset. 'Kyllä varon, ei minua petetä.' Kävelemme, tarkastelemme, tyytyväisinä, että kaikki on meille niin hyvin järjestetty. Katso: et varonut, — rauta loksahaa kiinni, ja siinä pysyt!"

"Mutta kuinka siis olisi tehtävä?" kysäisin minä. "Pitäisikö ehkä naisten kosia?"

"Niin, en tiedä, kuinka; mutta jos kerran tasa-arvoisuutta tahdotaan, niin oltakoon tasa-arvoisia. Jos naittamisjärjestelmä on nähty alentavaksi, niin kyllä tämä on sitä tuhat kertaa enemmän. Edellisessä jakautuvat oikeudet ja onnistumisen mahdollisuudet tasan, mutta jälkimäisessä nainen on joko orjattarena torilla tai syöttinä satimessa. Sanokaahan jollekin äidille tai neidolle itselleen totuudenmukaisesti, että hän toimii ainoastaan sulhasta pyydystääkseen. Jumalani, mikä loukkaus! Mutta vain sitähän he kaikki tekevät, ja muuta tekemistä heillä ei olekaan. Kauheinta on nähdä siinä toimessa joskus aivan nuoria, viattomia tyttöraukkoja. Ja jos se vielä tapahtuisikin avoimesti, mutta se on pelkkää petosta. 'Ah, lajien synty, kuinka mielenkiintoista! Ah, kuinka suuresti Lili harrastaa maalaustaidetta! Menettekö näyttelyyn? Kuinka kehittävä! Entä kolmivaljakkoretket, näytelmät, sinfoniakonsertit? Mainiota! Minun Lilini ihailee mielettömästi musiikkia! Ja miksi ette ole samaa mieltä näistä asioista? Entä veneretket!...' Mutta ajatus on yhä sama: 'ota, ota minut! minun Lilini! Ei vaan minut! Koetahan edes!... Oi, sitä kataluutta! valhetta!' huudahti hän ja juotuaan teensä loppuun alkoi kerätä kokoon kuppeja ja astioita.

IX.

"Tietäkää", alotti hän pistäessään teelehdet ja sokerin pussiinsa, "se naisvalta, joka on maailman vitsauksena, se saa alkunsa juuri tästä lähteestä."

"Mikä naisvalta?" kysyin. "Oikeudethan, kaikki tärkeimmät oikeudethan ovat miehillä."

"Niinpä niin, sitähän se juuri on", keskeytti hän minut. "Juuri sehän se selittääkin sen ihmeellisen ilmiön, että, yhtäältä, nainen todella on painettu alennuksen syvimpään syvyyteen ja, toisaalta, että hän hallitsee. Aivan samoin kuin juutalaiset: samoin kuin he rahavallallaan kostavat sorronalaisuutensa, samoin naisetkin. 'Vai niin, te tahdotte, että me olisimme ainoastaan kauppiaina, — hyvä: kauppiaina me laskemme teidät valtamme alle', sanovat juutalaiset. 'Vai niin, te tahdotte, että me olisimme vain aistillisuuden esineinä, — hyvä: aistillisuuden esineinä me orjuutamme teidät', sanovat naiset. Naisen oikeudettomuus ei ole siinä, että hän ei saa äänestää eikä olla tuomarina, — sellaiset toimet eivät käsitä mitään oikeuksia, — vaan hänen täytyisi saada sukupuoliseurustelussa olla saman arvoinen miehen kanssa, hänellä täytyisi olla oikeus käyttää hyväkseen miestä ja pidättäytyä yhteydestä halunsa mukaan, oikeus mielensä mukaan valita mies ja olla itse olematta valittavana. Te sanotte, että sellainen olisi säädytöntä. Hyvä! Älköön silloin miehellekään olko niitä oikeuksia. Nyt naiselta on evättynä tämä oikeus, mikä kyllä on miehellä. Ja saadakseen korvauksen tästä oikeudesta nainen vaikuttaa miehen aistillisuuteen ja sitä hyväksyenkäyttäen alistaa miehen valtaansa, niin että tämä valitsee vain muodollisesti, mutta todellisuudessa on valitsijana hän, nainen. Ja kerran saatuaan käsiinsä tämän keinon hän käyttää sitä väärin ja saa hirvittävän vallan ihmiseen."

"Mutta missä tämä erikoinen valta ilmenee?" kysyin minä.

"Missäkö? Kaikkialla ja kaikessa. Katsokaa jokaisen suuren kaupungin myymälöitä. Niissä on miljoonia, niissä olevia ihmistyön tuotteita on mahdoton arvioida, mutta katsokaa, onko yhdeksässä myymälässä kymmenestä ainoatakaan miesten käyttämää esinettä? Kaiken elämän ylellisyyden vaatijoina ja kannattajina ovat naiset.

"Luekaa kaikki tehtaat. Suunnaton osa niistä valmistaa hyödyttömiä koristuksia, ajoneuvoja, huonekaluja, leikkikaluja naisille. Miljoonia ihmisiä, kokonaisia raataja sukupolvia tuhoutuu orjantöissä tehtaissa vain naisten mielihalujen tyydyttämiseksi. Naiset pitävät kuningattarien tavoin orjuudessa ja raskaan työn raadannassa yhdeksää kymmenettäosaa koko ihmiskunnasta. Ja kaikki tämä on seurauksena siitä, että heidät on alennettu, heillä ei ole samoja oikeuksia kuin miehillä. Ja he kostavat vaikuttamalla aistillisuutemme, pyydystämällä meidät verkkoonsa. Niin, siitä on kaikki johtunut.

"Naiset ovat tehneet itsestään sellaisen asean aistillisuuden kiihoittamiseksi, että mies ei voi rauhallisesti olla heidän seurassaan. Niin pian kuin mies tulee naisen läheisyyteen, joutuu hän hänen lumoihinsa ja tyhmistyy. Jo ennenkin tunsin vastenmielisyyttä ja ahdistusta, aina kun näin koruissaan

upeilevan, tanssiaispukuisen naisen, mutta nyt minua suorastaan kauhistuttaa, näen hänessä jotakin ihmiselle vaarallista ja lainvastaista, ja mieleni tekee huutaa poliisia, turvaa vaaralta, vaatia, että vaarallinen esine vietäisiin pois lähettyviltä.

"Te nauratte!" ärjäsi hän minulle, "mutta tämä ei ole leikkiä. Olen varma siitä, että tulee aika, tulee jopianskin, jolloin ihmiset oivaltavat tämän ja ihmettelevät, kuinka on voinut olla olemassa yhteiskunta, jossa suvaittiin sellaisia yleistä turvallisuutta uhkaavia menettelytapoja, kuin tämä aistillisia himoja suoranaisesti herättävä ruumiinsa koristelemine, joka meidän yhteiskunnassamme on naisille sallittua. Sehän on aivan samaa kuin ansojen virittäminen kävelypaikoille ja poluille, — vielä pahempaa! Miksi on kielletty uhkapeli, kun naisia ei ole kielletty esiintymästä himoja herättävissä puvuissaan? He ovat tuhat kertaa vaarallisempia!"

X.

"Niinpä jouduin satimeen minäkin. Olin, kuten sanotaan, rakastunut. Ei ainoastaan hän ollut mielestäni täydellisyyden korkein saavutus, vaan pidin itseänikin sinä aikana, jona olin sulhasena, itse täydellisyytenä. Sillä sellaista heittiötä ei ole, joka ei etsimällä etsien löytäisi heittiöitä, jotka jossakin suhteessa ovat häntä pahempia, ja joka senvuoksi ei löytäisi aihetta ylpeillä itsestään ja olla tyytyväinen itseensä. Niin minäkin: en mennyt naimisiin rahoja saadakseni — en siis ollut voitonhimoinen, — en kuten useimmat tuttavani, jotka naivat rahojen tahi merkitsevien tuttavuussuhteiden vuoksi; minä olin rikas, hän köyhä. Siinä yksi seikka. Toinen, josta olin ylpeä, oli että toiset menivät naimisiin aikoen vast'edeskin elää samanlaisessa moniavioisuudessa kuin ennen naimisiinmenoakaan: minulla sensijaan oli vakava aikomus pysyä häiden jälkeen yksiavioisena, ja siitäpä ennen kaikkea olin ylpeä. Olin inhottava sika, mutta uskoin olevani enkeli.

"Kihlusaika oli lyhyt. En voi häpeämättä nyt muistella tätä kihlusaikaani! Iljettävää! Rakkaudellahan ymmärretään jotakin sielullista eikä aistillista. Mutta jos rakkaus on sielullista, sielujen yhteyttä, niin sanoissa, keskusteluissa, jutteluissa täytyisi tuon sielujen yhteyden kuvastua. Mutta mitään sellaista ei ollut. Puhelu oli työlästä kun olimme kahden. Se oli jonkinlaista Sisyfon työtä. Vain mietit, mitä sanoisit, sanot, vaikenet taas keksiäksesi jotakin. Ei ollut mistä puhua. Kun kaikki, mitä saattoi sanoa elämästä, joka meitä odotti, järjestelyistä, suunnitelmista, oli sanottu, niin mitä sitten? Jos olisimme olleet eläimiä, niin silloinhan olisimme tienneet, ettei meidän ole sallittu puhua; mutta näin ollenhan oli puhuttava, eikä tiennyt mistä, sillä ajatukset askartelivat muissa asioissa, kuin mistä oli sallittua keskustella. Ja sen ohessa tuo inhottava tapa imeskellä konvehteja, täyttää vatsansa kaikenlaisilla imelillä ruoilla, kaikki nuo tympäisevät häävalmistukset: neuvottelut asunnosta, makuuhuoneesta, vuoteista, aamunutuista, liinavaatteista, toalettitarpeista. Sillä teidän täytyy käsittää, että jos mennään naimisiin Huoneentaulun mukaisesti, kuten tuo äskeinen ukko puhui, niin höyhenpatjat, myötäjäiset, vuoteet ovat vain yksityisseikkoja, jotka liittyvät syrjästä sakramenttiin. Mutta meidän piirissämme, jossa kymmenestä naimisiin menevästä tuskin on yhtä, joka uskoisi, ellei juuri sakramenttiin, niin edes siihenkään, että avioliitto on jotakin velvoittavaa, kun sadasta miehestä tuskin on yhtä, joka ei sitä ennen olisi nainut ja viidestäkymmenestä ehkä on yksi, joka ei jo ennakolta olisi valmis pettämään vaimoaan jokaisessa sopivassa tilaisuudessa, kun useimmat pitävät kirkkomatkaa vain erityisenä määrätyn naisen omistamisen ehtona, — ajatelkaa, minkä hirveän merkityksen nämä yksityisseikat silloin saavat! Lopulta onkin kysymys yksinomaan niistä. Tuloksena on jonkinlainen kauppa. Irstailijalle myödään viaton tyttö, ja tämä kauppa järjestetään määrätyn muodollisuuksin."

XI.

"Niin kaikki naivat, niin nain minäkin, ja alkoi ylistetty kuherruskuukausi. Mikä typerä nimitys sekin", sähähti hän kiukustuneesti. "Kävin kerran Pariisissa ollessani katsomassa sen nähtävyyksiä ja menin muutamaan paikkaan, jossa näytettiin partaista naista ja merikoiraa, kuten ilmoituskilvessä mainittiin. Nämä eivät olleet muuta kuin mies avorintaisessa naisen puvussa ja mursun nahkaan vedetty koira, joka ui vesialtaassa. Kaikki oli perin vähän mielenkiintoista; mutta poistuessani opastaja kohteliaasti saattoi minut ovelle ja sanoi yleisölle, osoittaen minua: 'kysykääpä tältä herralta, eikö kannata tulla

katsomaan. Käykää sisään, käykää sisään, frangi hengeltä!' Minua olisi hävettänyt sanoa, ettei kannata mennä katsomaan ja siihen esittäjä arvatenkin luotti. Samoin on todennäköisesti laita niiden, jotka ovat kokeneet kuherruskuukauden kaiken inhottavuuden eivätkä vapautta muita harhaluulosta. En minäkään selittänyt kenellekään, mutta nyt en voi ymmärtää, miksi ei olisi sanottava totuutta. Onpa mielestäni välttämätöntäkin ilmaista siitä totuus. Noloa, hävettävää, tympäisevää, surkeata ja erittäinkin ikävää, mahdollottoman ikävää! Koin jotakin samantapaista silloin kuin aloin tupakoida, kun minua kuvotti ja suuni tuli täyteen sylkeä, ja minä nieleskelin ja koetin näyttää tuntevani suurta nautintoa. Nautinto tupakoimisesta samoin kuin tästä toisestakin, jos tulee, tulee myöhemmin: aviopuolisoiden täytyy kasvattaa itsessään tätä pahetta, saadakseen siitä nautintoa".

"Mitenkä, pahetta?" kysyin minä. "Tehän puhutte luonnollisimmasta inhimillisestä ominaisuudesta".

"Luonnollisesta?" vastasi hän. "Luonnollisestako? Ei, sanon teille, että olen päinvastoin saanut sen vakaumuksen, että se ei ole luonnollinen. Se on kerrassaan *luonnonvastainen*. Kysykää lapsilta, kysykää turmeltumattomalta tytöltä. Sisareni meni hyvin nuorena naimisiin miehen kanssa, joka oli kaksi kertaa häntä itseään vanhempi ja irstailija. Muistan, kuinka hämmästyimme häyönä, kun hän kalpeana ja itkien pakeni miehensä luota ja vavisten koko ruumiiltaan kertoi, ettei hän millään ehdolla voi edes sanoa, mitä mies oli häneltä tahtonut.

"Te sanotte: luonnollinen!

"Luonnollista on syödä. Ja syöminen on alunpitäen hauskaa, helppoa ja miellyttävää eikä lainkaan hävettävää, mutta tämä on inhottavaa, hävettävää ja tuskallista. Ei, se ei ole luonnollista! Ja turmeltumaton tyttö, se on vakaumukseni, vihaa sitä aina".

"Mutta millä tavoin", kysyin minä, "voisi ihmissuku jatkua?"

"Niin, kunpa vaan ei ihmissuku häviäisi", virkahti hän ilkeästi, ivallisesti, ikäänkuin odottaen tätä tuttua ja vilpillistä huomautusta. "Jumalista pidättäytymistä lastensiittämisestä, jotta englantilaiset loordit aina voisivat ahmia itsensä kylläisiksi, se käy päinsä. Julista pidättäytymistä, jotta elämä olisi hauskeempaa, sekin käy laatuun; mutta hiiskahdakin, että ihmiset eivät siittäisi lapsia siveellisyyden nimessä, — mikä melu siitä syntyy!... Kun vaan ihmissuku ei häviäisi, siksi että kymmenen, parikymmentä ihmistä lakkaisi olemasta sikoja... Suokaa anteeksi, tuo valo vaivaa minua; voinko peittää?" kysäisi hän näyttäen lamppua.

Vastasin, että minusta on yhdentekevää, jolloin hän nopeasti, kuten aina mitä tahansa tehdessään, nousi seisomaan istuimelle ja veti varjostimen lampun eteen.

"Mutta", sanoin, "jos kaikki ottaisivat tuon periaatteen elämänohjeekseen, niin ihmissuvun jatkuminen lakkaisi".

Hän ei heti vastannut.

"Kysytte: millä tavoin ihmissuku jatkuisi?" sanoi hän istuuduttuaan uudelleen minua vastapäätä, jalat levällään ja nojaten niihin kyynärpäillään "Miksi sen pitäisi jatkua, ihmissuvun?" kysyi hän.

"Miksikö? Muutoinhan ei meitä olisi".

"Mutta miksi meidän pitäisi olla olemassa?"

"Tietenkin elääksemme!"

"Ja miksi elämme? Ellei ole mitään päämäärää, jos elämä on annettu meille vain, jotta eläisimme, ei ole mitään syytä elää. Ja jos niin on, niin Schopenhauerit ja Hartmannit ja kaikki buddhalaiset ovat täysin oikeassa. Mutta jos elämällä on tarkoitus, niin onhan selvää, että elämän täytyy loppua, kun tarkoitus on saavutettu. Ja niin käykin", jatkoi hän kiihkeästi, nähtävästi suuresti hellien tätä ajatustaan. "Niin käykin. Pankaa merkille, jos ihmiskunnan päämäärä on onni, hyvä, rakkaus, kuinka tahdotte, jos sen päämäärä on se, mikä on sanottu profeettain ennustuksissa, että kaikki ihmiset yhtyvät keskenään rakkaudessa, että peitset taotaan sirpeiksi ja niin edelleen, niin mikä estää tämän päämäärän saavuttamista? Intohimot sitä estävät. Intohimoista voimakkain, pahin, itsepintaisin on aistillinen, lihallinen rakkaus; ja siksi, jos intohimot häviävät, myöskin viimeinen, voimakkain niistä, lihallinen rakkaus, niin ennustus täyttyy, ihmiset yhtyvät keskenään, ihmiskunta on päässyt päämääräänsä eikä sen enää tarvitse elää. Mutta niin kauan kuin ihmiskunta elää, on sillä edessään ihanne eikä tietenkään kaniinien ja sikojen ihanne, mahdollisimman runsas sikiäminen, ei myöskään apinoiden tahi pariisilaisten, joiden ihanteena on tehdä sukupuolihimosta saatu nautinto mahdollisimman hienostutetuksi, vaan hyvän ihanne, joka saavutetaan pidättyväisyyden ja puhtauden avulla. Siihen ihmiset ovat aina pyrkineet ja yhä pyrkivät. Ja nähkää, mitä tapahtuu.

"Käy niin, että lihallinen rakkaus on — varaventtiili. Ellei nykyinen sukupolvi ole päässyt päämäärään, on siihen syynä se, että sillä on intohimoja, ja niistä voimakkain sukupuolihimo. Ja kun on sukupuolihimo, on uusi sukupolvikin, ja niin ollen myös mahdollisuus saavuttaa päämäärä seuraavan sukupolven eläessä. Ellei sekään sitä saavuta, — niin taas seuraava, ja niin edelleen kunnes päämäärä saavutetaan, ennustus täyttyy, ihmiset yhtyvät keskenään. Mutta miten kävisi muutoin? Jos oletamme, että Jumala loi ihmiset määrättyä tarkoitusta varten, niin olisi hän luonut heidät joko sukupuolihimoa puuttuviksi kuolevaisiksi tahi kuolemattomiksi. Jos he olisivat olleet kuolevaisia, mutta vailla sukupuolihimoa, mitä siitä olisi seurannut? Se, että he olisivat eläneet aikansa ja kuolleet, ennenkuin olisivat päässeet päämääräänsä, ja tarkoituksen saavuttamiseksi olisi Jumalan ollut pakko luoda uusia ihmisiä. Jos taas he olisivat kuolemattomia, niin voisimme ajatella (vaikka onkin vaikeampi samoille ihmisille kuin uusille sukupolville korjata tehtyjä erehdyksiä ja lähettä täydellisyyttä), voisimme ajatella, että he olisivat päässeet päämääräänsä moniaan vuosituhannen kuluttua, mutta mitä heistä sitten olisi? Mihin heidät panisi? Parasta kaikesta on niinkuin on... Mutta teitä ehkä ei miellytä tämä esitysmuoto, olette ehkä kehitysopin kannattaja. Siinäkin tapauksessa tulos on oleva sama. Korkeimman eläinlajin — ihmisten — täytyy säilyäkseen taistelussa muiden eläinten kanssa supistuen ryhmittäytyä yhteen kuten mehiläisparven eivätkä saa laakkaamattomasti siitä; heidän täytyy mehiläisten tavoin kasvattaa sukupuolettomia, toisin sanoin taaskin pyrkiä ei suinkaan himon kiihoittamiseen, vaan pidättyväisyyteen johon meidän elämämme koko rakenne on suuntautunut."

Hän vaikenä hetkeksi.

"Thmissuku lakkaa olemasta? Voiko sitten kukaan, millainen hänen maailmankatsomuksensa lieneekin, sitä epäillä? Sehän on yhtä epäilemätöntä kuin kuolema. Tuleehan kaikkien kirkon opetusten mukaan maailman loppu, ja kaikkien tieteen tutkimusten mukaan käy välttämättömästi samoin. Mitä ihmeellistä siis olisi siinä, että siveysopin mukaan tapahtuu aivan samoin?"

Sen sanottuaan hän oli kauan vaiti, poltti loppuun savukkeensa ja otti pussistaan uusia, panna ne vanhaan tahraiseen savukekoteloonsa.

"Kyllä käsitan ajatuksenne", sanoin minä. "Jotakin sellaista väittää eräs kveekarilahko."

"Aivan niin, ja he ovat oikeassa", vastasi hän. "Sukupuolihimo, esiintyköön se missä puitteissa tahansa, on paha, kauhea paha, jota vastaan on taisteltava, vaan jota ei ole kannustettava, kuten meillä tehdään. Evankeliumin sanat siitä, että se, joka himoiten katsoo naista, jo on sillä tehnyt huorin hänen kanssaan, eivät tarkoita ainoastaan toisten miesten vaimoja, vaan nimenomaan — ja pääasiallisesti — omaa vaimoa".

XII.

"Mutta meidän piirissämme on aivan päinvastoin: jos mies vielä ajatteli pidättymistä ollessaan nuorimies, niin naimisiin mentyään jokainen arvelee, että pidättäminen ei sitten enää ole tarpeen. Sillä eiväthän nuo kahdenkeskeiset matkat häiden jälkeen, joille vastanaineet vanhempien suostumuksella lähtevät, ole mitään muuta kuin lupa irstailun harjoittamiseen. Mutta siveyslaki kostaa itse puolestaan, kun sitä rikotaan. Kuinka yritinkin järjestää itselleni oikeaa kuherruskuukautta, ei siitä syntynyt mitään. Kaiken aikaa oli ilkeätä, hävettävää ja ikävää. Mutta sangen pian kävi kaikki suorastaan tuskallisen raskaaksi. Se alkoi hyvin pian. Kolmantena tai neljäntenä päivänä tapasin vaimoni ikävissään, aloin kysellä, mistä se johtui, syleilin häntä, mikä mielestäni oli kaikki, mitä hän saattoi toivoa, mutta hän työnsi käteni syrjään ja purskahti itkemään. Miksi? Hän ei osannut sanoa syytä. Mutta hän tunsu masennusta, painostusta. Rupesin kyselemään, hän puhui jotakin sentapaista, että hänen oli ikävä, kun äiti ei ollut hänen luonaan. Se ei tuntunut minusta todelta. Tyynnyttelin häntä, puhumatta mitään äidistä. Käsitin, että hänen mieltään muutoin vain painosti ja että äiti oli vain keksitty selitys. Mutta hän pahastui heti siitä, etten puhunut äidistä, ikäänkuin en olisi uskonut häntä. Hän sanoi näkevänsä, etten rakastanut häntä. Nuhtelin häntä hänen oikkuilustaan, ja silloin hänen piirteensä äkkiä kokonaan muuttuivat, mielipahan sijaan niissä kuvastui suuttumusta, ja hän alkoi peräti ilkein sanoin soimata minua itsekkyydestä ja kovasydämyydestä. Katsahdin häneen. Hänen kasvonsa kuvastivat jäätävää kylmyyttä ja vastenmielisyyttä, miltei vihaa minua kohtaan. Muistan, kuinka säikähdin sen nähdessäni. — Kuinka? Mitä? — ajattelin minä. — Rakkaus, sielujen liitto, ja sensijaan tällaista! Mahdotonta, se ei voi olla hän! Koetin hellyttää häntä, mutta eteeni kohosi sellainen ylipääsemätön kylmän, purevan vihamielisyyden muuri, etten ennättänyt ajattelemaankaan, ennenkuin itsekin ärryin, ja me syydimme molemmat koko joukon pahoja sanoja toisillemme. Tämä ensimmäinen riitamme teki mieleeni kauhean vaikutuksen. Sanoin sitä riidaksi, mutta se ei ollut mikään riita, vaan sen kuilun paljastaminen, joka

todellisuudessa oli meidän välillämme. Aistillisuuden tyydyttäminen oli haihduttanut rakastuneisuuden, ja meille paljastui todellinen suhteemme toisiimme, s.o. kahden toisilleen aivan oudon egoistin, jotka halusivat hankkia itselleen toisen avulla mahdollisimman paljon huvia. Sanoin riidaksi sitä, mitä välillämme tapahtui, mutta riita se ei ollut; se oli vain todellinen suhteemme, joka näyttäytyi nyt, kun aistillisuus oli saanut omansa. En ymmärtänyt että tämä kylmä ja vihamielinen suhde oli meidän normaalisuhteemme, en ymmärtänyt siksi, että sen ensi aikoina taas sangen pian peitti meiltä uudelleen heräävä aistillisuuden puuska, s.o. rakastuminen.

"Ajattelin, että olimme riitaantuneet ja leppyneet ja ettei sellaista enää vasta satu. Mutta tämän ensimmäisen kuherruskuukauden aikana tuli taas hyvin pian kyllästymiskausi, taas lakkasimme olemasta toisillemme tarpeellisia, ja taas puhkesi riita. Tämä toinen riita koski minuun vielä kipeämmin kuin ensimmäinen. — Ensimmäinen ei siis ehkä ollutkaan mikään satunnaisuus, vaan näin tulee olla ja näin on oleva —, ajattelin. Toinen riita koski minuun sitäkin kovemmin, kun se johtui aivan mahdottomasta asiasta. Syynä olivat jollakin tavoin rahat, joita en milloinkaan säälinyt enkä mitenkään voinutkaan sääliä vaimoni vuoksi. Muistan vain, että hän jotenkin väänsi asian, että joku huomautukseni näytti minun taholtani halulta vallita häntä rahojeni avulla, joihin minä muka olin väittänyt itselläni olevan yksinoikeuden; jotakin mahdotonta, typerää, alhaista, mikä ei ollut minulle eikä hänelle ominaista. Suutuin, soimasin häntä epäkohteliaisuudesta, hän minua vuorostaan, — ja riita oli valmis. Hänen sanoissaan, kasvojensa ilmeessä ja katseessaan näin taas saman tylyn, kylmän vihamielisyyden, joka kerran ennen oli niin oudostuttanut minua. Muistan riitaantuneeni veljeni, ystävien, isäni kanssa, mutta meidän välillämme ei milloinkaan ollut tuollaista erikoista, purevaa ilkeyttä. Mutta kului jokunen aika ja taas tämä molemminpuolinen vihamielisyys hävisi rakastuneisuuden, s.o. aistillisuuden varjoon, ja minä lohduttauduin vielä kerran sillä ajatuksella, että nämä molemmat riidat olivat erehdyksiä, jotka saattoi korjata. Mutta pian tuli kolmas, neljäs riitaantuminen, ja minä tajusin, ettei se ollutkaan satunnaista, vaan että niin täytyi olla, että niin oli aina oleva, ja kauhistuin elämää, joka odotti minua. Sen lisäksi minua kidutti hirveä ajatus, että ainoastaan minä elän niin pahoin vaimoni kanssa, niin eri tavalla kuin olin odottanut, kun muissa avioliitoissa sensijaan ei sellaista tapahdu. En vielä silloin tiennyt, että se on aivan yleistä, mutta että kaikki, samoin kuin minäkin, luulevat sen olevan heidän yksinomaisen onnettomuutensa ja salaavat tämän hävettävän onnettomuutensa ei ainoastaan muilta vaan itseltäänkin, eivät rohkene tunnustaa sitä itselleenkaan.

"Se alkoi ensimmäisinä päivinä ja jatkui koko ajan, käyden yhä kiihkeämmäksi ja katkerammaksi. Sieluni sisimmässä tunsin jo ensimmäisinä viikkoina, että olin mennyt mies, että oli käynyt toisin kuin olin odottanut, että avioliitto, paitsi sitä ettei se ollutkaan mikään onni, oli jotakin hyvin raskasta; mutta minä kuten kaikkikin en tahtonut tunnustaa sitä itselleni (en tunnustaisi nytkään, ellei kaikki olisi lopussa) ja salasin sen sekä muilta että itseltänikin. Nyt minua ihmetyttää etten nähnyt todellista tilaani. Sen olisi voinut tajuta jo siitäkin, että riidat syntyivät sellaisista seikoista, että myöhemmin, lepyttyämme, oli usein mahdoton muistaa, mistä olimme riitaantuneet. Järki ei ennättänyt *väärentää* alituisesti vallitsevalle keskinäiselle vihamielisyydelle kyllyiksi aiheita. Mutta sitäkin hämmästyttävämpää oli leppymisen syiden riittämättömyys. Toisinaan oli sanoja, selityksiä, vieläpä kyöneleitäkin, mutta joskus ... oh! nyt inhoittaa sen muisteleminenkin — soimattuamme toisiamme mitä ilkeimmin sanoin, yht'äkkiä sanaton silmäys, hymyily, suuteloita, syleilyjä... Kuinka ruokotonta! Kuinka saatoin olla silloin näkemättä tuon kaiken saastaisuutta..."

XIII.

Vaunuun tuli kaksi matkustajaa ja alkoi sijoittautua loitommalle. Posdnishev oli vaiti niin kauan kuin he puuhailivat, mutta heti heidän tauottuaan hän jatkoi päästämättä hetkeksikään ajatustensa juoksua näkyvistään:

"Ja vielä ruokottomin asia. Teoriassa oletetaan, että rakkaus on jotakin ihanteellista, ylevää, mutta käytännössähän rakkaus on jotakin ilkeää, sikamaista, josta on inhottava ja hävettävä puhuakin ja muistella. Eihän luonto toki aiheettomasti ole tehnyt sitä inhottavaksi ja hävettäväksi. Ja jos se kerran sitä on, niin se on siten ymmärrettäväkin. Mutta tässä suhteessa ihmiset päinvastoin menettelevät siten, kuin inhottava ja hävettävä olisi ihanaa ja ylevää.

"Missä ensin ilmeni rakkauteni? Siinä, että antauduin elukkamaisiin liallisuuksiin enkä edes hävennyt niitä vaan vielä, tiesi mistä syystä, ylpeilinkin siitä, että nämä fyysiset liallisuudet olivat mahdollisia, enkä silloin ajatellut hituistakaan vaimoni sielullista enkä edes fyysillistä elämää. Ihmettelin, mistä johtui katkeroitumisemme toisiamme kohtaan, mutta sehän oli päivänselvää: tämä katkeroituminen ei ollut mitään muuta kuin inhimillisen luonnon nousu eläimellistä vastaan, joka sitä sorti.

"Kummastelin keskinäistä vihaamme. Mutta eihän voinut olla toisin. Tämä viha ei ollut mitään muuta kuin rikollisen vihaa rikostoveriaan kohtaan — sekä rikokseen yllyttämisestä, että osallisuudesta siihen. Kuinka se ei olisi ollut rikos, kun hän, poloinen, tuli raskaaksi kohta ensimmäisen kuukauden aikana ja meidän *sikamainen* suhteemme yhä jatkui. Te ajattelette, että poikkean kertomuksestani? En vähäistäkään. Kerron kaiken aikaa *miten tapoin vaimoni*. Oikeudessa minulta kysyttiin, millä, kuinka hänet tapoin? Hölmöt! He luulevat, että tapoin hänet silloin veitsellä, lokakuun 5 päivänä. En silloin, vaan paljoa aikaisemmin minä hänet tapoin. Aivan samalla tavalla kuin he kaikki nyt juuri tappavat, kaikki, kaikki..."

"Millä sitten?" kysyin minä.

"Sehän se juuri on ihmeellistä, että kukaan ei tahdo tietää sitä, mikä on niin selvää ja silminnähtävää, sitä, mikä lääkärien pitäisi tietää ja mitä heidän olisi saarnattava, mutta mistä he ovat vaiti. Asiahan on äärettömän yksinkertainen. Mies ja nainen ovat luodut, kuten eläin, siten, että lihallisen rakkauden jälkeen alkaa raskaus, senjälkeen ruokkiminen, — tiloja, joiden aikana naiselle ja hänen lapselleenkin lihallinen rakkaus on vahingollinen. Miehiä ja naisia on kumpiakin yhtä paljon. Ja mitä siitä seuraa? Pitäisihän sen olla selvää. Ei tarvita suurtakaan viisautta voidakseen siitä tehdä saman johtopäätöksen kuin eläin, nimittäin että on pidättäydyttävä lihallisesta yhteydestä. Mutta eipähän. Tiede on päässyt niin pitkälle että on keksinyt joitakin leukosittejä, joita kulkee veressä, mutta tätä se ei ole voinut ymmärtää. Ainakaan ei ole kuultu, että se olisi siitä puhunut.

"Tällöin on naisella vain kaksi vaihtoehtoa: joko hän tekee itsestään rujan, hävittää kerrassaan tahi tarpeen mukaan kykynsä olla nainen, s.o. äiti, jotta mies voisi rauhallisesti ja alituisesti nauttia, tahi on hänellä toinen keino, joka on raaka, suoranaisesti luonnon lakien rikkomista ja jota käytetään kaikissa n.s. kunniallisissa perheissä, se nimittäin, että naisen täytyy vastoin luontoaan olla samanaikaisesti raskaana, imettävänä ja rakastajattarena, täytyy alentua siihen, mihin ei ainoakaan eläin alene. Ja hänen voimansa eivät sitä kestä. Siitä meidän piirissämme hysteerikot ja hermostuneet naiset, kansan keskuudessa, 'riivatut'. Ja huomatkaa: puhtaissa tytöissä ei ilmene 'riivaantuneisuutta', ainoastaan naiduissa, miesten kanssa elävissä naisissa. Siten meillä. Aivan samoin Euroopassa. Kaikki hysteerikkosairaalat ovat täynnä naisia, jotka rikkovat luonnon lakia. Mutta 'riivatut' ja Chareotin potilaat, nehan ovat täysin rujoja, ja puolirujouja naisia on maailma täynnä. Ajatelkaamme vain, mitä suurta tapahtuu naisessa, kun hän on hedelmöitynyt tahi kun hän imettää jo syntynyttä lasta. Siinä kasvaa se, joka jatkaa sukuaamme, joka on astuva meidän sijaamme. Ja tätä pyhää tapahtumaa häiritään — millä? — hirvittävää ajatellakin! Puhutaan vielä vapaudesta, naisen oikeuksista! Se on samaa kuin jos ihmissyöjät syöttäisivät ateriakseen vangitsemaansa ihmisiä ja samalla vakuuttaisivat huolehtivansa heidän oikeuksistaan ja vapaudestaan".

Kaikki tämä oli uutta ja hämmästytti minua.

"Mitenkä siis? Jos on niin, kuin sanotte", huomautin, "niin vaimoahan voi rakastaa vain kerran kahdessa vuodessa, mutta miehellehän..."

"Miehelle on välttämätöntä", ehätti hän. "Sen nuo herttaiset tieteen uhripapit taas ovat osanneet panna kaikki uskomaan. Minäpä tahtoisin panna nuo poppamiehet niiden naisten asemaan, jotka heidän mielestään ovat miehille välttämättömiä. Mitähän he silloin sanoisivat? Vakuuttakaa ihmisille, että heille on tarpeen viina, tupakka, opiumi, ja ne käyvät välttämättömiksi. Niin ollen Jumala ei olisi tiennyt, mikä on tarpeen ja kun ei kysynyt tietäjien mieltä, järjesti asiat huonosti. Suvaitkaahan katsoa, asiat eivät ole oikealla tolalla. Miehellä on tarpeellista, välttämätöntä, niin he päättivät, saada tyydyttää halunsa, mutta nyt on tullut väliin synnyttäminen ja lasten ruokkiminen, joka estää tyydyttämästä tätä tarvetta. Mitä siis on tehtävä? Käännyttävä noiden velhojen puoleen, he sen asian järjestävät. Ja he ovatkin keksineet keinot. Ah, milloin syöstään nuo kelvottomat petkuttajat vallasta? Jo olisi aika! Näettehän mihinkä saakka jo on jouduttu: ihmiset tulevat mielipuoliksi ja tekevät itsemurhia, ja kaikki vain tästä syystä. Kuinkapa muutoin? Eläimet näyttävät tajuavan, että jälkeläinen jatkaa niiden sukua, ja noudattavat määrättyä lakia siinä suhteessa. Vain ihminen ei sitä osaa eikä tahdokaan tietää. Mieltii vain, miten hankkisi itselleen mahdollisimman paljon nautintoa. Sellainen on luonnon herra, ihminen! Pankaa merkille: eläimet yhtyvät vain silloin kuin voivat siittää jälkeläisen, mutta kelvoton luonnon herra — aina, huvinvuoksi. Eikä siinä kyllin, vaan hän korottaa tuon apinain askaren luomisen kruunuksi, rakkaudeksi. Ja tämän rakkauden, tämän ruokottomuuden nimessä hän tuhoaa — toisen puolen ihmiskuntaa. Kaikista naisista, joiden tulisi olla apuna ihmiskunnan pyrkiessä totuuteen ja hyvään, hän nautintohimonsa vuoksi tekee vihollisia eikä auttajia! Näettehän, kutka kaikkialla jarruttavat ihmiskunnan liikettä eteenpäin. Naiset ne ovat. Ja miksi he niin tekevät? Juuri tämän asiantilan vuoksi. Niin juuri, niin juuri", toisteli hän ja alkoi liikahdella, otti savukkeen ja alkoi polttaa, nähtävästi rauhoittuakseen.

XIV.

"Kas sellaisena sikana minä elin", jatkoi hän taas äskeisellä äänensävyllään. "Pahinta kaikesta oli, että minä eläessäni tuota inhottavaa elämää kuvittelin mielessäni, että koska en ihastele muita naisia, vietän rehellistä perhe-elämää, olen siveellinen ihminen ja etten ole mihinkään syyllinen, vaan että jos meidän välillämme on riitaisuuksia, niin syyllinen on vaimoni, hänen luonteensa.

"Syyllinen ei tietenkään ollut hän. Hän oli samanlainen kuin kaikki muut, kuin useimmat. Hänet oli kasvatettu meidän säätyimme naisten asemaan vaatimusten mukaisesti, samoin kuin poikkeuksetta kaikki varakkaiden luokkien naiset kasvatetaan, eikä heitä voida muulla tavalla kasvattaa. Puhutaan jostakin uudesta naissivistyksestä. Tyhjiä sanoja: naisen sivistys on juuri sellainen, kuin sen täytyy olla, kun nykyinen teeskentelemätön, todellinen, yleinen katsantokanta naiseen nähden on vallitsemassa.

"Ja naisen sivistys on aina oleva sen mukainen, missä mielessä miehet häneen katsovat. Kyllähän me tiedämme, mikä miehen ajatus naisesta on: '*Wein, Weib und Gesang*', niinhän runoilija laulaa. Ottakaa koko runous, koko maalaus- ja kuvanveistotaide, alkaen rakkausrunoista ja alastomista Venus- ja Phryne-kuvista, — te näette, että nainen on nautinnonväline; sellainen hän on Trubassa ja Gratschevkassa, sellainen hovitanssiaisissa. Ja huomatkaa saatanan kavaluus: koska kysymys kerran on nautinnosta, tyydytyksestä, niin olisi peittelemättä ilmaistava, että niin on, että nainen on tuo nautinnon makea omena. Mutta ei, muinaiset ritarit väittivät, että jumaloivat naista (jumaloivat ja siitä huolimatta hän on heidän silmissään nautinnon välikappale), nykyiset taas väittivät kunnioittavansa naista. Toiset luovuttavat hänelle paikkansa, nostavat hänelle pudonneen nenäliinan maasta; toiset tunnustavat hänellä olevan oikeuden kaikkiin virkoihin, osallisuuteen hallituksessa ja niin edelleen. Kaikki tämä tehdään, mutta katsantokanta hänen suhteensa on yhä sama kuin ennen. Hän on nautinnonväline. Hänen ruumiinsa on nautinnon välikappale. Ja hän tietää sen. Samahan se on kuin orjuus. Sillä eihän orjuus ole mitään muuta kuin että muutamat hyötyvät monien pakonalaisesta työstä. Ja jotta orjuutta ei olisi, täytyisi ihmisten lakata tahtomasta käyttää hyväkseen toisten pakonalaista työtä, täytyisi pitää sellaista syntinä tahi häpeänä. Mutta he lakkauttavat vain orjuuden ulkonaisen esiintymismuodon, järjestävät siten, ettei enää voida pitää orjia kauppatavarana ja kuvittelevat mielessään ja uskottelevat itselleen, ettei ole enää orjuutta, eivätkä näe, eivätkä tahdokaan nähdä, että orjuus yhä on olemassa, koska ihmiset yhä samalla tavoin pitävät hyvänä ja oikeana hyötyä toisten työstä. Ja koska sitä pidetään hyvänä, on aina olemassa ihmisiä, jotka voimakkaampina tahi viekkaampina osaavat käyttää tätä hyväkseen. Niin on laita naisvapautuksen. Sillä naisen orjuushan on vain siinä, että ihmiset tahtovat käyttää häntä nautinnon välikappaleena ja pitävät sitä oikeudenmukaisena. Pannaan toimeen naisvapautus, naiselle suodaan kaikenlaisia oikeuksia, samoja kuin miehelle, mutta hän on meidän silmissämme edelleenkin nautinnon välikappale; siinä mielessä häntä kasvatetaan jo lapsuudessa, sellaiseksi hänet kasvattaa yleinen mielipidekin. Ja niinpä hän yhä vain on sama nöyryytetty ja turmeltu orja ja mies yhä sama turmeltunut orjanisäntä kuin ennenkin.

"Naisvapautusta suoritetaan kursseilla ja virastoissa, mutta hänessä nähdään kuitenkin nautinnonväline. Opettakaa hänet, kuten hänet on meillä opetettu, katsomaan sellaisin silmin itseensä, omaan itseensä, ja hän pysyy ainaisesti alempana olentona. Taikka hän rupeaa lääkäriroistojen avulla ehkäisemään hedelmän sikiytymistä, s.o. hänestä tulee täydellinen prostituoitu, joka on vajonnut eläintäkin alemmaksi, esineeksi, tahi tulee hänestä se, mikä hän useimmissa tapauksissa on — sairassieluinen hysteerinen, onneton, ja mitä kaikkea he ovatkaan, vailla mahdollisuutta henkiseen kehittymiseen.

"Lukiot ja kurssit eivät voi auttaa tätä asiantilaa. Sen voi muuttaa ainoastaan muutos miehen katsantokannassa naiseen ja naisen omassa katsantokannassa itseensä. Ja ne muuttuvat vasta silloin kuin nainen rupeaa pitämään korkeimpana olotilana neitsyellisyyttä eikä, kuten nyt, ihmisen korkeinta tilaa — häpeänä. Niin kauan kuin siten ei ole, on jokaisen tytön ihanteena, olkoon hän kuinka sivistynyt tahansa, kuitenkin oleva taito vetää puoleensa mahdollisimman monia miehiä, mahdollisimman monia uroksia, jotta hänellä aina olisi valitsemisen mahdollisuus.

"Se, että tämä nainen taitaa hiukan enemmän matematiikkaa ja tuo osaa soittaa harppua, ei vähintäkään muuta asiaa. Nainen on onnellinen ja saavuttaa kaiken, mitä voi toivoa, kun hän lumoo miehen. Ja siksi on naisen suurin päämäärä — miehen lumoaminen. Niin on ollut ja niin on olevakin. Se on hänen päämääränsä meidän aikanamme neitona, ja samoin naituna. Neidolle se kyky on tarpeellinen valitsemisen vuoksi, naidulle naiselle siksi, että hän voisi hallita miestä.

"Vain yksi seikka sen lopettaa tahi keskeyttää joksikin aikaa, — lapset, ja nekin vain silloin, kuin nainen ei ole rujo, s.o. kun hän itse imettää. Mutta tässä ovat taas lääkärit saapuvilla.

"Vaimolleni, joka tahtoi itse imettää ja imettikin seuraavat viisi lasta, sattui ensimmäistä lasta imettäessään sairaus. Lääkäritpä, jotka kyynillisesti riisuivat hänet ja kopeloivat häntä kaikkialta, mistä

minun oli heitä kiitettävä ja maksettava heille, — nämä herttaiset lääkärit keksivät, että hän ei saa imettää, ja niin häneltä kohta riistettiin se ainoa, mikä saattoi estää häntä keimailemasta. Lasta ruokki imettäjä, s.o. me käytimme hyväksemme naisen köyhyyttä, hädänalaista tilaa ja tietämättömyyttä, houkuttelimme hänet lapsensa luota meidän lapsemme luo ja siitä hyvästä puimme hänet nauhakkeilla koristeltuun myssyyn. Mutta ei siitä kysymys, vaan siitä, että nyt, kun vaimoni oli vapaa raskauden tilasta ja imettämisestä, hänessä heräsi erikoisen voimakkaana sitä ennen uinahtanut naisellinen keimailunhalu. Ja minua alkoi senmukaisesti kiduttaa erikoisen voimakkaasti mustasukkaisuuden puuskat, jotka lakkaamatta raatelivat minua koko avioliittoni ajan, kuten niiden täytyy raadella kaikkia aviomiehiä, jotka elävät vaimojensa kanssa minun tavallani siveettömästi."

XV.

"Mustasukkaisuuden tuskat eivät jättäneet minua rauhaan koko sinä aikana, jona olin naimisissa. Mutta oli ajanjaksoja, joina erikoisen kipeästi niistä kärsin. Ja ensimmäinen sellainen ajanjakso oli se, jolloin lääkärit ensimmäisen lapsen synnyttyä kielsivät häntä imettämästä. Sinä aikana olin tavattoman mustasukkainen, ensiksikin koska vaimoni silloin oli sen äideille ominaisen rauhattomuuden vallassa, joka ehdottomasti syntyy, kun elämän säännöllistä kulkua aiheuttomasti häiritään; toiseksi koska minä, nähdessäni kuinka helppoa hänen oli luopua täyttämästä äidin siveellisiä velvollisuuksia, päätin, vaikkakin itsetiedottomasti, että hän yhtä helposti voi vapautua puolisonkin velvollisuuksista, sitäkin suuremmalla syyllä, kun hän oli täysin terve ja noiden kelpo lääkäreiden kiellosta huolimatta imetti itse seuraavat lapset kärsimättä pienintäkään haittaa".

"Tepä ette liioin rakasta lääkäreitä", virkoin, huomattessani, kuinka hänen äänensä sai aina erikoisen vihamielisen sävyn, kun hän mainitsi heistä.

"Tässä ei ole kysymys siitä, rakastanko vai enkö rakasta heitä. He ovat tuhonneet minun elämäni, samoin kuin ovat tuhonneet ja vieläkin tuhoavat tuhansien, satojen tuhansien ihmisten elämän, enkä minä voi olla yhdistämättä syytä ja seurausta keskenään. Minä ymmärrän, että he, kuten asianajajat ja kaikki muutkin tahtovat, ansaita rahoja, ja minä antaisin mielelläni heille puolet tuloistani, ja varmasti jokainen, jos käsittäisi, mitä he tekevät, jotta he vain eivät puuttuisi perhe-elämäämme, eivät milloinkaan lähestyisi meitä. En kylläkään ole kerännyt tilastoa, mutta tiedossani on kymmeniä tapauksia — niitä on lukemattomia! — joissa he ovat surmanneet lapsen äidin kohtuun, vakuuttaen, ettei äiti voi kestää synnytystä, mutta äiti siitä huolimatta on myöhemmin synnyttänyt mainiosti. Näitä murhia ei kukaan ota lukuun, yhtävähän kuin otettiin lukuun inkvisition tekemiä murhia, koska uskottiin että ne tapahtuivat ihmiskunnan onneksi. Heidän tekemiään rikoksia ei voi lukea. Mutta kaikki nämä rikokset eivät ole mitään sen siveellisen materialistisen mädännäisyyden rinnalla, jonka he istuttavat yhteiskuntaan, erittäinkin naisten kautta.

"En puhukaan siitä, että jos heidän ohjeitaan rupeaisi seuraamaan, niin ihmiset eivät saisi kaikkialla uhkaavan tartunnanvaaran vuoksi tulla yhteen, vaan heidän täytyisi kokonaan eristäytyä; kaikkien täytyisi heidän neuvojensa mukaisesti istua toisista erillään, päästämättä hetkeksikään suustaan karbolihapporuiskutusta (muuten on keksitty, ettei sekään kelpaa). Mutta sekään ei vielä ole mitään. Myrkkyy on pääasiallisin tekijä ihmisten, erittäinkin naisten turmelemisessa.

"Nykyään ei käy sanominen: 'elät huonosti, elä paremmin'; sitä ei ole sanottava itselleen eikä toiselle. Jos elää huonosti, on syy etsittävä hermoston toiminnan epäsäännöllisyydestä j.m.s. Ja silloin on mentävä lääkäreiden luokse, he neuvovat ostamaan parillakymmenellä kopeekalla lääkettä apteekista, ja nielemään sen. Käyt huonommaksi, ota lisää lääkkeitä, käy uudestaan lääkärissä. Erinomainen keino!

"Mutta sekään ei kuulu asiaan. Sanon vain, että vaimoni kykeni mainiosti itse imettämään lapset, ja tämä lasten kasvattaminen ja imettäminen yksin pelasti minut mustasukkaisuuden kidutuksesta. Ellei niin olisi ollut, olisi kaikki tapahtunut jo aikaisemmin. Lapset suojelivat minua ja häntä. Kahdeksan vuoden kuluessa hän synnytti viisi lasta. Ja kaikki, paitsi ensimmäistä, hän imetti itse".

"Missä ovat nyt lapsenne", kysäisin.

"Lapset?" kysyi hän säikähtäen.

"Suokaa anteeksi, teidän on ehkä vaikea muistella heitä?"

"Ei se mitään. Lapset otti kälyni ja hänen veljensä huostaansa. He eivät antaneet niitä minulle. Minä annoin heille omaisuuden, mutta lapsia he eivät antaneet minulle. Minuahan pidetään hulluna. Tulen

nyt heidän luotaan. Sain nähdä lapset, mutta en saanut heitä luokseni. Muutoinhan kasvattaisin heidät niin, että heistä ei tulisi samanlaisia, kuin heidän vanhempansa olivat. Mutta heistä täytyy tulla juuri sellaisia. Mitäpä teet! Onhan luonnollista, ettei heitä anneta minulle, ei uskota minun hoitooni. Enkähän sitäpaitsi tiedä, kykenisinkö kasvattamaan heidät. Luulen, etten kykenisi. Olen ihmisraunio rampa. Mutta yksi minussa on. Minä tiedän. Niin, varmaa on, että tiedän sen, minkä tietämiseen kaikilta muilta kuluu vielä pitkä aika.

"Niin, lapset ovat elossa ja kasvavat samanlaisina villeinä kuin kaikki heidän ympärillään. Olen nähnyt heidät kolme kertaa. En voi tehdä mitään heidän hyväkseen, en mitään. Nyt matkustan etelään. Minulla on siellä pikku talo ja puisto...

"Kauan kestää, ennenkuin ihmiset tulevat tietämään sen, minkä minä tiedän. Kuinka paljon on rautaa ja mitä metalleja on auringossa ja tähdissä he voivat pian saada tietää, mutta sen keksiminen, mikä paljastaa meidän sikamaisuutemme, se on vaikeaa, hirveän vaikeaa!

"Te edes kuuntelette; olen kiitollinen edes siitä".

XVI.

"Mainitsitte lapset. Kuinka kauheasti valehdellaankaan lapsista! Lapset ovat jumalan siunaus, lapset ovat ilo. Valettahan tämä on! Se on ollut totta joskus, mutta nyt siinä ei ole totuuden rahtuakaan. Lapset ovat vaiva eikä mitään muuta. Useimmat äidit sen kyllä tuntevatkin ja toisinaan huomaamattaan sen suoraan myöntävätkin. Kysykää useimmilta äideiltä meidän varakkaiden luokassa, ja he vastaavat teille, etteivät tahdo saada lapsia, pelosta että heidän lapsensa sairastelisivat ja kuolisivat, eivätkä tahdo imettää, jos jo ovat synnyttäneet, jotta eivät kiintyisi niihin ja sitten kärsisi. Nautinto, jonka lapsi heille tuottaa suloillaan, kätösillään, pikku jaloillaan, koko pienellä ruumiillaan, on vähäisempi kuin pelko, jota he tuntevat, puhumatta lapsen sairastumisesta tahi kuolemasta, jo yksin sairastumisen ja kuoleman mahdollisuudestakin. Punnittuaan etuja ja haittoja he huomaavat, että haitat ovat painavimmat, ja senvuoksi lapsen saaminen ei ole toivottavaa. He sanovat tämän suoraan, arvelematta, luulen, että nuo tunteet johtuvat heissä rakkaudesta lapsiin, hyvästä ja kiitettävästä tunteesta, josta he ylpeilevät. He eivät huomaa, että he niin puhuen suorastaan kieltävät rakkauden ja vahvistavat vain oman itsekkyytensä. He tuntevat vähemmän nautintoa lapsen suloista kuin kärsimystä pelosta sen puolesta, ja siksi ei saa tulla lasta, jota he rakastaisivat. He eivät uhraa itseään rakastetun olennon hyväksi, vaan tuon rakastetun olennon oman itsensä hyväksi.

"Onhan selvää, ettei sellainen ole rakkautta, vaan itsekkyyttä. Mutta kätemme ei kohoa tuomitsemaan heitä, varakkaiden perheiden äitejä, kun muistaa mitä kaikkea he kärsivät lasten terveyden vuoksi meidän herraselämässämme, kiitos jälleen lääkärien. Kun muistan vain, vielä nytkin, vaimoni elämän ja tilan ensi aikoina, kun meillä oli kolme, neljä lasta, kuinka niiden hoito vei hänen kaiken aikansa, hänen kaikki ajatuksensa, niin aivan kauhistun! Elämämme ei suorastaan ollut elämää. Se oli alituisen vaaran uhkaa, siitä pelastumista, uusi vaara, taas epätoivoisia ponnistuksia ja uudelleen pelastuminen, — tuntui kuin olisi ollut uppoavassa laivassa. Toisinaan minusta tuntui tuo kaikki tahalliselta, siltä kuin hän olisi vain ollut olevinaan huolestunut lasten voinnista, voidakseen pitää minut vlassaansa. Sehän oli niin houkuttelevaa, sillähän hän sai kaikki kysymykset ratkaistuiksi oman mielensä mukaisesti. Minusta näytti joskus siltä, että kaikki, mitä hän näissä tapauksissa teki ja puhui, oli ennakoita harkittua ja tarkoituksellista. Mutta niin ei ollut, hän kärsi itse sanomattomasti ja vaivasi itseään alinomaan lasten tähden, heidän terveydestään ja sairauksistaan. Se oli hänelle kidutus ja minulle samoin. Ja muutahan hän ei voinut. Sillä kiintymystä lapsiin, eläimellinen tarve ruokkia, helliä, suojella heitä hänellä kyllä oli, kuten useimmilla naisilla, mutta hänellä ei ollut sitä, mikä oli eläimillä, — mielikuvituksen ja harkinnan puutetta. Kana ei ole peloissaan siitä, mitä voi tapahtua sen poikaselle, ei tiedä niitä kaikkia tauteja, jotka voivat käydä siihen käsiksi, ei tiedä niitä keinoja, joilla ihmiset luulevat voivansa suojella taudeilta ja kuolemalta. Kanalle lapset eivät ole mikään vaiva. Se tekee poikasilleen sen, mikä sille on ominaista ja hauska tehdä; lapset ovat sille ilo. Kun kananpoika alkaa sairastaa, on emon huolenpito sangen rajoitettua: se lämmittää ja ruokkii poikastaan. Ja sen tehdessään se tietää tekevänsä kaiken, mikä on tarpeen. Jos poikanen kuolee, ei se kysele itseltään, miksi se on kuollut, mihin mennyt, se kaakattaa jonkun aikaa, sitten herkeää, ja elämä jatkuu entiseen tapaan. Mutta niin ei ole laita meidän naisparkojemme ja minun vaimoni. Puhumattakaan siitä, että hän aina ajatteli tauteja, miten parantaa niitä, kuinka kasvattaa lapset, hän joka puolelta kuuli ja luki mitä erilaisimpia ja alituisesti vaihtuvia sääntöjä. Näin on ruokittava, tällä; ei, ei sillä tavoin, ei sillä, vaan näin; miten on puettava, juotettava, kylvettävä, kävelytettävä, vietävä ulkoilmaan, — siitä kaikesta me, hän varsinkin, saimme joka viikko uusia sääntöjä. Aivankuin vasta eilispäivänä olisi ruvettu synnyttämään lapsia, ja jos ruokimme toisin,

kylvetimme toisin, tahi toiseen aikaan kuin säännöt määräsivät ja lapsi sairastui, niin syyllisiä olimme me, koska olimme menetelleet toisin kuin olisi pitänyt menetellä.

"Näin, kun lapset olivat terveinä. Sekin jo oli vaiva. Mutta kun sattui sairaus, niin silloin oli tietenkin suorastaan helvetti. Uskotaan, että tauti voidaan parantaa ja että on olemassa sellainen tiede ja sellaisia ihmisiä — lääkärit, — he kyllä tietävät. Eivät kaikki, vaan parhaat heistä tietävät. Lapsi sairastuu, ja niin on löydettävä tämä, paras, se joka voi pelastaa, ja silloin lapsi on pelastettu; mutta ellet löydä sitä lääkäriä tahi jos asut toisessa paikassa kuin hän, silloin lapsi on hukassa. Niin ei uskonut yksin vaimoni, niin uskovat kaikki hänen piirinsä naiset, ja joka taholta hän kuulee vain tätä: Jekaterina Semjonovnalta kuoli kaksi lasta, kun ei ajoissa kutsuttu Ivan Saharitshia, mutta Maria Ivanovnan vanhimman tyttären Ivan Saharitsh paransi, ja Petrovit menivät tohtorin neuvosta ajoissa asumaan hotelleihin ja jäivät henkiin, tahi eivät menneet — ja lapsetpa kuolivat. Ja näillä oli heikko lapsi ja he matkustivat tohtorin neuvosta etelään, ja lapsi pelastui. Onko siis ihme, että hän kärsi ja tuskailli koko elämänsä, kun lasten henki, joihin hän oli eläimellisesti kiintynyt, riippui siitä, että hän saisi ajoissa tietää, mitä Ivan Saharitsh siitä tahi tästä asiasta sanoo! Ja mitä Ivan Saharitsh sanoisi, sitä ei tiedä kukaan, vähimmin kaikista hän itse, koska hän sangen hyvin tietää, ettei hän tiedä mitään eikä voi mitään auttaa, vaan metkuilee vain miten sattuu, jotta ihmiset vain eivät lakkaisi uskomasta, että hän tietää jotakin. Jos vaimoni olisi ollut täydellisesti eläin, ei hän olisi tuskaillut; jos hän olisi ollut täydellisesti ihminen, olisi hän uskonut Jumalaan ja puhunut ja ajatellut kuin uskovaiset ja rahvaan naiset: 'Herra antoi, Herra otti, Herran kättä et voi välttää.' Hän olisi ajatellut, ettei yhdenkään ihmisen, ei siis hänen lapsensakaan, elämä ja kuolema ole ihmisten vaan yksin Jumalan vallassa, eikä hän silloin olisi tuntenut tuskaa siitä, että hän olisi kyennyt estämään lastensa sairastumisen ja kuoleman, mutta ei ollut sitä tehnyt. Hänelle oli asema seuraava: on olemassa hentoja, lukemattomille vaaroille alttiita heikkoja olentoja. Näitä olentoja kohtaan hän tuntee intohimoista, eläimellistä kiintymystä. Senlisäksi nämä olennot ovat uskotut hänen hoiviinsa, mutta samalla niiden varjelemiskeinot ovat häneltä salattuja ja aivan vieraiden ihmisten tiedossa, joilta voi saada apua ja neuvoja vain suuresta maksusta eikä aina siitäkään.

"Eikö siitä jo kärsisi? Hän kärsikin alati. Tuskin olimme ehtineet rauhoittua jonkun mustasukkaisuuskohtauksen tahi riidan jälkeen ja yrittäneet taas hengähtää, lukea, ajatella hiukan, ryhtyä johonkin toimeen, kun samassa ilmoitetaan, että Vasjaa oksettaa, tahi Mashalla on nenävuoto, tahi Andrjushalla rohtumaa, ja niin on rauha taas lopussa. Mihin juostava, minkä tohtorin luo, mihin sairas eristettävä? Alkavat ruiskeet, kuumeenmittaamiset, lääkkeet, lääkärin käynnit. Eikä tämä kaikki vielä ennätä loppua, kun jo on uusi häiriö edessä. Meillä ei ollut mitään tyyntä, vakaantunutta perhe-elämää, elimme ainaisessa kuviteltujen tahi todellisten vaarojen pelossa. Ja sellaistaahan on nykyään elämä useimmissa perheissä. Minun perheessäni se vain ilmeni erikoisen räikeänä. Vaimoni oli lapsirakas ja herkkäuskoinen.

"Lapset eivät siis suinkaan tehneet elämäämme paremmaksi, ne kerrassaan myrkyttivät sen. Senlisäksi niistä, lapsista, tuli meille uusi eripuraisuuden aihe. Siitä alkaen kuin lapsia tuli ja mitä suuremmiksi ne kasvoivat, sitä useammin juuri lapset olivat sekä riidan välineenä että esineenä. Eikä vain riidan esineenä, vaan taisteluaseinammekin, me ikäänkuin taistelimme toisiamme vastaan — lapsilla. Meillä oli kummallakin lemmikkimme — aseemme. Minä tappelin tavallisimmin Vasjalla, vanhimmalla, ja vaimoni Lisalla. Mutta sitä mukaa kuin lapset varttuivat ja heidän luonteenpiirteensä kävivät selviksi, tulikin heistä liittolaisia, joita kumpikin koetimme kosiskella puolellemme. He kärsivät siitä kauheasti, poloiset, mutta meidän alituinen sotatilamme ei antanut meille aikaa ruveta ajattelemaan heitä. Tytär oli minun liittolaiseni, vanhin poika, joka oli vaimoni näköinen, hänen lemmikkinsä, oli usein vihamielinen minua kohtaan."

XVII.

"Niin me elimme. Välimme kävivät yhä vihamielisemmiksi, ja lopulta jouduimme siihen, että erimielisyys ei herättänyt vihamielisyyttä, vaan vihamielisyytemme toisiamme kohtaan teki meidät erimielisiksi; sanoipa hän mitä tahansa, minä olin jo ennakolta eri mieltä, ja hän aivan samoin.

"Neljäntenä vuotena kävi meille kummallekin kuin itsestään selväksi, ettemme voineet ymmärtää toisiamme, olla keskenämme yhtä mieltä. Herkesimme yrittämästä puhua ajatuksiamme päähän saakka. Mitä yksinkertaisimmissa asioissa, erittäinkin mikä koski lapsia, pysyimme kumpikin järkähtämättömästi omalla kannallamme. Mieli-piteet, joista pidin kiinni, eivät, kuten nyt muistelen, olleet minulle niin suuriarvoisia, etten olisi voinut niistä tinkiä; mutta hän oli toista mieltä, ja sellainen tinkiminen olisi merkinnyt peräytymistä hänen voitokseen, ja siihen en voinut myöntyä. Eikä hänkään

omalta taholtaan. Hän oli luullakseni aina mielestään oikeassa minuun nähden; samoin olin minäkin omassa silmissäni aina puhdas hänen edessään. Kahdenkesken ollessamme olimme aina tuomitut joko olemaan vaiti tahi puhelemaan seuraavaan tapaan, jollaisia keskusteluja, kuten uskon, eläimillä voi olla keskenään: 'paljonko kello on? lienee aika mennä nukkumaan. Mitä tänään on päivälliseksi? Mihin lähtisimme? Mitä on sanomalehdessä? Täytyy lähettää kutsumaan lääkäri. Mashalla on kurkku kipeä.' Tarvitsi vain hituisen verran poiketa tästä mahdottomuuteen saakka kutistuneesta keskusteluaineistosta, niin jo oli kiista valmis. Sanasota ja kiukunpurkaus saattoi syntyä kahvista, pöytäliinasta, ajoneuvoista, epäonnistuneen kortin lyömisestä pelissä, — asioista, joilla ei voinut olla kummallekaan mitään suurta merkitystä. Ainakin minussa syttyi aina raivoisa suuttumus häntä kohtaan. Katselin toisinaan, kuinka hän kaasi teetä, kiikutteli jalkaansa, kohotti lusikkaa huulilleen, vaapotteli siinä lientä ja imi sitä suuhunsa, ja vihastuin häneen sellaisesta kuin jostakin perin sopimattomasta teosta. En huomannut silloin, että vihamielisyyden ajanjaksot syntyivät aivan säännöllisesti, ollen eri pitkiä sen mukaan kuinka kiihkeitä olivat sen tunteen puuskat, jota sanoimme rakkaudeksi: rakkaudenpuuska — vihamielisyyden ajanjakso, kiihkeä rakkaudenpuuska — pitkäaikainen vihamielisyys, heikompi lemmenleimahdus — lyhyt vihamielisyysenaika. Emme ymmärtäneet silloin, että tuo rakkaus ja vihamielisyys olivat aivan samaa eläimellistä tunnetta, että ne olivat vain saman tunteen kaksi äärimmäistä ilmenemismuotoa. Elämämme olisi ollut hirvittävä, jos olisimme oikein oivaltaneet asemamme; mutta emme sitä oivaltaneet emmekä nähneet. Ihmisen onni ja onnettomuus on siinä, että hän eläessään väärin voi sokaista silmänsä, niin ettei näe tilansa kauheutta. Niin me teimme. Hän koetti etsiä onohdusta jännitetystä, aina kiireisestä askartelusta: huolehtimalla taloudesta, huoneiden sisustamisesta, omista ja lasten vaatetuksesta, lasten luvuista ja terveydestä. Minulla oli samaten oma — raivoni: virkaan, metsästykseseen, kortinpeluuseen. Olimme kumpikin alati toimessa. Tunsimme kumpikin, että mitä enemmän meillä on kaikenlaista hommaa, sitä ilkeämpiä voimme olla toisillemme. 'Hyvä sinun on virnistellä', ajattelin hänestä, 'koko yön olet kiusannut minua oikuillasi, ja minun on huomenna oltava istunnossa'. 'Kyllä sinulla on hyvä', sanoi hän, eikä vain ajatellut, 'minä olen saanut valvoa koko yön lapsen tähden'. Nuo uudet hypnotismi-, mielisairaus- ja hysteerisyysteoriat ovat typeryyttä, eikä mitään joutavaa, vaan vahingollista, saastaista typeryyttä. Vaimoni olisi Charcot [Charcot, Jean Martin, (1825-93), kuuluisa ranskalainen lääkäri, jonka hermosairaus- ja varsinkin hysteriäteoriat aikoinaan herättivät suurta huomiota. Suom. muist.] varmasti selittänyt hysteeriseksi ja minut epänormaaliksi ja olisi alkanut parannella. Eikä siinä kuitenkaan ollut mitään parannettavaa.

"Niin elimme alituisessa sumussa näkemättä sitä tilaa, missä olimme. Ja ellei olisi tapahtunut niinkuin tapahtui, olisin elänyt siten vanhuuteen saakka, olisinpa kuollessani vielä ajatellut, että olen elänyt elämäni hyvin, en tosin kiitettävän hyvin, mutta en huonostikaan elänyt, kuten kaikki elävät; en olisi havainnut sitä pohjatonta onnettomuuden ja saastaisen valheen allikkoa, jossa olin rypenyt.

"Mutta me olimme kaksi toistaan vihaavaa vankia, jotka oli kytketty kiinni toisiinsa, samalla kahleella, jotka myrkyttivät toistensa elämän ja koettivat olla sitä näkemättä. En vielä silloin tiennyt, että sadasta avioliitosta on yhdeksänkymmentäyhdeksän samanlaisia helvettejä kuin minunkin, ja ettei toisin voikaan olla. Silloin en vielä tiennyt sitä toisista enkä itsestäni".

* * * * *

"Ihmeellistä, millaisia yhtäläisyyksiä on oikealla ja väärälläkin elämällä! Sekin, että kun vanhemmat ovat tehneet elämän toisilleen sietämättömäksi, käyvät kaupunkiolosuhteet välttämättömiksi lasten kasvattamiselle, ja silloin tulee tarve siirtyä asumaan kaupunkiin".

Hän vaikeni ja päästi pari kertaa omituisen äännähdyksensä, joka nyt jo muistutti pidäteltyä nyyhkytystä. Tulimme asemalle.

"Paljonko kello on?" kysyi hän.

Katsoin; kello oli kaksi.

"Ettekö ole väsynyt?" kysyi hän.

"En, mutta te ehkä olette?"

"Minua ahdistaa. Kävelen hiukan, käyn juomassa vettä".

Hän meni horjuen vaunun lävitse. Minä istuin yksin, miettien kaikkea, mitä hän oli minulle kertonut, ja vaivuin ajatuksiini, niin etten lainkaan huomannut, kun hän tuli takaisin toisesta ovesta.

XVIII.

"Niin, minä aina kiihoitun", alotti hän. "Olen ajatellut paljon. Katsantokantani on moneen seikkaan nähden muuttunut, ja kaiken tahtoisin kertoa. No niin, muutimme kaupunkiin. Kaupungissa onnettomien ihmisten on helpompi elää. Kaupungissa ihminen voi elää satavuotiaaksi, eikä siellä huomata, että hän aikoja sitten on kuollut ja maaton. Ei ole aikaa tutkistella itseään, aina on niin paljon huolehtimista. Asiat, seuraelämä, terveys, taiteet, lasten terveys, niiden kasvatus. Milloin on otettava vastaan tämä tai tuo vieras, mentävä tuon tai tämän luo, milloin käytävä katsomassa tätä tai kuulemassa tuota. Sillä ainahan kaupungissa on joka hetkellä joku kuuluisuus, toisinaan kaksi tai kolmekin yht'aikaa, joita ei millään ehdolla sovi jättää näkemättä tai kuulematta. Milloin on paranneltava itseään, tätä tai tuota, milloin on puuhaa opettajista, läksynvalmistajista, kotiopettajattarista, ja kuitenkin elämä on tyhjää tyhjempi. Sellaista elämää me vietimme — emmekä kärsineet niin paljon yhdyselämästämme. Sitäpaitsi oli ensi aikoina hauskaa puuhaa — sijoittuminen uuteen kaupunkiin, uuteen asuntoon, ja matkat kaupungista maalle ja maalta kaupunkiin.

"Niin elimme yhden talven, ja toisena talvena sattui tapaus, kenellekään huomaamaton, joka näytti sangen mitättömältä, mutta joka lopuksi johti siihen, mitä sitten tapahtui.

"Vaimoni oli sairas, ja lääkärit kielsivät häneltä synnyttämisen ja neuvoivat keinon. Minua se inhotti. Taisteluin sitä vastaan, mutta hän piti ajattelemattomalla itsepintaisuudella puoliaan, ja minä myönnin; sian-elämän viimeinen puolustus — lapset — oli riistetty meiltä, ja elämä kävi entistä saastaisemmaksi.

"Mushikalle, työmiehelle, lapset ovat tarpeellisia; vaikkakin hänen on vaikea elättää niitä, niin ne ovat kuitenkin tarpeen, ja siksi hänen aviollisilla suhteillaan on puolustus. Mutta meille, 'ihmisille', joilla on lapsia, ovat enemmän lapset tarpeettomia, ne tietävät lisää huolia, menoja, uusia kanssaperillisiä, ne ovat vaivaksi. Meidän sian-elämällemme ei ole minkäänlaista puolustusta. Me joko estämme keinotekoisesti lasten sikiämisen tahi pidämme niitä onnettomuutena, varattomuuden seurauksena, mikä on vieläkin saastaisempaa.

"Puolustusta ei ole, mutta me olemme langenneet niin siivosti, ettemme voi käsittää mitään puolustusta tarvittavan.

"Suurin osa nykyistä sivistyneistöä harjoittaa tätä siveettömyyttä, tuntematta mitään tunnonvaivoja.

"Eikähän tunnonvaivoja voinutkaan olla, koska meidän oloissamme ei mitään omaatuntoa olekaan, paitsi, jos niin voi sanoa, yleisen mielipiteen ja rikoslain omaatuntoa. Mutta niitähän ei loukata, kumpaistakaan: yleisen mielipiteen vuoksi en tarvitse arkailla, kaikkihan niin tekevät — niin Maria Pavlovna kuin Ivan Saharitsh. Ja miksi saattaa maailmaan kerjäläisiä tahi riistää itseltään mahdollisuus ottaa osaa seuraelämään? Ei myöskään ole mitään syytä arkailla rikoslain vuoksi tahi pelätä sitä. Raa'at rahvaantytöt ja sotamiesten vaimoitan ne vain heittävät lapsia lammikkoihin ja kaivoihin, heidät tietenkin on teljettävä tyrmään, mutta meillähän kaikki tapahtuu hyvissä ajoin ja siivolla tavalla.

"Niin elimme taas kaksi vuotta. Lääkäriheittiöiden neuvoma keino alkoi nähtävästi vaikuttaa: vaimoni pulskistui ja kaunistui kuin kesän viimeinen kauneus. Hän tunsu sen ja huolehti itsestään. Häneen tuli jonkinlaista uhmaavaa kauneutta, joka kiihdytti ihmisiä. Hän oli kolmikymmenvuotias, synnytyksestä vapaa, hyvinsyötetty ja ärtynyt nainen täydessä voimassaan. Hänen olemuksensa saattoi miehet rauhattomiksi. Kun hän liikkui miesten joukossa, kiintyivät häneen kaikkien katseet. Hän oli kauan aikaa paikoillaan seissyt, syötetty ajohevonen, joka on päästetty suitsista. Suitsia ei ollut minkäänlaisia, yhtä vähän kuin sellaisia on yhdeksälläkymmenelläyhdeksällä sadasta naisesta meidän piirissämme. Ja minä tunsin että minuakin pelotti."

XIX.

Hän nousi yht'äkkiä ja siirtyi aivan ikkunan luo.

"Suokaa anteeksi", virkkoi hän ja istui pari kolme minuuttia mitään puhumatta, tuijottaen ikkunaan. Sitten hän huoasti raskaasti ja tuli taas istumaan vastapäätä minua. Hänen piirteensä olivat kokonaan muuttuneet, katseensa oli surullinen, ja miltei kummallinen hymy karehti hänen huulillaan.

"Olen hiukan väsynyt, mutta jatkan. Aikaa on vielä, ei vielä sarasta. No, niin", alkoi hän taas,

sytyttyään savukkeen. "Hän kävi täyteläisemmäksi siitä pitäin kuin lakkasi synnyttämästä, ja hänen tautinsa — alituinen huoli lasten tähden — alkoi mennä ohitse... ehkei juuri sitä, mutta hän ikäänkuin selvisi humalasta, tuli tajuihinsa ja näki ympärillään Jumalan maailman ja sen riemut, jotka hän oli unohtanut, mutta jossa hän ei ollut osannut elää, — Jumalan maailman, jota hän ei lainkaan käsittänyt. 'Kumpu vain en päästäisi käsistäni! Aika rientää, eikä tule takaisin!' Minusta tuntuu, että hän ajatteli tai pikemminkin tunsu niin, eikähän hän olisi voinut ajatella eikä tuntea toisin: hänet oli kasvatettu siihen ajatukseen, että maailmassa vain yksi on jonkin arvoista — rakkaus. Hän joutui naimisiin, sai jotakin tästä rakkaudesta, joka ei ainoastaan ollut kaukana siitä mitä oli luvattu, odotettu, mutta jonka lisäksi tuli paljon pettymyksiä, kärsimyksiä ja vielä aivan odottamaton vaiva — sellainen lapsijoukko! Tämä vaiva näännytti hänet. Ja nyt hän saikin avulialta lääkäreiltä tietää, että voi olla lapsia saamattakin. Hän ilostui, koetteli sitä ja alkoi taas elää vain sille, mitä tunsu — rakkaudelle. Mutta rakkaus turmeltuneen, mustasukkaisen ja aina ilkeän miehen kanssa ei enää ollut oikeaa. Hänelle alkoi hämmöttää jonkinlainen toinen, puhdas, uusi rakkaus; niin ainakin arvelin hänestä. Hän alkoi katsella ympärilleen, ikäänkuin odottaen jotakin. Minä näin sen enkä voinut olla vapisematta.

"Sattui tuhkatiheään, että hän, kuten ainakin, keskustellessaan kanssani toisten välityksellä, s.o. puhuen sivullisten kanssa, mutta kohdistuen sanansa minuun, mainitsi rohkeasti, lainkaan ajattelematta, että hän tuntia aikaisemmin oli puhunut aivan päinvastoin, mainitsi puolivakavasti, että äidin huoli on — petosta, ettei kannata uhrata elämäänsä lapsilleen, kun on nuoruutta ja voi nauttia elämästä. Hän huolehti lapsistaan vähemmin, ei enää niin rajattomalla antaumuksella kuin ennen, mutta alkoi hoidella itseään yhä enemmän, huolehti ulkonäöstään, vaikkakin salailien sitä, huvitella, vieläpä kehittää itseään. Hän kävi taas innokkaasti käsiksi pianonsoittoon, joka oli jäänyt häneltä aivan unohduksiin. Siitä saikin kaikki alkunsa."

Hän kääntyi taas ikkunaan päin, tuijottaen siihen väsynein katsein, mutta taas kohta, nähtävästi ponnistaen tahtoaan, jatkoi:

"No niin, sitten tuli tuo mies..."

Hän siirteli hen ja tuhautti pari kertaa nenäänsä omituisella tavallaan.

Näin, että hänen oli tuskallista mainita, muistella tuota miestä, puhua hänestä. Mutta hän pakotti itseään, ja ikäänkuin mursi sulun, joka oli hänen tiellään, ja jatkoi päättävästi:

"Hän oli kurja mies, minun silmissäni, minun arviointini mukaan. Ei suinkaan sen merkityksen tähden, mikä hänelle tuli minun elämässäni, mutta siksi, että hän todella oli sellainen. Se, että hän oli huono ihminen, todistaa vain, miten syyntakeeton vaimoni oli. Ellei tuo mies, niin joku toinen, niin olisi ehdottomasti käynyt!"

Hän vaikeni taas hetkeksi.

"Hän oli musiikkimies, viuluniekka; ei ammattilainen, mutta puoliammattilainen, puolijulkinen henkilö. Hänen isänsä, tilanomistaja, oli isäni naapuri. Isä menetti omaisuutensa, ja lapset — niitä oli kolme poikaa — etsivät itselleen toimen; yksi heistä, nuorin, juuri tämä, joutui ristiäitinsä hoiviin Pariisiin. Siellä hänet pantiin konservatorioon musikaalisten lahjojensa tähden, ja hän pääsi sieltä viulutaiturina ja esiintyi konserteissa. Ihmisenä hän oli..." hän ei jatkanut lausettaan, nähtävästi jottei olisi sanonut hänestä pahaa, vaan sanoi nopeasti. "No niin, enhän tiedä, miten hän sen jälkeen eli, tiedän vain, että hän tänä vuonna ilmestyi Venäjälle ja tuli minun luokseni.

"Mantelinmuotoiset, kosteat silmät, punaiset, hymyilevät huulet, vahatut pikkuviikset, tukka tuoreimman kuosin mukaisesti kammattu, puku kuosikas, kasvot typeränsievät — sellaiset, joista naiset sanovat: ei hullumpi — ruumiinrakenne heikko, vaan ei silti epämuodostunut, istuinseutu sangen voimakkaasti kehittynyt, kuten naisilla, kuten hottentoteilla, sanotaan. Myöskin hottentottien sanotaan olevan musikaalisia. Tuttavallisuuksiin pyrkivä niin suuressa määrin kuin mahdollista, mutta tarkkavainuinen ja aina valmis pysähtymään vähäisimmänkin esteen tiellä, ulkonaisen arvokkuuden vaatimuksia noudattava, nappikengissään, loistavan värisissä kaulahuiveissa ja kaikessa muussa pariisilaisvivahtus, jonka ulkomaalaiset Pariisissa omaksuvat ja joka uutuuden-erikoisuudellaan aina vaikuttaa naisiin. Käyttäytymisessä ja puhetavoissa teennäinen, ulkonainen hilpeys. Tuo tapa, tiedättehän, puhua kaikesta vihjauksin ja katkoulausein, ikäänkuin toinen luonnollisestikin kaiken tietäisi, muistaisi ja voisi itse täydentää.

"Tämä mies se musiikkineen oli kaiken aiheena. Oikeudessa asia esitettiin siten, että kaikki oli tapahtunut mustasukkaisuudesta. Ei ollut niin mitään, tahi eipä niinkään, ettei mitään ollut, mutta ei siinä mielessä. Oikeudessa päätettiin, että minä olin petetty aviomies ja tein murhan puolustaessani loukattua kunniaani (niinhän se on heidän kielellään). Ja siitä syystä minut vapautettiin. Koetin oikeudessa selvittää syytani, mutta he käsittivät sen siten, että tahdoin puhdistaa vaimoni.

"Hänen suhteillaan tähän soittajaan, millaiset ne olivatkin, ei ollut minulle mitään varsinaista merkitystä, eikä hänelle itsellekään. Ratkaiseva merkitys oli sillä, mistä olen teille kertonut, minun sikamaisuudellani. Kaikki tapahtui siksi, että meidän välillämme oli tuo kauhea kiulu, josta teille puhuin, tuo katkeamaisilleen jännitetty viha toisiamme kohtaan, jonka vallitessa ensimmäinen aihe riitti aikaansaamaan lankeamisen. Riitamme olivat viime aikoina jotakin kerrassaan hirveätä ja koskivat erikoisen tuskallisesti, ja niiden välillä purkautui eläimellinen intohimomme ilmoille aivan erikoisen kiihkeänä.

"Ellei tämä mies olisi tullut, niin joku toinen. Ellei mustasukkaisuus, niin jokin toinen aihe. Minä vakuutan, että kaikki aviomiehet, jotka elävät siten, kuin minä elin, rupeavat ehdottomasti irstailemaan tahi eroavat vaimoistaan tahi surmaavat itsensä tai vaimonsa, kuten minä tein. Jos on joku, jonka ei ole niin käynyt, on se perin harvinainen poikkeustapaus. Minäkin, ennenkuin lopetin siten, kuin lopetin, olin useita kertoja tekemäisilläni itsemurhan, ja vaimonikin otti useita kertoja myrkkyä".

XX.

"Sellaista oli vähän ennen loppua.

"Välillämme vallitsee jonkinlainen aselepo, eikä ole mitään syytä sitä rikkoa; satun mainitsemaan, että jokin koira on näyttelyssä saanut mitalin. Vaimoni väittää: ei mitalia, vaan kiitoslauseen. Riita alkaa. Tarraudumme asiasta toiseen, syydämme soimauksia: 'tiesihän tuon, aina sama juttu', 'minä siis valehtelen!...' Tunnen että taas alkaa kauhea riita, jolloin tekisi mieli tappaa itsensä tahi hänet. Tiedän, että se heti alkaa, ja pelkään sitä kuin tulta, ja siksi tahtoisin hillitä itseni, mutta kiukku valtaa koko olemuksen. Hän — samassa, vieläkin pahemmassa tilassa, sinkauttaa takaisin jokaisen sanani, antaen niille valheellisen merkityksen; jokainen hänen sanansa huokuu myrkkyä; mihin hän tietää kipeimmin koskevan, sinne hän survaisee. Jatkuu — kiihtyy. Huudan: 'vaikene!' tahi jotakin sentapaista. Hän ryntää ulos huoneesta, juoksee lastenhuoneeseen. Minä koetan pidättää häntä sanoakseni sanottavani loppuun ja tartun hänen käsivarteensa. Hän teeskentelee tuntevansa kipua ja huutaa: 'lapset, isänne lyö minua!' Minä huudan: 'älä valehtele!' — 'Eikä tämä ole ensimmäinen kerta!' huutaa hän tahi jotakin samantapaista. Lapset juoksevat hänen luokseen. Hän rauhoittaa heitä. Minä sanon: 'älä teeskentele!' Hän: 'sinä näet kaikessa vain teeskentelyä; sinä tapat ihmisen ja sanot sitten että hän teeskentelee. Nyt ymmärrän sinut. Sitä sinä vain tahdotkin!' — 'Kunpa läkähtyisit siihen paikkaan!' huudan minä. Muistan vielä, kuinka kauhistuin sanottuani nuo hirveät sanat. En olisi voinut ajatellakkaan voivani päästää suustani niin kauheita, raakoja sanoja, ja ihmettelen, kuinka tulin ne sanoneeksi. Sanoin ja juoksin työhuoneeseeni, heittäydyin sohvalle ja aloin polttaa. Kuulen hänen menevän eteiseen ja valmistautuvan uloslähtöön. Kysyn: 'minne menet?' Hän ei vastaa. 'Menköön vaikka hiiteen', sanon itsekseni, palatessani työhuoneeseen, menen taasen pitkäkseni ja sytytän savukkeen. Mieleeni tulee tuhansia erilaisia suunnitelmia, miten kosta hänelle, miten päästä hänestä, ja kuinka sovittaa kaiken ja järjestää, kuten mitään ei olisi tapahtunut. Ajattelen, poltan, poltan. Ajattelen lähteä pois hänen luotaan, paeta, matkustaa Amerikkaan! Joudun niin pitkälle, että ajattelen, kuinka pääsen hänestä eroon ja kuinka ihanalta se tuntuu, kuinka otan toisen, kauniin naisen, aivan uuden. Pääsen siten, että hän kuolee, tahi siten, että otan avioeron, ja mietin, kuinka sen tekisin. Näen, että kuljen harhapoluilla, että ajattelen muuta kuin mitä pitäisi ajatella, mutta, jotten näkisi ajattelevani tarpeettomia, siksi poltan.

"Mutta kodissa kulkee elämä rataansa. Luokseni tulee kotiopettajatar, kysyy: 'missä rouva on? milloin tulee?' Palvelija kysyy: 'onko katettava teepöytä?' Menen ruokasaliin; lapset, varsinkin vanhimmat, Lisa, joka jo ymmärtää asioita, katsovat minuun kysyvästi, pahansuovasti. Juomme teen vaitiollen. Häntä ei vielä kuulu. Niin kuluu koko ilta — hän ei ole tullut, ja kaksi tunnetta vuorottelee sielussani: suuttumus häneen siitä, että hän kiusaa minua ja lapsia poissaolollaan, joka päättyy siihen, että hän kuitenkin taas palaa, ja pelko siitä, että hän ei tulekaan ja tekee jotakin itselleen. Tahtoisin mennä etsimään häntä. Mutta mistä? Hänen sisarensa luotako? Mutta olisihan tyhmää mennä kysymään. Olkoon Herran huomassa. Jos hän tahtoo kiusata, niin kiusaantukoon itsekin. Hän kai vain odottaakin, että tulisin häntä hakemaan. Ja seuraavalla kerralla on vieläkin pahempaa. Mutta ellei hän olekaan sisarensa luona, vaan tekee tahi jo on tehnyt jotakin itselleen!... Kello lyö yksitoista, kaksitoista. En mene makuuhuoneeseen — tyhmäähän olisi yksin maata ja odottaa — vaan paneudun pitkäkseni siihen, niissä olen. Tahdon tehdä jotakin, kirjoittaa kirjeen, lukea, mutta en voi mitään. Istun yksinäni työhuoneessani, kiusaudun, suututtelen, kuuntelen. Kolme, neljä — hän on yhä poissa. Aamupuolella nukahdan. Herään — hän ei ole tullut.

"Kaikki kotona käy tavallista kulkuaan, mutta kaikki ovat neuvottomina ja katsovat minuun kysyvästi

ja moittivasti, arvellen kaiken johtuneen minusta. Ja minussa taistelevat keskenään suuttumus siitä, että hän kiusaa minua, ja levottomuus hänen tähtensä.

"Kello yhdentoista tienoissa aamulla tulee hänen sisarensa hänen lähettämänään. Alkaa tavallinen laulu: 'hän on kauheassa tilassa. Mitä tämä oikeastaan on? Mutta eihän mitään ole tapahtunut!' Puhun hänen mahdottomasta luonteestaan ja vakuutan, etten ole tehnyt mitään.

"Mutta eihän asia voi näilleenkään jäädä', sanoo sisar.

"Hänen asiansa, eikä minun', selitän. 'Minä en astu ensimmäistä askelta. Jos tuli ero, niin erotaan.'

"Kälyni poistuu toimittamattomin asioin. Olin urheasti sanonut, etten astu ensimmäistä askelta; mutta kun hän oli mennyt ja minä tulin huoneestani ja näin lapset surkeina, peloissaan, olin jo valmis astumaan ensimmäisen askeleen. Tekisin sen mielellänikin, mutta en tiedä miten. Taas kävelen, tupakoin, juon aamiaispöydässä viinaa ja viiniä — ja pääsen siihen, mihin itsetiedottomasti pyrin: en näe asemani typeryyttä, mielettömyyttä.

"Kello kolmen tienoissa hän tulee. Ei puhu mitään nähdessään minut. Ajattelen, että hän on leppynyt, alan puhua, että kiihdyin hänen soimauksistaan. Hänen ilmeensä on yhä jäykkä ja hirveän kiusaantunut, ja hän sanoo, ettei tullut selityksille, vaan ottamaan lapset mukaansa, ja ettemme voi elää yhdessä. Sanon, etten minä ole syyllinen, vaan että hän saattoi minut raivoihini. Hän luo minuun ankaran, ylpeän katseen ja sanoo: 'Älä puhu enempää, sinä kadut.' Sanon hänelle, etten kärsi ilveilyä. Silloin hän kirkaisee jotakin, josta en saa mitään selvää, ja juoksee omaan huoneeseensa. Avain kilahtaa: hän on lukinnut oven. Kolkutan — ei vastausta, ja poistun kiukuissani. Puolen tunnin kuluttua Lisa syöksyy itkien luokseni. 'Mitä? Onko tapahtunut jotakin?' - 'Äidin huoneesta ei kuulu mitään.' Menemme. Tempaisen ovesta kaikin voimin. Salpa oli työnnetty huonosti kiinni, ja molemmat ovenpuoliskot lentävät auki. Menen vuoteen luo. Vaimoni makaa hervottomana, alushameisillaan ja pitkävartiset kengät jalassa. Pöydällä oli tyhjä opiumipullo. Saamme hänet virkoamaan. Kyyneliä ja taas sovinto. Ei sovintoa: kummankin sielussa on yhä entinen viha toistaan kohtaan ja lisänä tämän viimeisen synnyttämä katkeruus, jonka kumpikin panemme toisemme tiliin. Mutta täytyyhän tämä jotenkuten lopettaa, ja niin jatkuu elämä taas entiseen tapansa. Ja sellaisia ja sitäkin pahempia riitoja oli lakkaamatta, joskus kerran viikossa, toisinaan kerran kuussa, väliin joka päivä. Yhä samanlaista. Kerran otin jo ulkomaanpassin — riitaa oli kestänyt kaksi päivää. Mutta sitten taas puolinainen selittely, puolinainen sovinto — ja minä jäin."

XXI.

"Sellaiset olivat suhteemme, kun tuo toinen mies ilmestyi. Hän saapui Moskovaan — hänen nimensä on Truhatshevski — ja tuli tapaamaan minua. Tuli kerran aamulla. Otin hänet vastaan. Olimme joskus sinutelleet toisiamme. Hän luovi 'teidän' ja 'sinun' välillä, pyrkien kuitenkin 'sinua' kohti, mutta minä ohjasin suoraan 'teihin', ja hän alistui kohta. Heti ensi silmäykseltä tunsin vastenmielisyyttä häntä kohtaan. Mutta — kummallista! — jokin ihmeellinen, kohtalokas voima esti minua työntämästä häntä luotani, loitontamasta, ja pakotti minua lähentämään häntä itseeni. Olisinhan perin mutkattomasti voinut puhella hänen kanssaan kylmänlaisesti, sanoa hyvästi, esittelemättä häntä vaimolleni. Mutta eipähän, tulin kuin vartavasten puhuneeksi hänen soitostaan, mainitsin kuulleeni, että hän oli heittänyt viulunsoiton. Hän vastasi että hän, päinvastoin, nyt soitti enemmän kuin ennen. Muisteli, että minäkin soittelin ennen. Vastasin, etten soita enää, mutta että vaimoni soittaa hyvin. Merkillistä! Suhteeni häneen tapaamisemme ensimmäisenä päivänä, ensimmäisellä hetkellä oli sellainen, kuin se voi olla vasta kaiken sen jälkeen, mitä tapahtui. Siinä oli jotakin pingoittunutta: tarkkasin jokaista hänen ja itseni lausumaa sanaa ja annoin niille tärkeän merkityksen.

"Esittelin hänet vaimolleni. Heti sukeutui keskustelu musiikista ja hän tarjoutui avuliaasti soittamaan vaimoni kanssa. Vaimoni, kuten aina viime aikoina, esiintyi sangen viehkeästi ja miellyttävästi, oli levottomuutta herättävän kaunis. Vieras selvästikin miellytti häntä kohta ensi näkemältä. Sitäpaitsi hän ilostui siitä, että saisi tilaisuuden yhteissoittoon viulun kanssa, mistä hän tavattomasti piti, niin että oli palkannut sitävarten viulunsoittajan teatterista; tuo ilo kuvastui hänen kasvoillaan. Mutta katsahtaessaan minuun hän heti oivalsi, mitä mielessäni liikkui, ja hänen ilmeensä muuttui, ja niin alkoi molemminpuolisen pettämisen näyttelemisen. Hymyilin ystävällisesti ja koetin näyttää olevani erittäin mielissäni. Hän, silmäillen vaimoani sillä tavalla kuin kaikki siveettömät miehet silmäilevät kauniita naisia, tekeytyi ikäänkuin hänen mielenkiintonsa olisi ollut pelkästään keskusteluaineessa, joka ei vähäistäkään kiinnittänyt hänen mieltään; vaimoni koetti näyttää välinpitämättömältä, mutta minun

teeskennely mustasukkaisen-hymyni, jonka hän sangen hyvin tunsu, ja toisen himokkaat silmäykset tekivät hänet levottomaksi. Näin, että hänen silmiinsä tuli heti ensi kohtaamisen aikana kiihkeä loiste ja että heidän välillään, luultavasti mustasukkaisuuteni vaikutuksesta, näytti syntyvän kuin sähkövirta, joka teki heidän katseensa ja hymynsä sävyn samanlaiseksi. Vaimoni punastui — vieras punastui. Hän hymyili — vieraskin hymyili. Haasteltiin musiikista, Pariisista, kaikenlaisista joutavuuksista. Truhatshevski nousi lähteäkseen ja jäi seisomaan, hymyillen, painaen hattuaan vapisevaa reittään vasten, katsoen vuoroon vaimooni, vuoroon minuun, ikäänkuin odottaen, mitä teemme. Muistan sen hetken erikoisen hyvin siksi, että sillä hetkellä olisin voinut olla kutsumatta häntä, ja silloin ei olisi mitään tapahtunut. Mutta minä katsahdin häneen, katsahdin vaimooni. 'Äläpäs luule, että olen mustasukkainen', sanoin ajatuksissani vaimolleni, 'tahi että pelkään sinua', sanoin ajatuksissani vieraalleni ja pyysin häntä tuomaan jonakin iltana viulun mukaansa ja soittamaan vaimoni kanssa. Vaimoni katsahti hämmästyneenä minuun, punastui ja, ikäänkuin pelästyen, rupesi estelemään, selittäen, ettei hän soita kyllin hyvin. Hänen estelemisensä suututti minua, ja minä kehoittelin yhä innokkaammin. Muistan sen omituisen tunteen, joka valtasi minut katsoessani hänen niskaansa, kaulaansa, jonka valkoinen hipiä jyrkästi erottautui mustasta jakaukselle kammattusta tukastaan, hänen menessään luotamme ponnahtelevin, lintumaisin askelin. Minun täytyi tunnustaa itselleni, että tuon miehen läsnäolo kiusasi minua. Minun vallassani on, ajattelin, toimittaa niin, etten milloinkaan enää näe häntä. Mutta sittenhän vain tunnustaisin pelkääväni häntä! Ei, minä en pelkää häntä. Se olisi liian alentavaa, puhuin itselleni. Ja vielä eteisessä, tietäen vaimoni kuulevan, kehoitin häntä tulemaan jo tänä iltana viuluineen. Hän lupasi tulla ja lähti.

"Illalla hän tuli viuluineen, ja he soittelivat. Mutta kesti jonkun aikaa, ennenkuin soittaminen luonnistui, — ei ollut niitä nuotteja, joita hän tarvitsi, ja niitä kappaleita, joita oli, ei vaimoni osannut soittaa valmistelematta. Minä rakastan suuresti musiikkia ja avustin heitä laittamalla kuntoon nuottitelinettä ja kääntämällä lehteä. He soittivat joitakuuta 'sanattomia lauluja' ja erään Mozartin sonaatin. Truhatshevski soitti erinomaisesti: hänellä oli suuressa määrin sitä, mitä sanotaan soinnuksi. Senlisäksi hänellä oli hienostunut, jalo maku, mikä ei ollut ensinkään ominaista hänen luonteelleen.

"Hän oli tietenkin aika tavalla etevämpi vaimoani ja auttoi tätä, samalla kuitenkin kohteliaasti kehuen hänen soittoaan. Hänen käytöksensä oli moitteeton. Vaimoni näytti olevan kiintynyt vain musiikkiin ja oli sangen teeskentelemätön ja luonnollinen. Minä, vaikkakin koetin näyttää olevani innostunut musiikkiin, kärsin koko illan mustasukkaisuuden tuskia.

"Kohta ensi hetkellä, kun hänen ja vaimoni katseet kohtasivat toisensa, näin että eläin, joka asui heissä molemmissa, vastoin kaikkia tilanteen ja seurapiirin sovinnaisääntöjä, kysyi: 'voiko?' ja vastasi: 'kyllä, kernaasti'. Huomasin, ettei hän ollut mitenkään odottanut kohtaavansa vaimossani, moskovalaisessa säätyläisnaisessa, niin ihastuttavaa naista, ja oli siitä iloinen. Iloinen siksi, ettei hänellä ollut pienintäkään pelkoa siitä, että tämä ei *suostuisi*. Kysymys oli vain siitä, ettei sietämätön aviomies häiritsisi. Jos olisin itse ollut puhdas, en olisi sitä ymmärtänyt, mutta minä, kuten useimmat muut, olin ajatellut naisista samoin, ennenkuin menin naimisiin, ja siksi hänen sielunsa oli minulle kuin avoin kirja. Erikoisesti kärsin siitä, että selvästi tajusin, ettei hän tuntenut minua kohtaan muuta kuin alituista vihamielisyyttä, jonka vain silloin tällöin keskeyttivät tottumuksiksi käyneet aistillisuudenpuuskat, mutta tämä mies — sekä ulkonaisen hienostuneisuutensa ja uutuutensa että varsinkin kieltämättömän musikaalisen lahjakkuutensa avulla, lähentymisen, jonka yhteissoitto sai aikaan, sen vaikutuksen avulla, joka musiikilla, erittäinkin viulunsoitolla on tunteikkaihin luonteisiin, — varmasti, ilman pienintäkään epäilystä, ei ainoastaan miellyttäisi, vaan voi saada vaimon kokonaan valtoihinsa, mielensä mukaan muokata ja muuntaa hänet, tehdä hänestä mitä suinkin haluaisi. Näin sen selvästi ja kärsin hirvittävästi. Mutta siitä huolimatta, tahi ehkä juuri senvuoksi, jokin voima pakotti minut vastoin tahtoani olemaan hänelle perin kohtelias, eikä vain kohtelias, vaan suorastaan ystävällinen. Vaimoni ja hänen tähtensä tein sen näyttääkseni, etten pelännyt häntä, ja itseni tähden ehkä pettääkseni itseäni, — en tiedä, mutta kohta ensi tapaamisestani lähtien tunsin, etten voinut olla vilpittön. Minun oli pakko, jotten olisi haluani noudattaen heti tappanut häntä, tekeytyä ystävälliseksi. Juotin hänelle aamiaispöydässä kalliita viinejä, ihastelin hänen soittoaan, puhuessani hymyilin hänelle mitä herttaisimmin ja kutsuin hänet seuraavaksi sunnuntaiksi päivälliselle ja soittamaan vielä vaimoni kanssa. Sanoin kutsuvani joitakuuta tuttavianiikin, musiikin ihailijoita, kuulemaan hänen soittoaan. Niin päättyi se vierailu".

Posdnishev muutti asentoaan ankaran kiihtymyksen vallassa ja päästi taas ominaisen äännähdyksensä.

"Oli aivan ihmeellistä, kuinka tuon miehen läsnäolo vaikutti minuun", jatkoi hän, kyetten nähtävästi vain vaivoin pysymään tyyneenä. "Tulen toisena tahi kolmantena päivänä senjälkeen kotiin näyttelystä, astun eteiseen ja tunnen yht'äkkiä jotakin raskasta, ikäänkuin kiven, laskeutuvan sydämelleni enkä voi selittää itselleni, mitä se on. Menessäni eteisen poikki olin huomannut jotakin, mikä muistutti minulle hänestä. Vasta työhuoneeseen tultuani tajusin, mitä se oli, ja menin takaisin eteiseen tarkistaakseni huomioni. En ollut erehtynyt, siellä riippui hänen viittansa. Kuosin mukainen viitta. (Kaiken, mikä koski

häntä, vaikka en selvittänyt kukaan itselleni, minä panin tarkoin merkeille.) Ajattelen: niinpä niin, hän on täällä. Menen saliin, en vierashuoneen vaan lasten lukuhuoneen lävitse. Lisa, tyttäreni, istuu kirjan ääressä, ja pöydän luona lapsenhoitaja pienimmän kanssa leikittelee jollakin kannella. Salin ovi oli raollaan ja sieltä kuulen tasaisia arpeggiolyöntejä ja hänen ja vaimoni äänen. Koetan kuunnella, mutta en eroita sanoja. Soinnut pianolla ovat nähtävästi vain tarkoitettut estämään heidän puhettaan, suuteloita ... ehkä kuulumasta. Hyvä Jumala, mikä silloin heräsi minussa! Mitä kuvailinkaan mielessäni! Kun vain muistelenkin petoa, joka silloin heräsi sielussani, niin minua hirvittää! Sydämeni tuntui puristuvan kokoon, lakkasi hetkeksi sykkimästä ja alkoi sitten vimmatusti takoa. Voimakkain tunteeni oli, kuten aina suuttumuksen hetkinä, sääli itseäni kohtaan. Lasten aikana! hoitajan aikana! ajattelin. Olin varmaan kauhean näköinen, sillä Lisakin katsoi minuun oudosti. Mitä minun oli tekeminen? Menisinkö sisään? En voi: teen vielä Herra tiesi mitä. Mutta poistuakaan en voi. Hoitaja katsoo minuun, kuten ymmärtäisi asemiani. En voi muuta kuin mennä sisään, päätin, ja avasin nopeasti oven. Truhatschevski istui pianon ääressä ja soinnutteli arpeggioitaan ylöspäin taivutetuilla, pitkillä, valkoisilla sormillaan. Vaimoni seiso pianon kulmassa avattujen nuottilehtien ääressä. Hän ensimmäisenä näki tahi kuuli, kun tulin, ja katsahti minuun. Joko hän pelästyi ja tekeytyi rauhalliseksi tahi ei todellakaan pelästynyt mutta hän ei vavahtanut eikä liikahtanutkaan, vaan ainoastaan punastui, sitäkin vasta hetkisen kuluttua.

"Olenpa iloinen, että tulit; emme ole voineet päättää, mitä me sunnuntaina soittaisimme", sanoi hän sellaisella sävyllä, jota ei olisi käyttänyt, jos olisimme olleet kahden. Tämä ja se, että hän sanoi 'me' puhuessaan itsestään ja Truhatschevskista, suututti minua. Tervehdin ääneti.

"Truhatschevski puristi kättäni ja alkoi heti, kuten minusta näytti, ivallisesti hymyillen selittää, että hän oli tullut tuomaan nuotit sunnuntaista soittoa varten ja että he eivät olleet päässeet yksimielisyyteen siitä, mitä olisi soitettava: vaikeampaako, klassillista, nimittäin Beethovenin viulusonaatti, vaiko pikkukappaleita. Tämä kaikki oli niin luonnollista ja yksinkertaista, ettei ollut mitään, mihin olisi voinut takertua, mutta kuitenkin näin ja olin varma siitä, että se oli valhetta ja että he olivat sopineet keskenään, miten pettäisivät minua.

"Kiusallisimpia seikkoja mustasukkaiselle (ja niitähän ovat meidän yhteiskunnassamme kaikki) ovat määrättyt seuraelämän säännöt, jotka suovat miehelle ja naiselle tilaisuuden mitä läheisimpään ja vaaralliseen kosketukseen keskenään. Narrina pidettäisiin sitä, joka yrittäisi vastustaa lähentymistä tanssiaisissa, lääkärin ja hänen naispotilaansa keskinäistä läheisyyttä, lähentymistä taiteen — maalaustaiteen ja erittäinkin musiikin — harjoittamisessa. Kaksi ihmistä harjoittaa kahden taiteista jalointa — soitantoa; siinä on välttämätöntä jonkinlainen läheisyys; eikä sellaisessa lähentymisessä ole mitään moitittavaa. Vain typerä, mustasukkainen aviomies voi siinä nähdä jotakin paheksuttavaa. Ja kuitenkin kaikki tietävät, että juuri näiden toimien avulla, erittäinkin musiikin, tapahtuvat useimmat huorinteot meidän yhteiskunnassamme.

"Hämmennys, joka kuvastui kasvoissani, sai nähtävästi heidätkin hämilleen: en saanut hyvään aikaan sanaakaan suustani. Olin kuin suu alaspäin käännetty pullo, josta vesi ei pääse juoksemaan pois sentähden, että pullo on liian täysi. Minun teki mieleni herjata häntä, ajaa hänet tiehensä, mutta tunsin, että minun taas täytyi olla häntä kohtaan rakastettava ja ystävällinen. Niin teinkin. Tekeydyin ikäänkuin olisin hyväksynyt kaiken, taaskin tuon kummallisen tunteen vaikutuksesta, joka pakotti minut osoittamaan hänelle sitä suurempaa ystävällisyyttä, mitä enemmän hänen läsnäolonsa minua kiusasi. Sanoin hänelle, että luotan hänen makuunsa ja neuvoin vaimoni tekemään samoin. Hän viipyi vielä niin kauan, kuin oli välttämätöntä sen epämiellyttävän tunnelman haihduttamiseksi, jonka minun odottamaton tuloni, saikähtynyt ilmeeni ja äänettömyyteni oli aikaansaanut, ja poistui sitten, kun muka oli päätetty, mitä huomenna soitettaisiin. Mutta minä olin vakuutettu siitä, että siihen verraten, mikä heidän mieltään oli kiinnittänyt, oli kysymys siitä, mitä soitettaisiin, heille täysin yhdentekevä.

"Saattelin hänet erinomaisen kohteliaasti eteiseen. (Kuinkapa en olisi saattanut miestä, joka oli tullut häiritsemään ja tuhoamaan kokonaisen perheen onnea!) Puristin tavattoman ystävällisesti hänen valkoista, pehmeää kättään."

XXII.

"Koko sinä päivänä en puhunut vaimoni kanssa, — en voinut. Hänen läheisyytensä synnytti minussa sellaisen vihan häntä kohtaan, että pelkäsin itseäni. Päivällispöydässä hän lasten aikana kysyi minulta, milloin matkustan. Minun oli seuraavalla viikolla matkustettava maalle piirineuvoston istuntoon. Sanoin milloin aion lähteä. Hän kysyi, enkö tarvitsisi mitään matkalle. En vastannut mitään, istuin ääneti

päivällisen loppuun ja ääneti menin työhuoneeseeni. Viime aikoina hän ei milloinkaan tullut luokseni huoneeseeni, varsinkaan tähän aikaan. Makaan työhuoneessani ja kiukkui. Yht'äkkiä kuulen tutun käynnin. Ja mieleeni pyrkii kauhea ilkeä ajatus, että hän, kuten Urian vaimo, tahtoo peittää jo tekemänsä rikoksen ja senvuoksi tulee näin tavattomaan aikaan luokseni. 'Tuleekohan hän vain tänne!' ajattelin, kuunnellen hänen läheneviä askeliaan. 'Jos tulee, niin olen siis oikeassa.' Ja sielussani herää kuvaamaton viha häntä kohtaan. Askeleet lähenevät yhä. Ehkä menee ohitse, saliin. Ei, ovi narahtaa ja kynnykselle ilmestyy hänen kookas, kaunis vartalonsa. Hänen kasvonsa, silmänsä ovat arat ja mielistelevät, minkä hän tahtoo salata, mutta minkä kuitenkin näen, ja tiedän, mitä se merkitsee. Olin miltei tukehtua, niin kauan pidätin hengitystäni, ja yhä katsoen häneen etsin käsiini savukekotelon ja sytytin savukkeen.

"Mitä tuo on, tulen istumaan luoksesi hetkeksi, ja sinä alat tupakoida', sanoi hän ja istuutui viereeni sohvalle kallistuen puoleeni. Minä siirryin syrjemmälle, välttämättä koskettamasta häneen.

"Näen, että olet tyytymätön siitä, että aion soittaa sunnuntaina', sanoi hän.

"En ole lainkaan tyytymätön', vastasin.

"Mutta näenhän sen.'

"Oletpa tarkkanäköinen. Minä en näe mitään muuta kuin että sinä käyttäydyt kuin ilonainen... Sinua vain kaikki kunnottomuus miellyttää, mutta minua se kauhistuttaa.'

"Jos sinä rupeat räyhäämään kuin mikäkin rantajätkä, niin minä menen tieheni.'

"Mene, mutta tiedä se, että ellet sinä pidä perheen kunniaa arvossa, niin minä en pidä sinua minkään arvoisena (hiisi sinut periköön!), vaan perheen kunnia!'

"Mitä, mitä nyt?'

"Mene tiehesi, Jumalan tähden, mene!'

"Joko hän sitten teeskenteli, ettei käsittänyt, mitä tarkoitin, tahi ei todellakaan käsittänyt, mutta hän loukkaantui ja suuttui kovasti. Hän nousi, mutta ei poistunut, vaan pysähtyi keskelle huonetta.

"Sinä olet käynyt aivan mahdottomaksi', alkoi hän. 'Ihmisen kanssa, jolla on tuollainen luonne, ei enkelikään voisi elää.' Ja koettaen kuten aina, loukata minua mahdollisimman kipeästi, hän huomautti käytöksestäni hänen sisartaan kohtaan (olin kerran vimmoissani ollut karkea hänen sisarelleen). Hän tiesi, että se koski minuun, ja siksi iski minua siihen kohtaan. 'Tämän jälkeen ei mikään tekosi voi minua enää kummastuttaa', päätti hän.

"Niin, niin, nyt sinä loukkaat, halvennat, häpäiset minua, ja minussa taaskin on syy', ajattelin, ja yht'äkkiä minut valtasi niin kiihkeä viha häntä kohtaan, jollaista milloinkaan ennen en ollut tuntenut.

"Minut valtasi ensi kerran halu ilmaista vihaani fyysillisesti. Ponnahdin pystyyn ja syöksyin hänen luokseen; mutta samassa silmänräpäyksessä kuin hypähdin seisolleni, tajusin vihani ja kysyin itseltäni: 'onko edullista antautua tämän tunteen valtaan?' ja heti vastasin, että se olisi edullista, että se säikähdyttäisi häntä, ja aloin heti, sensijaan että olisin koettanut lannistaa vimmaani, vain kiihdyttää sitä ja olin mielissäni, kun tunsin sen ylyvän.

"Mene, tahi tapan sinut!' huusin, mennen aivan hänen luokseen ja tarttuen hänen käteensä. Kiihdytin tietoisesti äänensävyäni puhuessani, ja varmaan olin kauhean näköinen, sillä hän säikähtyi niin, ettei kyennyt liikahtamaan, vaan mutisi: 'Vasja, mitä ajattelet, mikä sinun on?'

"Mene!' karjuin yhä kovemmin, 'Sinä saatat minut raivoihini. En vastaa teoistani!'

"Päästettyäni raivoni valloilleen juovuin siitä ja tahdoin vielä tehdä jotakin tavatonta, mikä olisi ilmaissut vimmani rajattomuutta. Minussa raivosi halu lyödä häntä, tappaa hänet, mutta tiesin, ettei se käynyt laatuun, ja senvuoksi, päästääkseni kuitenkin kiukkuni purkaantumaan, sieppasin pöydältä paperipainimen ja heitin sen maahan hänen ohitseen, vielä kerran huutaen: 'pois täältä!' Heitin sen taitavasti hänen sivuitseen. Silloin hän poistui, mutta pysähtyi ovelle. Ja vielä hänen nähtensä (tein sen vartavasten, jotta hän näkisi) sieppasin pöydältä kaikenlaisia esineitä, kynttilänjalkoja, mustetolpan ja heittelin niitä maahan yhä huutaen: 'Mene! tiehesi heti! En vastaa teoistani!' Hän meni — ja minä herkesin heti raivoamasta.

"Tunnin kuluttua tuli lastenhoitaja luokseni ja sanoi, että vaimollani oli hysteerinen kohtaaminen. Menin hänen luokseen; hän itki ja nauroi, ei voinut puhua mitään ja vapisi koko ruumiiltaan. Hän ei teeskennellyt, hän oli todella sairas.

"Aamupuolella hän rauhoittui, ja me sovimme riitamme sen tunteen vaikutuksen alaisina, jota nimitin rakkaudeksi.

"Aamulla, kun sovittuamme tunnustin hänelle, että olin ollut hänelle mustasukkainen Truhatshevskin tähden, hän ei hämmentynyt vähäistäkään, vaan purskahti mitä luonnollisimmalla tavalla nauramaan: niin kummalliselta hänestäkin tuntui, kuten hän sanoi, mahdollisuuskin, että sellaiseen mieheen voisi kiintyä.

"Voiko kunnollinen nainen tuntea sellaista miestä kohtaan muuta kuin musiikin tuottamaa mielihyvää? Jos tahdot, niin en enää koskaan tahdo tavata häntä ... en sunnuntainakaan, vaikkakin kaikki jo ovat kutsutut; kirjoita hänelle, että olen huonovointinen, ja kaikki on lopussa. Ilkeätä on vain, että joku, ja pahinta — hän itse, voisi luulla, että hän on vaarallinen. Ja minä olen liian ylpeä salliakseni niin ajateltavan.'

"Hän ei valehdellut, hän uskoi itse siihen, mitä puhui; hän toivoi sanoillaan voivansa herättää itsessään halveksimista tuota miestä kohtaan ja puolustautua sen avulla häneltä, mutta se ei onnistunut hänelle. Kaikki oli häntä vastaan, erittäinkin kirottu musiikki. Niin päättyi se asia, ja sunnuntaina tulivat vieraat, ja he soittivat taas."

XXIII.

"Lienee tarpeetonta mainita, että olin sangen turhamainen; ellei meidän elämässämme olisi turhamainen, ei voisi elääkään. Niinpä ryhdyn sunnuntaina mielihalulla tekemään valmistuksia päivällistä ja musiikki-illanviettoa varten. Ostin itse kaikenlaista tavaraa päivällisiksi ja kävin kutsumassa vieraat.

"Kello kuudeksi olivat vieraat saapuneet; hänellä oli hännystakki ja mauttomat briljantinapit. Hän käyttäytyi luontevasti, vastasi kaikkeen kiirehtien, hienosti hymyillen myöntämisen, ymmärtämisen merkiksi, tiedättehän, tuohon erikoiseen sävyyn, ikäänkuin kaikki, mitä teette tahi sanotte, olisi juuri sitä, mitä hän oli odottanut. Kaiken, mikä hänestä oli tapojen vastaista, panin nyt mielihyvin merkille, koska kaikki se luonnollisesti rauhoitti minua ja osoitti, että hän oli vaimoni nähden siksi alhaisella asteella, ettei vaimoni, kuten hän oli sanonut, voinut laskeutua niin alas. En antanut mustasukkaisuuden ruveta kiusaamaan itseäni. Ensiksikin olin jo liiaksi siitä kärsinyt, ja minun täytyi saada hengähtää; toiseksi tahdoin uskoa ja uskoinkin vaimoni vakuutteluihin. Mutta vaikka en ollutkaan mustasukkainen, niin oli käytökseni häntä ja vaimoani kohtaan kuitenkin hieman teennäistä, ja päivällisen kestäessä ja alkuillan aikana, ennenkuin soitto oli alkanut, minä yhä vielä tarkkasin heidän liikkeitään ja katseitaan.

"Päivällinen oli kuten ainakin päivällinen, ikävä, teennäinen. Soitto alkoi jotenkin aikaisin. Muistan tämän illan kaikki yksityistapaukset: muistan kuinka hän toi viulunsa, avasi laatikon, nosti peitteen, jonka joku nainen oli ommellut hänelle, otti viulun ja alkoi virittää. Muistan, kuinka vaimoni istuutui teeskennellyn välinpitämättömin ilmein, jonka avulla hän, kuten huomasin, koetti salata pelkoaan — etupäässä soittotaitonsa vuoksi, — pianon ääreen. Sitten alkoi tavanmukainen a-sävelen soinnuttaminen, näppäileminen viululla, nuottien asetteleminen. Muistan vielä, kuinka he katsahivat toisiinsa, vilkaisivat kuulijoihin, sanoivat sitten jotakin toisilleen, ja soitto alkoi. Truhatshevski veti ensimmäiset soinnut. Hänen kasvoilleen tuli vakava, tuima, miellyttävä ilme, ja kuunnellen viulunsa ääntä hän varovasti näpäytteli kieliä sormillaan. Piano vastasi. Soitto alkoi..."

Posdnishev vaikenä ja päästi useita kertoja peräkkäin omituisia äännähdyksiään. Aikoi taas jatkaa, mutta tuhautti nenäänsä ja pysähtyi taas.

"He soittivat Beethovenin Kreuzer-sonaatin", jatkoi hän sitten. "Tunnetteko sen ensimmäisen *presto*-osan? Tunnetteko?" kiljaisi hän. "Ooh!... Se on jotakin kauheata, tuo sonaatti. Ja erittäinkin tämä osa. Ja musiikki yleensä on jotakin hirveätä! Mitä se on? En käsitä. Mitä on musiikki? mitä se tekee? ja miksi se tekee sitä, mitä se tekee? Sanotaan, että musiikki vaikuttaa sieluun ylentävästi. Lorua, valhetta! Se vaikuttaa kyllä, vaikuttaa voi, — puhun itsestäni, — mutta ei suinkaan mieltäylentävästi. Se ei ylennä, ei alenna mieltä, vaan ärsyttää. Kuinka teille sanoisin? Musiikki saa minut unohtamaan itseni, todellisen asemani; musiikin vaikutuksen alaisena minusta tuntuu, kuin tuntisin sellaista, mitä oikeastaan en tunne, ymmärtäisin, mitä en ymmärrä, voisin mitä en voi. Selitän sen siten, että musiikki vaikuttaa kuin haukotus, kuin nauru: minua ei nukuta, mutta kuitenkin haukottelen, katsoessani haukottelevaa; ei ole mille nauraa, mutta nauran kuullessani naurettavan.

"Se, musiikki, siirtää minut heti, silmänräpäyksessä siihen sieluntilaan, jossa on ollut se, joka musiikin on säveltänyt. Minä sulaudun häneen sieluineni ja siirryn yhdessä hänen kanssaan sieluntilasta toiseen; mutta miksi niin teen, en tiedä. Mutta se, joka on säveltänyt, sanokaamme Kreuzer-sonaatin — Beethoven — hänhän tiesi, miksi hän oli sellaisessa sieluntilassa; se tila pakotti hänet tiettyihin toimiin, ja senvuoksi sillä tilalla oli häneen nähden tarkoitus, mutta minuun nähden ei mitään. Ja siksi musiikki vain ärsyttää, mutta ei johda tulokseen. Soitetaan sotilasmarssi, sotilaat marssivat sen tahdissa, musiikki on tehnyt tehtävänsä; soitetaan tanssimusiikkia, minä tanssin, musiikki on tehnyt tehtävänsä; lauletaan messu, nautin herranehtoollisen, siinäkin musiikin tarkoitus on täytetty; mutta tässä on vain kiihoitus, mutta sitä, mihin musiikki kiihoittaa, ei tapahdu. Ja siksi musiikin vaikutus toisinaan on niin kauhea. Kiinassa musiikin harjoittaminen on valtion asia. Ja niin täytyykin olla. Kuinka voidaan sallia jokaisen, joka tahtoo, hypnotisoida toisen tahi monia ja sitten tehdä heille mitä haluaa? Ja pahinta on, että tuo hypnotisoija voi olla ensimmäinen tielle osuva irstailija! Hirveä ase sellaisen ihmisen käsissä.

"Sopiiko esim. Kreuzer-sonaatti, sen ensimmäinen presto, soitettavaksi vierashuoneessa, jossa on naisia avokaulaisissa puvuissaan. Kappale soitetaan, sille taputetaan käsiä, sitten istutaan syömään jäätelöä ja puhumaan uusimmista juoruista! Sellaisia kappaleita sopii esittää ainoastaan vakavissa, juhlallisissa tilaisuuksissa ja silloin kuin on edellytyksiä sellaista musiikkia vastaavalle toiminnalle. Silloin on soitettava ja tehtävä sitä, mihin musiikki innoittaa. Mutta tuollainen aikaan ja paikkaan soveltumaton energian ja tunteen esiinmanaaminen, tunteen, joka ei pääse missään ilmenemään, se vaikuttaa väkisinkin tappavasti. Ainakin minuun tämä kappale teki kauhean vaikutuksen; olin keksivinäni aivan uusia tunteita, uusia mahdollisuuksia, joista en ollut siihen saakka mitään tiennyt. 'Kas näin: aivan toisin kuin ennen ajattelin ja elin, aivan toisin', olin kuulevinani äänen sanovan sisimmässäni. Mitä tuo uusi oli, jonka havaitsin, sitä en voinut selvittää itselleni, mutta tunsin suurta iloa tuon uuden tajuamisesta. Kaikki ympärilläni olevat henkilöt, niiden joukossa vaimoni ja Truhatshevskin, näin aivan toisessa valossa.

"Preston jälkeen he soittivat ihanan, mutta sangen tavallisen, mitään uutta sisältämättömän andanten typerine muunnelmineen ja perin heikon finaalin. Sitten he vielä vieraiden pyynnöstä soittivat Ernstin elegian ja muita pikkukappaleita. Kaikki sangen hyvää musiikkia, mutta sen aikaansaamaa tunnelmaa ei voinut verratakaan äskeiseen. Kaikki se tapahtui ensimmäisen tunnelman taustalla.

"Mieleni oli keveä ja hilpeä koko illan. En ollut milloinkaan nähnyt vaimoani sellaisena kuin sinä iltana. Hänen loistavat silmänsä, hänen vakava, arvokas ilmeensä soiton kestäessä ja jonkinlainen hertyneisyysensä, hänen vieno, surumielinen, autuaallinen hymynsä senjälkeen kuin he olivat lopettaneet! Minä näin tämän kaiken, mutta en ajatellut sen merkitsevän muuta kuin että hän oli tuntenut samaa kuin minäkin, että hänellekin oli kuvastunut ikäänkuin uusia tähän saakka salassa olleita tunteita.

"Ilta oli kulunut hauskasti, ja vieraat tekivät poislähtöä. Truhatshevski, tietäen että minun oli kahden päivän kuluttua matkustettava istuntoon, sanoi hyvästellessään, että toivoi taas Moskovaan saapuessaan voivansa viettää yhtä hauskoja hetkiä kuin tänä iltana. Siitä saatoinkin päättää, että hän ei katsonut voivansa käydä meillä minun poissaollessani, ja olin siitä hyvilläni.

"Huomasimme, että koska en palaisi ennen hänen lähtöään, emme enää tapaisi toisiamme.

"Ensi kerran puristin vilpittömästi mielissäni hänen kättään ja kiitin häntä hauskasta illasta. Vaimolleni hän ikäänkuin sanoi lopullisesti jäähyväiset. Heidän hyvästelynsä näytti minusta täysin luonnolliselta ja kaikin puolin säädyllyiseltä. Kaikki oli käynyt erinomaisesti. Olimme molemmat, vaimoni ja minä, erittäin tyytyväiset iltaamme".

XXIV.

"Kahden päivän kuluttua matkustin mitä parhaassa, levollisimmassa mielentilassa, jätettyäni hyvästi vaimolleni.

"Piirikunnan keskuksessa oli aina työtä loppumattomiin, ja elettiin kuin aivan eri pikku maailmassa. Kahtena päivänä olin virastossa kymmenen tuntia kumpanakin. Toisena päivänä tuotiin minulle virastoon kirje vaimoltani. Luin sen heti.

"Hän kirjoitti lapsista, sedästä, hoitajattaresta, ostoksista, ja ohimennen, kuin aivan tavallisesta seikasta, että Truhatshevski oli käynyt tuomassa lupaamansa nuotit ja luvannut vielä soittaa, mutta

että hän oli kieltäytynyt.

"Minäpä en muistanut, että hän olisi luvannut tuoda mitään nuotteja; minusta oli näyttänyt, että hänen hyvästijättönsä tuona iltana oli lopullinen, ja siksi tuo tieto vaikutti minuun epämieluisesti. Mutta minulla oli niin paljon puuhaa, etten joutanut ajattelemaan, ja vasta illalla, palattuani asuntooni, luin kirjeen uudelleen.

"Paitsi sitä, että Truhatshevski oli vielä käynyt kotonani minun poissaollessani, tuntui kirjeen koko sävy sangen teennäiseltä. Mustasukkaisuuden hullu peto alkoi ärjyä häkissään ja yritti hypätä ulos, mutta minä pelkäsin sitä ja työnsin kiireesti teljen oven eteen. 'Mikä inhottava tunne tämä mustasukkaisuus!' sanoin itselleni. 'Mikä voi olla luonnollisempaa, kuin se, mitä hän kirjoittaa?'

"Menin vuoteeseen ja rupesin ajattelemaan huomisia toimiani. Minun on aina ollut vaikea saada unta näillä istuntomatkoilla oudoissa paikoissa, mutta nyt nukahdin sangen pian. Toisinaan, tiedättehän, herää yht'äkkiä kuin sähköiskuun. Heräsin sellaiseen ja jo herätessäni ajattelin vaimoani, lihallista rakkauttani häneen, Truhatshevskia ja sitä, että heidän välillään on kaikki lopussa. Pelko ja viha ahdistivat sydäntäni. Mutta minä koetin ajatella järkevästi. 'Mitä turhia', sanoin itselleni, 'eihän ole mitään aihetta eikä ole ollutkaan mitään. Ja kuinka voinkaan niin halventaa häntä ja itseäni, että oletan jotakin sellaista! Mies, jota miltei voi pitää palkkasoitajana, tunnetusti luonteeton henkilö, ja arvossapidetty nainen, kunnioitettu perheenäiti, *minun* vaimoni! Järjetöntä!' niin tuntui yhtäältä. 'Miksi ei niin voisi olla?' tuntui toisaalta. 'Miksi ei tässä olisi voinut olla samaa, yksinkertaista ja käsitettävää minkä vuoksi minä hänet nain, samaa, minkä vuoksi minä olen elänyt hänen kanssaan, sitä, mikä oli ainoaa häneltä haluamaani ja mitä siis toisetkin halusivat, tuo soittajakin? Hän on naimaton, terve (muistan kuinka hänen hampaansa murskasivat kotletin rustoa ja hänen punaiset huulensa ahnaasti painuivat viinilasien reunaan), kylläinen, muhkea mies, joka ei pitänyt itsellään muita sääntöjä kuin sen, että käyttäisi hyväkseen kaikkia tarjoutuvia nautintoja. Ja heitä oli yhdistämässä musiikki, hienostetuim himojen herättäjä. Mikä voi häntä pidättää? Ei mikään. Kaikki, päinvastoin, houkuttelee häntä. Vaimoni? Mikä hän sitten on? Sama salaisuus kuin hän aina on ollut. En tunne häntä. Tunnen hänet vain eläimenä. Eikä eläintä mikään voi eikä saakaan pidättää.'

"Vasta silloin muistin heidän kasvoniilmeensä tuona iltana, kun he Kreuzer-sonaatin jälkeen soittivat erään intohimoisen, en muista kenen säveltämän, kerrassaan siivottomuuteen saakka aistillisen kappaleen. 'Kuinka saatoinkaan lähteä?' ajattelin, muistaessani heidän kasvonsa. 'Eikö ollut aivan selvää, että kaikki tapahtui heidän välillään sinä iltana? Ja saatoinhan nähdä, että jo sinä iltana he molemmat, ja varsinkin vaimoni, hiukan häpesivät sitä, mitä heidän välillään oli tapahtunut. Muistan hänen heikon, surumielisen, autuaallisen hymynsä hänen pyyhkiessään hikeä punehtuneilta kasvoiltaan, kun menin pianon luo. He jo silloin välttivät katsomasta toisiinsa ja vasta illallispöydässä, kun hän kaasi vaimolleni vettä, he katsahivat toisiinsa ja hymyilivät tuskin huomattavasti.' Muistin kauhistuen tuon heidän silmäyksensä ja tuskin huomattavan hymynsä, jonka sattumalta olin äkännyt. 'Asia on selvä', sanoi minulle ääni sisimmässäni, ja toinen ääni sanoi heti aivan toista: 'hullu päähänpisto, eihän se voi olla mahdollista.' Minua alkoi kammottaa pimeässä, raapaisin tulta, ja minua alkoi melkein pelottaa pienessä keltaisella paperoidussa huoneessani. Sytytin savukkeen ja, kuten tavallista kun pääsemättömästi harhailen selvittämättömien ristiriitojen sokkelossa, aloin polttaa; poltin savukkeen toisensa jälkeen tylsyttyäkseni mieleni tajuamasta ristiriitoja.

"En päässyt uneen koko yönä ja kello viiden aikaan, kun en voinut enää kestää jännitystä, nousin, herätin ovenvartijan, joka palveli minua, ja lähetin hänet noutamaan hevosia. Piirineuvostoon lähetin kirjelijun, jossa ilmoitin, että kiireelliset asiat vaativat minua lähtemään Moskovaan, ja pyysin määräämään jonkun neuvoston jäsenistä sijaani. Kello kahdeksan nousin rattaille ja lähdin".

XXV.

Junailija tuli vaunuun, ja huomattuaan kynttilämme palaneen melkein loppuun, sammutti sen asettamatta uutta sijaan. Ulkona alkoi valjeta. Posdnishev oli vaiti, hengittäen raskaasti koko ajan, niin kauan kuin junailija oli vaunussa. Hän jatkoi kertomustaan vasta kun tämä oli poistunut ja puolipimeässä vaunussa kuului vain ikkunalasien helähtely ja kauppapalvelijan tasainen kuorsaaminen. Sarastuksen puolihämärässä ei Posdnishevia ensinkään näkynyt. Kuulin vain hänen yhä kiihtyneemmän, kärsivän äänensä.

"Minun oli ajettava viisineljättä virstaa hevosilla ja kahdeksan tuntia junassa. Hevosmatka oli ihana. Oli syyspäivä, pakasti ja aurinko paistoi kirkkaasti. Tiedättehän, sellainen aika, jolloin rattaiden pyörät

painavat jäljen kovahkaksi ajettuun tiehen. Tiet olivat tasaiset, päivänvalo selkeä, ilma reipastuttava. Vankkureissa oli mukava ajaa. Päivänkoitossa matkalle lähtiessäni kävi mieleni keveämmäksi. Katsellessani hevosia, ja vastaantulijoita, unohdin minne olin matkalla. Toisinaan minusta tuntui, että ilman muuta vain ajan, ja ettei sitä mikä minut oli pakottanut lähtemään, lainkaan ollut olemassa. Ja minusta oli erittäin mieluista unohtua sillä tavoin. Kun taas muistin matkani tarkoituksen, sanoin itselleni: 'sittenpä hän näet, älä ajattele.' Puolimatrossa tuli kaiken lisäksi viivähdys, mikä vieläkin enemmän hajoitti ajatuksiani: vankkurit vioittuivat ja ne oli korjattava. Tällä vioittumisella tuli olemaan tärkeä merkitys, sillä sentähden en joutunutkaan Moskovaan kello viideksi, kuten olin laskenut, vaan vasta kahtatoista käydessä, koska en ennättänyt pikajunaan vaan täytyi jäädä seuraavaan, matkustajajunaan. Matka kärryjä hakemaan, korjaus, maksun suorittaminen, teenjuonti kieveritalossa, juttelu pihamiehen kanssa, — kaikki tämä johti ajatuksiani muihin asioihin. Hämärissä kaikki oli valmiina ja minä lähdin taas matkaan, ja yöllä oli vieläkin parempi matkustaa kuin päivällä. Oli uudenkuun aika, hiukan pakkasta, keli oli vielä erinomainen, hevoset mainiot, ajaja iloinen, ja minä ajoin ja nautin, ajattelematta juuri lainkaan sitä, mikä minua odotti, tai oikeastaan juuri siksi tunsin aivan erikoisen suurta nautintoa, että tiesin mikä minua odotti, ja sanoin hyvästi tämän elämän riemuille. Mutta rauhallinen mielentilani, mahdollisuus lannistaa tunteeni, oli lopussa, kun hevosmatka päättyi. Niin pian kuin olin astunut rautatievaunuun, muuttui kaikki aivan toiseksi. Tämä kahdeksantuntinen rautatiematka oli minulle niin hirveä, etten ikänäni sitä unohda. Mistä lie johtunut, siitäkö, että istuuduttuani vaunuun aloin kiihkeästi kuvailla mielessäni olevani jo perillä, vai siitä, että rautatie vaikuttaa niin kiihottavasti ihmiseen, mutta siitä hetkestä lähtien kun olin tullut vaunuun, en enää kyennyt hallitsemaan mielikuvitustani, ja se loi lakkaamatta eteeni mustasukkaisuuttani kiihdyttäviä näkyjä, toisen toisensa jälkeen, toisen toistaan kynnillisemmän, ja kaikki vain siitä — siitä, mitä kotona tapahtui minun poissaollessani, kuinka hän petti minua, vihasta ja eräänlaisesta oman häpeäni juopumuksesta, tarkastellessani näitä mielikuvia, enkä voinut karkoittaa niitä mielestäni; en voinut haihduttaa niitä, en voinut olla loihtimatta niitä esiin. Eikä siinä kyllin, vaan mitä enemmän syvennyin tutkimaan mielikuvituksen luomia näkyjä, sitä lujemmin aloin uskoa niiden todellisuuteen. Näiden mielikuvien selväpiirteisyys näytti minusta todistavan, että se, mitä kuvittelin mielessäni, oli todellista. Jokin pahahenki keksi ja kuiskasi minulle mitä kauheimpia mahdollisuuksia. Mieleeni muistui kauan sitten sattunut keskusteluni Truhatschevskin veljen kanssa, ja minulle tuotti eräänlaista riemua raadella sieluani sillä, että sovellutin sitä Truhatschevskiin ja vaimooni.

"Siitä oli kulunut pitkä aika, mutta muistin sen kuitenkin. Truhatschevskin veli mainitsi kerran, kun häneltä kysyttiin, käykö hän porttoloissa, että säädyllinen mies ei mene sellaisiin paikkoihin, joissa voi saada tauteja ja joissa muutoinkin on saastaista, kun kuitenkin aina voi löytää säädyllisenkin naisen. Ja niinpä hänen veljensä oli löytänyt minun vaimoni. Tosin hän ei enää ole nuorempia, jokunen hammaskin lienee lähtenyt, ja hiukan turpeahko hän on, ajattelin hänen puolestaan, mutta mitä tehdä, täytyy käyttää hyväkseen sitä, mitä saa. Hän osoittaa alentuvaisuutta vaimoani kohtaan, ottaen hänet rakastajattarekseen, sanoin itselleni. Onhan hän kuitenkin vaaraton hänen kalliille terveydelleen... Ei, se on mahdotonta! ajattelen kauhistuen. Ei ole mitään sellaista tapahtunut, ei mitään. Eikä ole minkäänlaista aihetta ajatella mitään sentapaista. Sanoihan hän minulle häpeävänsä ajatellakin, että minä voisin olla hänelle mustasukkainen tuon miehen tähden. Niin, mutta hän valehtelee, valehtelee! huudan minä, ja taas alkoi sama... Samassa vaunussa oli vain kaksi muuta matkustajaa, vanha nainen ja hänen miehensä, ja he poistuivat eräällä asemalla, ja minä jäin yksin. Olin kuin häkkiin suljettu peto; milloin hypähdin pystyyn, menin ikkunoihin, milloin aloin horjuen kävellä edestakaisin, ikäänkuin toivoen siten voivani kiirehtää junan kulkua; mutta vaunu kaikkine istuimineen ja ikkunoineen vain täräsi aivan samoin kuin tämäkin..."

Ja Posdnishev hypähti seisoalleen, käveli hetkisen ja istuutui uudelleen.

"Minä pelkään, pelkään rautatievaunuja, ne kauhistuttavat minua. Kauhistuttavat!" jatkoi hän. "Sanoin itselleni: ajattelenpa jotakin muuta. No, vaikkapa kieverin isäntää, jonka luona join teetä. Näin mielikuvituksessani pitkäpartaisen pihamiehen ja hänen pojanpoikansa; poika on saman ikäinen kuin minun Vasjani. Vasja? Hän näkee soittajan suutelevan hänen äitiään. Mitähän poloisen sielussa liikkuu? Mutta mitäpä tuo nainen siitä! Hänhän rakastaa... Taas ilmestyy sama kuva. Ei, ei... Koetan muistella sairaalakatselmusta. Eilen muudan potilas teki valituksen tohtorin käyttäytymisestä. Tohtorilla oli samanlaiset viikset kuin Truhatschevskillä. Ja kuinka röyhkeästi hän ... he pettivät minua molemmat, kun hän sanoi matkustavansa pois. Ja taas ilmestyivät samat kuvat. Kaikki mitä ajattelin, johti Truhatschevskiin. Kärsin hirvittävästi. Pahinta kaikesta oli tämä epä tietoisuus, epäilykset, kaksinaisuus, tietämättömyys siitä, täytyikö minun rakastaa vaiko vihata häntä. Kärsimykseni olivat niin sietämättömät, että tulin jo ajatelleeksi, ja se ajatus miellytti minua suuresti, että poistuisin junasta matkan varrella, heittäytyisin kiskoille ja antaisin kaiken loppua. Silloin en ainakaan enää epäilisi. Ainoa mikä esti minua sitä tekemästä, oli sääli itseäni kohtaan, joka heti synnyttyään herätti vihani vaimoani kohtaan. Truhatschevskia kohtaan minussa oli eräänlainen omituinen, vihamielisyys tunne, oman häpeäni ja hänen voittonsa tietoisuus, mutta vaimoani vihasin hirvittävästi. 'Ei käy laatuun, että lopetan elämäni ja jätän hänet, hänenkin täytyy saada kärsiä edes hiukan, saada edes käsittää, mitä

minä olen kärsinyt', selittelin itselleni.

"Jokaisella asemalla menin ulos vaunusta haihduttaakseni ajatuksiani. Erään aseman ravintolassa näin juotavan, ja silloin otin itsekin heti viinaryypyn. Vieressäni seisojaksi muuan juutalainen, joka myöskin joi. Hän rupesi kanssani puheisiin, ja minä, vain päästäkseni olemasta yksin vaunussani, menin hänen kanssaan likaiseen kolmannen luokan vaunuun, joka oli täynnä tupakansavua ja lattialle viskeltujen auringonsiementen kuoria. Istuin hänen viereensä, ja hän puheli paljon kaikenlaista ja kertoi kaskuja. Kuuntelin häntä, mutta omilta ajatuksiltani en käsittänyt mitään hänen puheestaan. Hän huomasi sen ja alkoi vaatia minulta tarkkaavaisuutta; silloin nousin ja menin takaisin omaan vaunuuni. 'Minun täytyi ajatella tarkoin', sanoin itselleni, 'onko totta, mitä minä ajattelen, ja onko minulla mitään syytä kiusata itseäni'. Istuuduin aikoen rauhallisesti harkita asioita, mutta heti sotkeuduin taas harhakuviin: rauhallisen harkinnan sijasta — kaikenlaisia näkyjä ja mielikuvia. 'Kuinka monesti olen näin kärsinyt', puhuin itselleni (muistelin entisiä mustasukkaisuudenpuuskiani), 'ja sitten huomannut, ettei ole ollutkaan mitään. Niinpä nytkin, kenties, ja aivan varmasti, tapaan hänet rauhallisesti nukkumasta; hän herää, ilostuu tulostani ja hänen sanoistaan ja katseestaan tunnen, ettei ole ollut mitään ja että tämä kaikki on ollut typerää kuvittelua. Oi, kuinka hyvä se olisi!' — 'Mutta ei, siten on tapahtunut liian usein, nyt ei enää niin tapahdu', tuntui jokin ääni kuiskaavan, ja silloin ilmestyivät taas mielikuvat. Mikä hirveä kidutus! Enpä veisi nuorta miestä kuppautisairaalaan, saadakseni halun naiseen lähtemään hänen mielestään, vaan omaan sieluuni — näkemään niitä paholaisia, jotka ovat sitä raadelleet! Sillä olihan kauheata, että minä ajattelin itselläni olevan epäilemättömän, täyden oikeuden hänen ruumiiseensa, aivankuin se olisi ollut minun ruumiini, ja samalla kertaa tunsin, etten voi sitä vallita, ettei se ole minun ja että hän voi määrätä siitä oman mielensä mukaan ja tahtookin käyttää sitä toisin kuin minä tahtoisin. Enkä minä voi mitään hänelle enkä tuolle toiselle. Tämä vain, kuten Vanjkavouti hirsipuun juurella, laulaa laulun siitä, kuinka simasuuta suudeltiin ja niin edelleen. Ja voitto on hänen. Ja vielä vähemmin voin vaimolleni jotakin. Ellei hän ole tehnyt, mutta tahtoisin, ja minä tiedän hänen tahtovan, niin se on vieläkin pahempaa: tekisi sitten mieluummin niin, että tietäisin, ettei olisi tätä epätietoisuutta. En olisi voinut sanoa mitä minä tahdoin. Toivoin, ettei hän olisi tahtonut sellaista, mitä hänen täytyi tahtoa. Sehän oli täydellistä hulluutta!"

XXVI.

Viimeistä edellisellä asemalla, kun junailija tuli ottamaan matkaliput, panin tavarani kokoon ja menin vaunusillalle. Tietoisuus siitä, että ratkaisu oli lähellä, miltei käsissä, teki minut yhä kiihtyneemmäksi. Minua rupesi paleltamaan, ja leukani vapisi niin että hampaat kalisivat. Menin koneentapaisesti joukon mukana asemalta kadulle, otin pika-ajurin, istuin ajoneuvoihin ja lähdin ajamaan kotiin. Istuin katsellen harvoja ohikulkijoita ja talonmiehiä ja ajoneuvojeni varjoa, joka lyhtyjen ohi ajaessamme ilmestyi vuoroin eteen, vuoroin taakse, enkä ajatellut mitään. Puolisen virstaa ajettuamme alkoi jalkojani paleltaa ja muistin riisuneeni vaunussa villasukat jalastani ja panneeni ne matkalaukkuun. Missä oli laukku? Mukanako? Mukana oli. Entä kori? Muistin, että olin kokonaan unohtanut matkatavarat, mutta muistaen ottaneeni kuitenkin ja katsottuani, että se oli tallella, päätin, ettei kannata palata niitä noutamaan, ja ajoin edelleen.

Vaikka miten pingoittaisin nyt muistiani, en voi muistaa silloista mielentilaani: mitä ajattelin, mitä tahdoin, — en tiedä. Sen muistan vain, että tunsin jotakin kauheata ja sangen tärkeää olevan lähestymässä elämääni. Aiheutuiko tämä tärkeä siitä, että näin ajattelin, vaiko siitä, että aavistin, — sitä en tiedä. Mahdollista on sekin, että sen jälkeen, mitä tapahtui, kaikki sen edelliset hetket ovat muistossani saaneet synkän sävyn. Saavuin portaiden eteen. Kello kävi yhtä. Valaistut ikkunat olivat houkutelleet muutamia ajureita portaiden luo odottamaan kyydittäviä (valo tuli meidän asunnostamme, salista ja vierashuoneesta). Rupeamatta miettimään, miksi meidän ikkunamme ovat vielä näin myöhään valaistuina, nousin yhä samassa tilassa, odottaen jotakin kauheaa, portaille ja soitin. Palvelijani, hyväsydäminen, uuttera ja hyvin tyhmä — Jegor — avasi oven. Eteiseen astuessani osui ensimmäisenä silmiini vaatenaulakossa muiden vaatteiden vieressä riippuva miehen päällystakki. Sen olisi pitänyt kummastuttaa minua, mutta minä en kummastunut, sillä olin odottanut näkeväni sen siinä. 'Niinpä siis olikin', sanoin itselleni, kun kysyin Jegorilta, kuka meillä oli, ja hän mainitsi Truhatshevskin. Kysyin: 'Onko ketään muita?' Hän vastasi: 'ei ketään' suloisella äänensävyllä kuin olisi hän uskonut ilahduttavansa minua karkoittaessaan epäluuloni, että olisi ollut vielä joku muukin. 'Vai niin, vai niin', virkahdin ikäänkuin itselleni. 'Entä lapset?' — 'Terveinä ovat; Jumalan kiitos. Ovat jo hyvän aikaa olleet nukkumassa.'

En kyennyt hillitsemään leukojeni tutinaa. 'Ei siis olekaan niin kuin ajattelin: ennen luulin, että nyt on

onnettomuus tapahtunut, mutta kaikki olikin hyvin, ennallaan. Nyt eivät asiat olekaan ennallaan, nyt onkin tapahtunut, mitä mielessäni kuvailin, ajattelen sen olevan vain mielikuvitusta. Se olikin siis totta'.

Olin miltei purskahtaa itkuun, mutta samassa paholainen kuiskasi korvaani: 'itke sinä vain, rupea hentomieliseksi, sill' aikaa he tyynesti eroavat, todisteita ei ole, ja sinä saat ikäsi epäillä ja kärsiä.' Heti hävisi hellämielisyyteni ja sijaan tuli kummallinen tunne — te ette usko minua — ilon tunne, tunsin iloa siitä, että nyt loppuu kärsimiseni, että nyt voin rangaista häntä, pääsen hänestä, voin antaa vihalleni vallan. Ja minä päästin vihani valloilleen — muutuin pedoksi, julmaksi ja viekkaaksi pedoksi. 'Älä mene, ei tarvitse', sanoin Jegorille, joka aikoi mennä vierashuoneeseen, 'vaan kuulehan: mene pian ja ota ajuri... tässä on kuitti, käy noutamassa tavarat. Lähde menemään!' Hän meni eteiskäytävän läpi ottamaan päällystakkinsa. Peläten hänen säikähdyttävän sisällä olijoita, seurasin häntä kamariinsa saakka ja odotin niin kauan kuin hän pukeutui. Vierashuoneesta, toisen huoneen takaa, kuului puhetta ja veitsien ja lautasiensa kalinaa. He olivat aterioimassa eivätkä olleet kuulleet soittoani. 'Kunpa vain eivät lähtisi nyt' ajattelin. Jegor oli saanut astrakaanikauluksisen päällystakkinsa ylleen ja lähti. Minä päästin hänet ulos ja suljin oven hänen jälkeensä. Minua kauhisti, kun huomasin jääneeni yksin, ja ajattelin, että nyt oli toimittava. Kuinka — sitä en vielä tiennyt. Tiesin vain, että kaikki oli selvää, että hänen syyllisyyttään ei enää voinut epäillä ja että kohta olisin rankaiseva häntä ja tekevä välimme selviksi.

Vielä vähän aikaa sitten olin epäröinyt ja arvellut: 'ehkä se ei sittenkään ole totta, olen ehkä erehtynyt', mutta nyt en enää epäillyt. Päätökseni oli horjumaton. Minun selkäni takana, kahden hänen kanssaan, yösydännä! Unohtaen kaiken varovaisuuden! Tahii vielä pahempaa: tahallista rohkeutta, julkeutta rikoksen teossa, jotta tämä julkeus voisi olla hänen syyttömyytensä todistuksena. Kaikki oli selvää. Ei epäilyksen sijaa. Pelkäsin vain, että he jotenkuten ennättäisivät erota, keksisivät vielä uuden petoksen ja riistäisivät minulta siten todistamisen mahdollisuuden. Ja päästäkseni pikemmin heidän kimppuunsa menin varpaillani saliin, jossa he istuivat, en vierashuoneen vaan eteiskäytävän ja lastenhuoneen kautta.

Ensimmäisessä lastenhuoneessa nukkuivat pojat. Toisessa hoitajatar liikahti, näytti aikovan herätä, ja minä kuvailin mielessäni, mitä hän ajattelisi, saadessaan tietää kaiken, ja silloin tunsin yht'äkkiä sellaista sääliä itseäni kohtaan, etten voinut pidättää kyyneliäni, ja jotten olisi herättänyt lapsia, juoksin varpaisillani käytävään ja työhuoneeseen, vaivuin sohvalle ja puhkesin nyhkytyksiin.

Minä — kunniallinen mies, minä — vanhempieni poika, minä, joka koko elämäni olin uneksinut perhe-elämän onnesta, mies, joka en milloinkaan ollut pettänyt häntä... Ja nyt! Viiden lapsen äiti, ja syleilee soittoniekkaa, koska tällä on punaiset huulet!

'Ei, hän ei ole ihminen! Narttu hän on, saastainen narttu! Lastensa huoneen vieressä, joita hän on teeskennellyt rakastavansa koko elämänsä ajan. Ja kirjoittaa minulle sillä tavoin! Ja niin julkeasti heittäytyy syliini! Mutta mistäpä minä tiedän? Kenties on näin ollut kaiken aikaa. Kuka tiesi, vaikka hän olisi palvelijain kanssa siittänyt kaikki nämä lapset, joita minä pidän ominani.

"Huomenna olisin tullut kotiin, ja hän olisi ottanut minut vastaan somasti järjestettyine hiuksineen, kauniine vartaloineen, veltoine, siroine liikkeineen (näin selvästi edessäni hänen ihastuttavat, vihamieliset kasvonsa) — ja tämä mustasukkaisuuden peto olisi pysynyt koko elämän ajan sydämessäni ja raadellut sitä. Mitähän hoitajatar ajattelee ... Jegor... Ja Lisa parka! Hän on jo huomannut jotakin. Ja tämä julkeus, tämä valhe, tämä eläimellinen aistillisuus, jonka niin hyvin tunnen!' ajattelin.

"Aioin nousta, mutta en voinut. Sydämeni sykki niin ankarasti, etten voinut pysyä jaloillani. Kuolen halvaukseen. Hän surmaa minut. Se on hänelle oikein. Mutta miksi antaa hänen surmata! Ei se olisi hänelle liian edullista, sitä mielihyvää en suo hänelle. Tässä minä istun ja he tuolla syövät ja nauravat... Niin, vaikkapa hän ei ollutkaan enää nuorimpia, ei tuo mies kuitenkaan häntä hylkinyt, olihan hän sentään kauniinpuoleinen, ja ainakin hän oli vaaraton hänen kallisarvoiselle terveydelleen, sehän oli pääasia. Ja miksi en kuristaisi häntä silloin, ajattelin, muistaen kuinka viikko takaperin ajoin hänet työhuoneestani ja särjin huonekaluja. Muistin elävästi sen tilan, jossa olin silloin; enkä ainoastaan muistanut, vaan tunsin nytkin samaa tarvetta saada lyödä, hävittää. Tahdoin toimia, ja kaikki ajatukset, paitsi niitä, jotka olivat tarpeen toimiakseni, haihtuivat mielestäni. Jouduin siihen tilaan, johon fyysillinen kiihoitus saattaa eläimen tahi ihmisen vaaran hetkellä, jolloin ihminen toimii täsmällisesti, hätäilemättä, jättämättä silti ainoatakaan hetkeä käyttämättä, pyrkien vain yhteen ainoaan, määrättyyn päämäärään.

"Ensi työkseni vedin saappaat jalastani, menin sukkasillani seinän luo, jolla sohvan yläpuolella riippui pyssyjä ja tikareita, ja otin käyrän madaskolaisen tikarin, jota ei ollut kertaakaan käytetty ja joka oli hyvin terävä. Vedin sen tupesta. Tuppi putosi sohvan taakse, ja muistan, että sanoin itsekseni: 'täytyy sitten etsiä se, muuten en voi hävitä'. Sitten riisuin päällystakin, joka oli koko ajan ollut ylläni ja menin kevyesti astuen sukkasillani ovelle".

"Hiivin hiljaa ovelle ja avasin sen äkkiä.

"Muistan vielä heidän ilmeensä. Muistan sen siksi, että se tuotti minulle tuskallista iloa. Se oli kauhistuksen ilme. Sitä juuri olin toivonutkin. En milloinkaan unohda sitä rajattoman kauhun ilmettä, joka ensi hetkellä tuli molempien kasvoille, kun he näkivät minut. Truhatschevski oli arvatenkin istunut pöydän ääressä, mutta nähdessään tahi kuullessaan tuloni hän ponnahti pystyyn ja jäi seisomaan selin kaappiin. Hänen kasvoillaan kuvastui ainoastaan sekoittumaton kauhistus. Vaimoni kasvoilla oli niinkään kauhun ilme, mutta sen ohessa jotakin muutakin. Jos se olisi ollut yksin, ei kenties olisi tapahtunutkaan sitä, mikä tapahtui; mutta hänen piirteensä ilmaisivat, — siltä ainakin minusta näytti ensi silmänräpäyksessä, — senlisäksi suuttumusta, tyytymättömyyttä siitä, että hänen lemменleikkiään ja onnen hetkeään tuon toisen kanssa häirittiin. Hän ei nähtävästi kaivannut mitään muuta kuin saada nyt olla häiritsemättä onnellinen. Nämä ilmeet pysyivät kummankin kasvoilla vain silmänräpäyksen ajan. Truhatschevskilla se vaihtui toiseen, joka näytti kysyvän: voiko tässä valehdella, vai eikö? Jos voi, niin nyt on alotettava; ellei, niin seuraa tästä jotakin muuta. Mutta mitä? Hän katsahti kysyvästi vaimooni. Vaimonikin suuttumuksen ja harmin ilme vaihtui toiseen: minusta näytti, hänen katsahtaessaan Truhatschevskiin, että hän huolehti vain tästä.

"Jäin hetkiseksi seisomaan ovelle, pidellen tikaria selkäni takana.

"Samassa hetkessä Truhatschevski hymyili ja alkoi naurettavan välinpitämättömällä äänensävyllä:

"Soittelimme tässä..."

"Enpä voinut odottaakaan!" alotti vaimoni yht'aikaa, samalla äänensävyllä. Mutta kumpikaan ei päättänyt alkamaansa lausetta: sama raivo, jota olin tuntenut viikko takaperin, valtasi minut taas. Taas tunsin samaa halua hävittää, iskeä ja riehua ja antauduin sen valtaan.

"Kumpikaan ei lopettanut lausettaan. Seurasi se, mitä Truhatschevski oli pelännyt, mikä yhdellä sivalluksella lopetti heidän puheensa. Hyökkäsin vaimoni kimppuun, yhä vielä pidellen tikaria kätöksissä, jotta Truhatschevski ei olisi voinut estää minua pistämästä sitä vaimoni kylkeen rinnan alapuolelle. Olin alunpitäen valinnut sen paikan. Samassa silmänräpäyksessä kuin kävin vaimooni käsiksi, hän huomasi aseensa ja vastoin kaikkea odotustani kävi kiinni käteeni ja huusi: 'Malttakaa mielenne, mitä aiotte!... Ihmiset...!'

"Riistin käteni irti hänen otteestaan ja kävin hänen kimppuunsa. Hänen katseensa kohtasi minun, hän kävi kalpeaksi kuin palttina, huulia myöten, hänen silmiinsä syttyi kummallinen loiste ja hän — mitä en myöskään ollut voinut häneltä odottaa — puikahti flyygelin alle ja ovesta ulos. Aioin juosta hänen jälkeensä, mutta tunsin samassa raskaan painon vasemmassa käsivarressani. Se oli vaimoni. Yritin riistäytyä irti. Hän tarrautui yhä lujemmin eikä päästänyt kättäni. Tämä odottamaton este ja hänen kosketuksensa, joka inhotti minua, kiihoitti yhä enemmän mieltäni. Tunsin olevani aivan hulluna raivosta ja pelottavan näköinen, ja iloitsin siitä. Huitasin kaikin voimineni vasemmalla kädelläni, ja kyynänpääni sattui hänen kasvoihinsa. Hän kirkasi ja päästi käteni irti. Aioin juosta Truhatschevskin jälkeen, mutta tulin ajatelleeksi, että olisi naurettavaa ajaa sukkasillaan takaa vaimonsa rakastajaa, enkä minä tahtonut olla naurettava vaan peljättävä. Huolimatta raivosta, jonka vallassa olin, muistin kaiken aikaa, millaisen vaikutuksen teen toisiin, ja tämä vaikutus johti osaksi toimianikin. Käännyin vaimooni päin. Hän oli vaipunut leposohvalle ja pidellen kädellään silmiään, jotka olin iskenyt vialle, katsoi minuun. Hänen kasvoillaan kuvastui pelko ja viha minua, vihollista kohtaan, ikäänkuin rotalla, kun nostetaan hiirenloukkua, jonne se on joutunut. Minä en ainakaan nähnyt hänessä mitään muuta kuin tuon pelon ja vihan ilmeen. Saman pelon ja vihan minua kohtaan, jotka tunteet rakkaus toiseen oli herättänyt. Mutta vielä olisin ehkä hillinnyt itseni enkä olisi tehnyt sitä, minkä tein, jos hän olisi ollut vaiti. Mutta hän alkoi yht'äkkiä puhua ja tapaila kättäni, jossa pidin tikaria.

"Hillitse kiihkosi! Mitä aiot? Mikä sinun on? Ei ole ollut mitään, ei mitään... Vannon sen!"

"Olisin vieläkin arvellut, mutta hänen viimeiset sanansa, joista päätin aivan päinvastaista, s.o. kaikki oli tapahtunut, vaativat vastausta. Ja vastauksen täytyi olla sen mielentilan mukainen, johon olin kiihottanut itseni ja joka koko ajan kulki *crescendossa* ja jonka edelleenkin täytyi kiihtyä. Raivollakin on lakinsa.

"Älä valehtele, hylkiö!" Karjuin minä ja tartuin vasemmalla kädelläni hänen käsivarteensa, mutta hän riistäytyi irti. Silloin minä, päästämättä tikaria kädestäni, kävin vasemmalla hänen kurkkuunsa, kaadoin hänet selälleen ja aloin kuristaa. Mikä jäntevä kaula!... Hän tarttui molemmin käsin minun käsiini, koettaen irroittaa niitä kaulansa ympäriltä, jolloin minä, ikäänkuin olisin vain sitä odottanut, survaisin koko voimallani tikarin hänen vasempaan kylkeensä kylkiluiden alapuolelle.

"Kun ihmiset sanovat, etteivät he raivokohtauksen aikana muista mitä tekevät, niin he valehtelevat. Minä muistin kaiken enkä silmänräpäyksenkään herjennyt muistamasta. Mitä kiivaammaksi kehitin raivoani, sitä selkeämmäksi kävi tajuntani, jonka valossa en voinut olla näkemättä vähäistäkään siitä, mitä tein. Joka hetki tiesin tarkoin, mitä tein. En väitä tienneeni ennakolta, mitä tulisin tekemään; mutta juuri teon hetkellä, ehkä juuri hituista ennemmin, tiesin, mitä teen, ikäänkuin sitävarten, että voisin sanoa itselleni vielä voineeni pysähtyä. Minä tiesin, että pistäisin kylkiluiden alapuolelle, ja sen, että tikari painuisi sisään. Sillä hetkellä, jolloin sen tein, tiesin tekeväni jotakin kauheata, sellaista, jota en koskaan ollut tehnyt ja jolla oli oleva hirveät seuraukset. Mutta tämä tietoisuus välähti kuin salama, ja seuraavassa silmänräpäyksessä oli teko tapahtunut. Tajusin tekoni tavattoman selvästi. Kuulin ja tunsin että kureliivi silmänräpäyksen ajan vastusti, senjälkeen tunsin vielä jotakin vastusta, sitten tikari upposi pehmeään lihaan. Hän tarttui käsin tikariin, leikkasi sormensa, mutta ei voinut sitä pidättää.

"Myöhemmin, vankilassa ollessani, senjälkeen kuin minussa oli tapahtunut siveellinen muutos, ajattelin kauan tätä hetkeä, muistelin mitä voin ja tein päätelmiä. Muistan silmänräpäyksen ajan, vain silmänräpäyksen, ennen tekoa kauhistuen tajunneeni, että murhaan ja murhasin naisen, turvattoman naisen, oman vaimoni! Muistan tämän tajunnan kauheuden ja siitä päätän, muistankin hämärästi, että työnnettyäni tikarin hänen ruumiiseensa heti vedin sen takaisin, tahtoen korjata, ehkäistä tekoni. Seisoin sekunnin ajan liikkumattomana odottaen, mitä tapahtuisi, voisinko korjata tekoni.

"Hän syöksähti pystyyn ja huusi lapsenhoitajattarelle: 'hän on murhannut minut.'

"Hoitajatar oli kuullut melua ja seisoi ovelle. Minä seisoin yhä odottaen enkä uskonut. Mutta silloin tulvahti verivirta kureliivin alta. Vasta silloin käsitin, ettei tekoni ollut korjattavissa, ja päätin samalla, ettei sitä saanutkaan korjata, että juuri tätä tahdoinkin ja että juuri näin oli täytynyt tapahtua. Odotin, kunnes hän kaatui, ja hoitajatar syöksyi huudahtaen hänen luokseen, ja silloin vasta viskasin tikarin kädestäni ja poistuin huoneesta.

"Täytyy tyyntyä, täytyy tietää, mitä teen', sanoin itsekseeni, katsomatta häneen ja hoitajattareen, joka huusi palvelustyttöä. Menin eteiskäytävän poikki, ja lähetettyäni palvelustytön heidän luokseen menin omaan huoneeseeni. Mitä nyt on tehtävä? kysyin itseltäni ja heti huomasin, mitä. Tultuani huoneeseen menin suoraa päätä seinälle, otin naulasta revolverin, tarkastin sen — se oli ladattu — ja panin sen pöydälle. Sitten etsin sohvan takaa tikarin tupen ja istuuduin sohvaan.

"Istuin siinä kauan. En ajatellut mitään, en muistellut mitään. Kuulin, kuinka siellä puuhattiin jotakin. Kuulin jonkun tulevan, sitten vielä jonkun. Kuulin ja näin Jegorin kantavan asemalta noutamansa korin huoneeseeni. Ikäänkuin joku olisi sitä kaivannut!

"Oletko kuullut, mitä on tapahtunut?' kysyin häneltä. 'Mene sanomaan pihamiehelle, että käyvät ilmoittamassa poliisille.' Hän meni sanaakaan sanomatta. Nousin, lukitsin oven, etsin savukkeita ja tulitikkuja ja aloin tupakoida. En ollut ennättänyt polttaa ensimmäistä savuketta loppuun, ennenkuin uni voitti minut ja minä nukahdin. Nukuin varmaan pari tuntia. Uneksin, että olimme ystäviä keskenämme, olimme riitaantuneet ja sopsisimme, että jokin seikka hiukan esti sovintoamme, mutta kuitenkin olimme ystävät. Heräsin siihen, että ovelle kolkutettiin. 'Poliisi', ajattelin. 'Minähän olen tehnyt murhan. Tai ehkä se onkin *hän*, eikä mitään olekaan tapahtunut.' Muistin kureliivin vastustelun ja tikarin painumisen ruumiiseen, ja kylmät väreet kulkivat pitkin selkääni. 'Se on tapahtunut, on tapahtunut! Ja nyt on minun vuoroni'. Ajattelin niin ja kuitenkin tiesin, etten surmaisi itseäni. Nousin kuitenkin ja otin revolverin käteeni. Mutta ihmeellistä! Tätä ennen olin monta kertaa ollut tekemäisilläni itsemurhan, ja viimeksi junassa oli se tuntunut helpoltakin, helpolta siksi, että silloin ajattelin, kuinka se koskisi *häneen*. Nyt en sitä voinut tehdä, en voinut edes ajatella sitä. Miksi sen tekisin? kysyin itseltäni, enkä saanut vastausta. Ovelle taas kolkutettiin. 'Katson ensin, kuka siellä on. Kyllä sittenkin vielä ennätän.' Panin revolverin pöydälle ja peitin sen sanomalehdellä. Menin ovelle ja työnsin salvan syrjään. Siellä oli vaimoni sisar, hyväsydäminen, yksinkertainen leski.

"Vasja! Mitä tämä tietää?' huudahti hän, ja aina herkkä kyyneltulva valahti hänen silmistään.

"Mitä tahdot?' kysyin töykeästi. En tiennyt miksi olin hänelle töykeä, mutta en keksinyt muutakaan sävyä.

"Vasja, hän kuolee! Ivan Saharitsh sanoi niin'.

"Ivan Saharitsh oli lääkäri, hänen lääkärintsä ja neuvonantajansa.

"Onko hän täällä?' kysyin, ja suuttumukseni leimahti taas ilmiliikkiin. 'No, entä sitten?'

"Vasja, mene hänen luokseen. Voi, kuinka hirveätä tämä on!' vaikeroi hän.

"Hänen luokseenko?' kysyin itseltäni. Ja heti vastasin, että minun oli mentävä. Että niin varmaankin on tapana, että kun mies, kuten minä nyt, on murhannut vaimonsa, on ehdottomasti mentävä hänen

luokseen. 'Jos niin on tapa, täytynee mennä. Jostarvitaan, niin ennätän myöhemminkin'. Ajattelin aikomustani ampua itseni ja seurasin kälyäni. 'Nyt tulee korulauseita, virnistyksiä, mutta minäpä en antaudu.'

"Odotahan', sanoin kälylleni. 'On hassua mennä sukkasillaan; otan edes tohvelit jalkaani.'"

XXVIII.

"Ihmeellistä! Nyt taas, kun tulin työhuoneestani ja kuljin tutuissa suojissa, heräsi sydämessäni toivo, ettei mitään ollut tapahtunut, mutta tuntiessani jodoformin ja karboolin iljettävän hajun, säpsähdin. Kyllä, kaikki on tapahtunut. Mennessäni pitkin käytävää lastenkamarin ohi, näin Lisan. Hän katsoi minuun säikähtynein katsein. Minusta näytti, että kaikki viisi lasta olivat siellä ja kaikki katsoivat minuun. Menin ovelle, palvelijatar avasi sen minulle ja poistui. Ensimmäisenä osui silmiini vaimoni vaaleanharmaa puku, joka oli pantu tuolille ja joka oli musta verestä. Kahdenmaattavassa vuoteessamme, minun vuoteessani — sille pääsi mukavammin — makasi vaimoni, polvet koukussa. Hänen päänsä alla oli vain yksi, matala pielus, ja hänen aamunuttunsa oli auki. Haavalle oli asetettu jotakin. Huoneessa oli raskas jodoformin haju. Ennen muuta ja enimmin minua hätkähdyttivät hänen turvonneet kasvonsa, nenänsä ja silmien alla olevat mustelmat. Ne olivat syntyneet kyynärpäni survaisusta, kun hän koetti pidätellä minua. Kauneudesta ei ollut merkkiäkään, minä olin näkevinäni hänessä vain jotakin inhottavaa. Olin pysähtynyt kynnykselle. 'Mene hänen luokseen', kehoitti käly. 'Ehkä hän katuu', ajattelin. 'Voinko antaa anteeksi? Hänhän kuolee, kyllä voin', ajattelin jalomielisesti. Menin hänen luokseen aivan vuoteen viereen. Hän kohotti vaivaloisesti katseensa minuun — hänen toinen silmänsä oli sinelmillä — ja sanoi takerrellen:

"Olet saavuttanut tarkoituksesi, olet murhannut minut...' Ja hänen kasvoistaan kuvastui fyysillisten tuskien ja lähenevän kuoleman tietoisuuden lävitse yhä sama tuttu eläimellinen viha. 'Lapsia ... en kuitenkaan ... anna sinulle... Hän (sisar) ottaa ne...'

"Siitä, mikä minusta oli tärkeintä — syyllisyydestään, uskottomuudestaan hän nähtävästi piti tarpeettomana puhua.

"Riemuitse nyt siitä, mitä olet saanut aikaan,' sanoi hän, katsahtaen ovelle, ja puhkesi nyyhkytyksiin. Ovella seisoj kälyni lasten kanssa. 'Katso, mitä olet tehnyt.'

"Katsahdin lapsiin, hänen sinelmille lyötyihin kasvoihinsa, ja ensi kerran unohdin itseni, oikeuteni, ylpeyteni, ensi kerran näin hänessä ihmisen. Ja niin mitättömältä minusta näytti kaikki se, mikä oli minua loukannut, koko mustasukkaisuuteni, ja niin suurelta se, mitä olin tehnyt, että olisin tahtonut langeta hänen eteensä, painaa kasvoni hänen käsiinsä ja pyytää anteeksi — mutta en rohjennut.

"Hän oli vaiti, silmät ummessa, ei nähtävästi jaksanut puhua enempää. Sitten hänen pahoinpidellyt kasvonsa värähtivät. Hän työnsi heikosti minut luotaan.

"Miksi näin on tapahtunut? Miksi?'

"Anna anteeksi', sanoin.

"Anteeksi? Turhia... Kunpa vain en kuolisi', kirkaisi hän, kohottautuen, ja hänen kuumeesta loistavat silmänsä tuijottivat minuun. 'Olet saanut, mitä olet tahtonut!... Vihaan sinua... Aih! Aah!' kirkaisi hän, nähtävästi hourien ja säikähtäen jotakin. 'Mutta kaikki, kaikki ja hänet!... Hän meni!... Meni jo!... Murhaa minut, murhaa, en pelkää sinua!...'

"Houreet eivät enää taunneet. Hän ei enää tuntenut ketään. Samana päivänä, puolenpäivän tienoissa, hän kuoli. Minut oli sitä ennen, kello kahdeksan aamulla, viety poliisiasemalle ja sieltä vankilaan. Ja siellä, odottaessani yksitoista kuukautta oikeudenkäyntiä ja asian päättymistä, mietin elämäni ja tilaani, ja ymmärsin kaikki. Aloin ymmärtää kolmantena päivänä: kolmantena päivänä minut vietiin sinne..."

Hän aikoi sanoa jotakin, mutta ei voinut pidättää nyyhkytyksiä ja vaiken. Tyynnyttyään hiukan, hän jatkoi:

"Aloin ymmärtää vasta silloin kuin näin hänet ruumisarkussa..."

Hän alkoi taas nyyhkyttää, mutta hillitsi itsensä ja jatkoi:

"Vasta kun näin hänet jäykkänä ja kylmänä, ymmärsin, mitä olin tehnyt. Ymmärsin, että minä, minä olin hänet murhannut, muuttanut hänet, joka oli elävä, liikkuva, lämmin olento, liikkumattomaksi, vahanjäykäksi, kylmäksi, ja ettei sitä voisi milloinkaan, missään, millään korjata. Se, joka ei ole kokenut sitä, ei voi sitä ymmärtää... Ooh?" kirkaisi hän useita kertoja ja vaikenä sitten.

Istuimme kauan puhumatta mitään. Hän nyhkytti ja vapisi, istuessaan edessäni. Hänen kasvonsa näyttivät pitenevän, kapenevan, ja suu näytti ulottuvan koko niiden leveydelle.

"Niin", virkkoi hän äkkiä. "Jos olisin tiennyt, mitä nyt tiedän olisivat asiat toisin. En olisi nainut häntä millään ehdolla ... en olisi koskaan mennyt naimisiin".

Taas istuimme ääneti hyvän aikaa.

"Suokaa anteeksi..." Hän kääntyi pois päin ja asettui makaamaan penkille, vetäen huopapeitteen ylitseen. Sillä asemalla, jolla minun oli poistuttava — kello oli silloin kahdeksan aamulla — menin hänen luokseen sanoakseni hyvästi. Hän joko nukkui tahi oli nukkuvinaan, mutta hän ei liikahtanutkaan. Kosketin häntä kädelläni. Hän työnsi peitteen syrjään, hän ei ollut nukkunut.

"Hyvästi", sanoin minä ojentaen käteni. Hän antoi kätensä ja hymähti, mutta niin surullisesti, että minua itketti.

"No niin, suokaa anteeksi", toisti hän samat sanat, joilla oli päättänyt kertomuksensa.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KREUZER-SONAATTI ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase "Project Gutenberg"), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. "Project Gutenberg" is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation ("the Foundation" or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual

work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a

physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.

- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive

Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.